

ULDUZ

№11 (606)

WWW.AZYB.AZ
WWW.AYB.AZ

AYLIQ ƏDƏBİYYAT DƏRGİSİ NOYABR 2019

- ✓ Elxan Yurdoğlunun ekspertizası
- ✓ Şahanə Müşfiqin özüylə söhbəti və şeirləri
- ✓ "Gənc şairlər, sözüm sizədir"
- ✓ Qısa fikirlər xəzinəsi
- ✓ "Yarımçıq əlyazma" romanı: bənzərsiz dünyadan çağdaş dünyada əks-sədəsi kimi
- ✓ Yeni imzalar
- ✓ Dərgidə kitab

BU SAYIMIZDA

3

Elxan YURDOĞLU

"Hər söz bir nəfəs kimi"

7

Şahanə MÜŞFİQ
özüylə söhbəti
və şeirləri

qısa fikirlər
xəzinəsi

11

16

Oğuz AYVAZ
"Qadına çevrilən
kişinin həzin
sonu"

18

Anar GÜLÜMSOY
"...bu eşq Həllac
qoxuyur..."

20

Aynur SƏFƏRLİ
Çağdaş dünya və
"Yarımçıq əlyazma"
romani

27

Günel C.HACIYEVA
"Dizlərinə sarılmış
tale"

31

Sevinc AY
"Alnímdakı qırışları oxu"

32

Vaqif YUSİFLİ
"Gənc şairlər, sözüm
sizədir"

38

Qismət MƏSİM
"Divardakı
tablö"

40

Pərvanə
BAYRAMQIZI
"Əyri xətt"

44

Yusif
NƏĞMƏKAR
"Təkliyinə
ümid şeiri"

49

Arzu
NEHRƏMLİ
"Hərəkat"

Vüqar
HAQVERDİYEV
nəşr

55

59

Nofəl ÜMİD
şerif vaxtı

61

Nəcəf ƏSGƏRZADƏ
təhlil

64

"Xəzər"dən
şerif çələngi

67

Məlahət
HÜMMƏTQIZI
"Köhnə royal"

70

Gilə ƏLİQIZI
"Özündən inci"

72

Orxan SAFFARI
dərgidə kitab

Təsisçilər:

Azərbaycan Yazarlar Birliyi və
"Ulduz" jurnalının kollektivi

Baş redaktor

Qulu Ağsəs

Redaksiya heyəti

Tərənə Vahid
(Baş redaktor müavini)

Həyat Şəmi

Elçin Mirzəbəylı

Xəyal Rza

Səhər Əhməd

Xanəmir

Rəsmiyə Sabir
Elxan Yurdəoğlu

Nurənə Nur

Anar Amin

Elmar Vüqarlı

Ələmdar Cəbbarlı

Qılman İman

Hafiz Hacxlal

Nisəbəyim

Fərid Hüseyn

Məşhəti Musa

Elşən Əzim

Nargis

Seyfəddin Altaylı
(Türkiyə)

Xaqani Qayıblı

(Estoniya)

Baloğlan Cəlil

(Başqırdıstan)

Saodat Muxammadova
(Özbəkistan)

Nilufər Şıxlı

(Moskva)

Günay Səma Şirvan
(Voronej)

Bədii redaktor

Ədalət Həsən

Ünvanı: AZ1000, Bakı,
Xaqani küçəsi, 25

ulduz_dergisi@mail.ru
dursul@mail.ru

www/ayb.az

Telefon: 498-72-43

Çapa imzalanıb: 25.11.2019
"Ulduz" jurnalı redaksiyasında

yığılıb səhifələnib.

"Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya"
MMC-də çap olunub.

Sifariş №120, Tiraj: 300

Qiyməti: 2 man.

1967-ci ildən çıxır

Şəhadətnamə № 238

Nömrənin eksperti:

Səyyad Aran

**"AZƏRMƏTBÜATYAYIMI"
AÇIQ SƏHMDAR
CƏMİYYƏTİ**

"Ulduz" jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon "Mətbuatyayımı" şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

**"QAYA"
MƏTBÜAT YAYIMI**

"Ulduz" jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon "QAYA" mətbuat yayımı şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

**"EKSPRESS"
MƏTBÜAT YAYIMI**

"Ulduz" jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon "EKSPRESS" mətbuat yayımı şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

Jurnalın

1 aylıq abunə qiyməti – 2.00 man.

6 aylıq abunə qiyməti – 12.00 man.

Bakı şəhərində abunə yazılməq istəyənlər:

**440 – 27 – 85
440 – 39 – 83
440 – 46 – 94**

**564 – 63 – 45
598 – 35 – 22
556 – 67 – 13
564 – 48 – 96**

**437 – 28 – 10
408 – 17 – 51**

nömrəli telefonlara zəng edə bilərlər.

ISNN 0134-522 İNDEKS AZ 1000 2 AZN

Elxan YURDOĞLU

HƏR SÖZ BİR NƏFƏS KİMİ

(“Ulduz” jurnalının oktyabr sayı haqda qeydlər)

“Ulduz”un oktyabr sayı dəyərli ədəbiyyatşunas tənqidçi Məti Osmanoğlunun əvvəlki ay haqqındaki ekspertizasıyla başlayır. Xüsusilə son illərdə “Ədəbiyyat qəzeti”ndəki yazılarını zövqlə oxuduğum Məti müəllimin məqalələrindəki səmimi dürüstlüyüňü bu yazısında da müşahidə edə bilirik. Simasındakı ağ işığı yazılarına da sirayət etdirməyi bacaran təcrübəli həmkarımızdan öyrənəcəklərimiz çoxdur. Təhlilə cəld etdiyi “Ulduz”un yazılarına münasibətində tənqidin məqamlarda belə müəlliflərin qəbul edəcəyi bir üslubdan istifadəsi olduqca peşəkarcasıdır. Ekspertin bu cümləsini öz təhlili yazısına birbaşa aid etmək olar: “Oqtay Rzanın son söhbəti əsasında qurulmuş bu yazı janrin qəliblərinə, hətta publisistikanın çərçivələrinə siğmir. Yazı Oqtay Rza haqqında maraqlı hekayə kimi birnəfəsə oxunur”.

Jurnalın bir neçə ənənəvi rubrikası bu sayda da toxunulmazdır. “Sərgi”, “Dərgidə kitab”, “Özüylə söhbət”, “Debüüt”, “Şeir vaxtı” və s.

“Sərgi”də 9-cu sinif şagirdi Əli Rüstəmzadənin müxtəlif mövzulardakı şəkilli sözlərini oxuyuruq. Hər rəsmidə bir söz gizlidir. Hər rəsm gənc rəssamın bir nəfəsi kimidir.

Sevilən şairəmiz Nurəngiz Gün “Tanrı bəşər övladıdır” povesti ilə jurnalın “Dərgidə kitab” layihəsindədir. Şeirlərindəki məsumluğu nəşr əsərində də boy göstərən Nurəngiz xanımın bu povest-nağılı lirik ağırlığı ilə bizi bir az uşaqlığımıza aparır. Həm də qatarda. Təəssüf ki, biz o gözəl imzanın yeni nümunələrini artıq oxuya bilməyəcəyik.

“Türk eli” rubrikasında 650 yaşlı Nəsimi poetikası qırğız alimin gözüylə bizə bir daha xatırladılır. Bir qırğızin Azərbaycanda Türkiyə

türkçesi ilə elmi məqaləsini oxuyanda istər-istəməz neçə illərdir, söhbəti gedən ortaqlı türkçə məsələsi yada düşür. Bəlkə də, bu şəkildə də bir-birimizi anlamağın ortaqlı dilini, ortaqlı türkçəsini tapa bilərik. Dosent K.M Cumakadırovanın Nəsimi poetikası üzərindəki gəzişmələri də bu baxımdan diqqətdən yayınmamalıdır.

Yeni bir Muğanna imzasını “Debüüt”də gör-məyim məni xeyli sevindirdi. Səma Muğanna babasından - İsa Muğannadan yazır. Nağıl kimi yazır. Uşaq nağılı kimi. Nağılin içində o qədər böyük mənə var ki!.. Debüütü uğurlu olan Səmanın bizə babası kimi sirlər mətnlər bəxş edəcəyinə inanmaq keçir içimdən.

Əlizadə Əsgərlinin “Tribuna”da məhsuldar və məsuliyyətli şair dostumuz Fərid Hüseynin “Əlvida ağacları” kitabı haqqındaki yazısında Fəridi şair kimi bir az da yaxından tanır, şeirlərinin forma sistemi, obraz kataloqu, mətn təzahürlərini öyrənə bilirik. Bir də “Fərid Hüseynin poeziyasının poetik kökləri, onun rişələri haradadır, haralaracandır?” sualına da cavab tapa bilirik bu yazıda.

“Dərdi ikiyə böləndə sonsuz həsrəti qalıq qalan” Saqif Qaratorpaq “Şeir vaxtı”nda “göz yaşıyla bənövşə dərdlərin tozunu yuyaraq” dadımıza çatır. Bir hovur nəfəs dərib oxuyuruq:

*Üzümü söykəyim kimə, ağlayım?
Gözümü sixmağa bir ciyin yoxdu.
Nələrsə qazandım, varımdı... amma,
Heyif, öyünməyə heç nəyim yoxdu...*

“Ulduz”un oktyabr sayındakı 6 şeir öyünmək üçün bir ömür boyu Saqif Qaratorpağa bəs edər. “Hamidan xəbərsiz özündən küsən” adamın şeirləri şairdən xəbərsiz çoxlarını barışdırmağa qadirdirsə, niyə də öyünməyə bəs etməsin?..

Daha çox hekayələri ilə mənə tanış olan Kamil Əfsəroğlunu bu dəfə “Sənət” rubrikasında sənətşunas mövqeyində görəndə təəccübləndim. Müraciət edilən mövzu da hər zaman aktual olacaq bir sualı ad kimi daşıyan “Onu bağışlamaq olarmı?” bədii filmi haqqındadır. Təhmasib qardaşlarından Məmmədhüseyn Təhmasibin

BU SAYIMIZDA

<p>3 Mati OSMANOĞLU Nasilların görüş yeriñin reportaj</p> <p>7 Təraəf VAHİD özüylə söhbəti və hekayələri</p> <p>15 qısa fikirlər kəzəni</p> <p>20 İntiqam YAŞAR “Qınamı, heç na olmayı”</p> <p>22 HƏCƏR “Sevgi baladı”</p>	<p>27 Xatira XATUN “Unut manı bir az vaxtın olanda”</p> <p>29 Nicat HƏŞİMZADƏ “Babamın son arzusu”</p> <p>31 Xalid MAHMUD “Eşə romanı”</p> <p>33 Elmar Vüqarlı: Dağlar sinasını verib Günaşa...</p>	<p>35 AY Banız ƏLİYAR “Üç şairdən üç duylu yarpağı”</p> <p>41 Rüfat SABIRLİ debut</p> <p>42 Vasif ƏLİHÜSEYN esse</p> <p>45 Mahira NAĞIQİZİ “Qayada bitən çıçək”</p> <p>47 Kamil ƏFSEROĞLU “Onu bağışlamaq olat...”</p> <p>51 Saqif QARATORPAQ “Uşaq deyiləm ki, küsbüb de gedəm”</p> <p>53 Fərid Hüseynin poetik dünyası</p> <p>57 Səma MUĞANNA “Babamı xatırlarkən”</p> <p>59 K.M.CUMAKADIROVA türk eli</p> <p>62 Nurangiz GÜN dargında kitab</p>
---	---	--

Təsisçilər:
Azərbaycan Yeniyən Birliyi və
«ULDUZ» jurnalının müəllifləri

Bəs redaktor:
Qulü Ağşəs

Rədakolya heyəti
Farrax Əliyev
(Bəs redaktor müdiri)
Hayat Səmə
Elçin Mircəbəlli
Səmə Əliyeva
Səhbi Əhməd
Kəsmir
Rəsmiyət Səbir
Elçin Əliyev
Nurən Nuri
Anar Əmin
Elmar Vüqarlı
Bələbatər Cəbrayılov
Qəliman İmaz
Həlifə Hacıyeva
Kərim Hacıyev
Mədrəsi Müsə
Elşan Əliyev
Kərim Əliyev
Seyfəddin Allahiyev
(Türkissi)
Mədrəsi Müsə
(Kotoniya)
Bələbatər Cəbrayılov
(Bəs redaktor müdiri)
Səmə Əliyeva
(Bəs redaktor müdiri)
Nüfəd Jash
(Bəs redaktor)
Güney Səmə Əliyev
(Vorur)

Bədii redaktor:
Əkədat Həsən

İmaraatçı: 100, 25,
Xəzəf küçəsi, 25,
ulduz_dergisi@mail.ru
darsus@mail.ru

Telefon: 490-72-43
Çap imtəsləndə: 17.10.2019
«ULDUZ» jurnalı redakolyasında
yapılmışdır.
«Təbəq Nəşriyyat-Poligrafya»
MMC-də çap olundu.
Sıfır-7, 2 mənzil, 200
Qızılıca, 2 mənzil
1967-ə siləndən
Şəhədənəma № 238
Nümrənin eksperti:
Elmar Vüqarlı

ssenarisi əsasında Rza Təhmasibin rejissorluq etdiyi filmdən bəhs edən yazıda Kamil Əfsəroğlu öz uşaqlıq illərini, sinif yoldaşlarını, hətta müəllimlərini də mətndə obraz kimi istifadə edir. Burada yazılıçının nəsr təcrübəsi açıq-aydın seçilir. Biz yazı vasitəsiylə həm filmi təzədən xatırlayıraq, həm müəllifin uşaqlığına səyahət edirik, həm də filmin yaradıcı heyəti haqqında ətraflı məlumat öyrənirik. Bu mənada Kamil müəllimin bu fikirləri ilə razılaşmamaq olmur: “İnsanın cəmiyyətdə öz yerini tapmasında, yetişməkdə olan gənc nəslin tərbiyəsində kinonun rolu danılmazdır. Televiziyanın yenicə təşəkkül tapmaqda olduğu bir dövrdə bu vacib missiyani kino öz üzərinə götürmüdü. Bu baxımdan, hər bir film, sadəcə, əyləncə kimi deyil, insanların dünyagörüşünə, əxlaqına təsir göstərən, onları formalasdırı dərin mənali ekran əsəri kimi çəkilirdi. Bu üzdən də kinonun ictimai şüura, düşüncəyə təsiri əvəzsiz idi”. Mənə elə gəlir ki, kinonun təsir qüvvəsi bu gün də aktualdır. Maraqlıdır ki, ekspert yazısını hazırlayarkən dostum Nilin mənə göndərdiyi (oradakı “Red” obrazında məni gördüyü deməsindən sonra) “Əsarətin bədəli” filmini maraqla izlədim. Demək ki, film, kino bu gün də gənclərin maraq dairəsindədir. Gənclərin indi də kinodan təsirləndiyinə və tərbiyələndiyinə özlüyümdə əmin oldum. Bu mənada Kamil Əfsəroğlunun müşahidələri və müşahidələrə keçmiş zaman şəkilcisində münasibəti ilə razılaşmasam da, Tərlanı düşünüb ananın sualını yenidən oxuculara ünvanlamaq keçir içimdən: “Onu bağışlamaq olarmı?”.

Mahirə Nağıqızının şeirlərini oxuyanda elə bildim ki, gül-çiçəkli bir çəməndə qırx qönçə qızın arasında Nigar əyləşib, sinəsinə də Koroğlunun sazını sıxıb gəraylı haraylı, qoşma qoşaları. Çoxdan bu avazda dastan ruhlu qoşma və gəraylılar oxumamışdım. “Qayada bitən çıçək” şeirini çıxmaq şərti ilə, Mahirə xanımın

hər misrası uzun qış gecələrinin sazlı-sözlü məclislərinə apardı məni:

*Kimdi görən bu dünyanın
Sonunu, qurbanın olum.
Tanrı qisməttək geydirər
Donunu, qurbanın olum.
yaxud:
Güman yüzdü, yol birdimi,
Umud gedəsi yerdimi?
Balam kimi al dərdimi
Belə ufacıq-ufacıq.*

Bir də qoşmanın ovqatına baxın:

*Kimdi ox olani, kimdi yay çəkir,
Kimdi qazan asan, kimdi pay çəkir?
Neçə min ildi ki, ərlər hay çəkir,
Dərdləri cürbəcür, nərəsi birdi...*

Vasif Əlihüseyn anasına həsr etdiyi “Armud” esesində o qədər səmimidir ki, etiraf etmək gərəkirə, Vasifi şeirlərindən bir pillə yuxarıda gördüm bu yazıda. Bu da var ki, hamının ən səmimi yazısı anası haqqında olurmuş. O təndiridə, o armud ağacını da qoru, Vasif!..

“Ulduz”un bu nömrəsində bir də şeirli “De-büt” var. Rüfət Sabirlinin şeirləridir. Hələ ki özünü axtarır Rüfət. Siyrlib çıxmaq üçün bu bəndinin işığından istifadə etməlidir:

*Qədərə bax, yollarımız bölündü...
Asandırımı bu getdiyin yol, qadın?!
Sən mənimçün milyon dənə şeirdin,
Onun üçün bir misra da olmadın...*

Aybəniz Əliyar şeiri çox yaxşı duyan şairədir. Belə olmasayıdı, “Üç şairdən üç duyğu yarpağı”nı qoparıb bizi Zakir Məmməd, Sevinc Məmmədova və İbrahim İlyaslı süfrəsinə qonaq çağırırmazdı. O bilir, hansı sözü kimin qabağına qoymaq olar.

Jurnalın “Hücrə”sində Qəşəm Nəcəfzadə daha bir gənc şairdən – Elmar Vüqarlıdan bəhs edir.

Mənim üçün yeni imzalardan biri də Xalid Mahmud oldu. Sərbəst şeirlə hecanın vəhdətini yaratmağı bacaran və onları yaxşı sintez edən şairin şeirlərindəki ovqatı sevdim.

Nicat Həşimzadənin fərqli müşahidələri, intellektual düşüncə tərzinin yazılarındakı əksini həmişə maraqla oxumuşam. Eksperiment aparmağı da sevir. Xatirə-hekayə yaradan “Babamın son arzusu”nda Nicatı həmişəki mövqeyindən bir az fərqli havada gördüm. Vasif Əlihüseyn də, Nicat Həşimzadə də mövzunu onkoloji xəstəliyin – xərçəngin üzərində qurublar. Hər iki yazında doğmaliqdan gələn səmimiyyət var.

Etiraf edim ki, oktyabr “Ulduz”unda qadınlar daha uğurlu təsir bağışladı. Xatirə Xatunun şeirlərini oxuyanda bunu bir daha hiss elədim. Bir-iki misra ritmi, ahəngi pozsa da, bunlar düzələsi detallardır. Məsələn, “Uzun gecələr boyu şəkillərinə üz tutub” misrasında heca artıqlığı ritmi pozur, ovqata bir çat düşür.

Həcərin “Sevgi bəladır” hekayəsi birsüjetli kimi görünən də, müəllif burada tarixə də, etnoqrafik məqamlara da, erməni xislətinə də bir neçə cümləylə dolğun münasibət bildirə bilib. Bibisi Zöhrə ilə Ziyadin nakam sevgisi fonunda insan taleləri və bütün bunları müşahidə edən bir qızın təhkiyəsi maraqlı və oxunaqlı nəşr ortaya çıxarıb.

Gənc şair İntiqam Yaşar son zamanlar mətbuatda məhsuldarlığı ilə seçilir. “Ulduz”da yer alan şeirləri də daxil olmaqla, bu məhsuldarlıq kəmiyyət məhsuldarlığı deyil. İntiqam sözlə yaxşı mənada rəftar etməyin yolunu artıq bilir:

*Torpaqların vətən olan tərəfi
qan azlığından əziyyət çəkir həmişə.
Qanını torpağa verir övladlar
son cümləsinəcən...*

Nə yaxşı ki, bütün qan qrupları torpağa düşür.

*Taqətsiz vətənin üstünü örtməksə
buluda düşür, ağaca düşür, yarpağa düşür...*

Yoxsa...

Təkcə elə bu şeirə İntiqam bir romanlıq mövzunu siğdırmağı bacarib.

“Ulduz”un hər nömrəsində xüsusi maraqla oxuduğum “Qısa fikirlər xəzinəsi” bu dəfə də dopdoludur. Hər fikir bir şeirdi. Necə ki hər şeirdə yeni bir fikir axtarırıq. Eləcə də bu fikirləri bizim üçün bir yerə yiğan Cəlal müəllim hər dəfə düşüncə dünyamızı zənginləşdirməkdədir. Bu dəfə bu missiyani Konfutsi, Şekspir, Blez Paskal, Volter, Nataniel Hotorn, Mirzə Cəlil və Alber Kamyunun öhdəsinə buraxıb.

“Özüylə söhbət” rubrikasında, özüm də daxil olmaqla, indiyə kimi ən orijinal söhbəti oxudum. Və bu dəfə özüylə söhbət edən Təranə Vahid bir mesaj verir həm də. Özünüzlə nə qədər danışırsınız-danışın, yazı adımı yazdıqlarının içnidədir və ən yaxşı şəkildə yazdıqlarıyla söhbət edir. Ona görə də “Özümlə söhbətim elə mənim hekayələrimdir” deyən Təranə xanımın özüylə bir neçə söhbətini oxudum. O, oxucuya da çox yaxşı həmsöhbət olduğunu hiss etdirdi.

“Ulduz” bu dəfə də əlidoludur. “Ulduzlu nəşrlər” seriyasından Taleh Mansurun “Cənnətlilik günah” hekayələr kitabını hər bir oxucusuna, alıcısına hədiyyə göndərib. Oktyabr nömrəsi haqqında ekspert yazısını bitirib Taleh Mansurun hekayələrini oxumağa başlayanda məni bir sual düşündürdü. Bu qədər oxunaqlı, üstəlik, hər dəfə bir kitab hədiyyə edən jurnal niyə 300 tirajla nəşr olunsun? Az qala elə bir il ərzində jurnalda 300 imza öz əksini tapır. Deməyim odur ki, “Ulduz”umuzu sönməyə qoymayaq!..

özüylə söhbəti...

Şahanə MÜŞFİQ

Gecədən xeyli keçib. Açıq pəncərəmin qarşısında oturub nəsə yazıram. Nəsə... Qəribədir nə yazdığını bilməmək... İşimlə bağlı artıq neçə ildir ki, hər kompüterin qarşısına keçəndə artıq nə yazacağımı, hətta necə yazacağımı öncədən bili-rəm. Jurnalistika belə deyil axı. Sürət, adekvat reaksiya, cəld iş tələb edir. Jurnalistika demiş-kən... Mənim də bədii yaradıcılığımı publisistika yeməyəmi başlayır? Bilmirəm... Bir də adama deyərlər “nə yatdin, nə yuxu gördün ki, bir dayan da...” Dayanmışam. Amma yerimdə yox, məqsədimdə.

Hə, onu deyirdim axı. Bu sətirləri yayın son gecəsindən yazıram sizə. Payız qapının ağızını kəsdirib, ha gəldi, ha gələcək. Elə indi, gecənin bu vədəsində, bu yazının ortasında da şıltاقlığından qalmır, qarışdırır saçlarımı payız küləyi. Düşüncələrimin halına salmaqdı niyyəti, deyəsən.

Hamı yatıb. Düzü, yazarkən klaviaturada hə-rəkət edən barmaqlarımın sürətinə də nəzarət etməli oluram belə hallarda. Amma nə olur-olsun, elə bu gecə bitəcək bu yazı.

Ədəbiyyatdan danışaq bir az...

Bu yaxınlarda bir dəfə də (sayını unutmuşam!) öz-özümə sual verdim: nə vaxt sevdin ədəbiyyatı, hardan, necə yarandı bu sevda? Təəssüf,

cavabım yoxdur. Heç ədəbiyyatın nə olduğunu soruşsanız, onu da doğru-düzgün deyə bilməyəcəm sizə. Yox, bir filoloq kimi, əlbəttə, elmi təriflərini bili-rəm, çatmayıñ orda qaşlarınızı. Məsələ ədəbiyyatın mənim üçün nə olduğunu Həyat tərzisi... Bəlkə də, hələlik ən uyğun cavab budur...

Yazmaq istəyirəm, çoxlu, lap çoxlu yazmaq... Yazılارımda itmək, ərimək. Əgər mümkün olsayıdı, yazılarımın içində girər, elə oradaca yurd salardım, yaşayardım özüm üçün.

Barmaqların bir funksiyası da insanı xoşbəxt etməkmiş. Ya da ən azından məni yazarkən xoşbəxt etməyi bacarıır. Nə yazmağımdan, necə yazmağımdan asılı olmayaraq...

Gəlin, “qalstuklu söhbətləri” bircə dəfəlik də olsa kənara ataq, səmimi olaq. Türklər demiş “biz-bizəyik burda”. Uşaqkən fərqlənmək istəyir insan, başqa şagirdlərdən hansısa istedadıyla seçilmək arzusu olur. Fərdin gələcəyini müəyyənləşdirən də məhz bu uşaq istəyidir, məncə. Çünkü elə o andan başlayır insanın öz içərisindəki özünü arayışı. Özünü elə o vaxtdan tapa bilənlər, bəlkə də, dünyanın ən xoşbəxtləridir. Eləcə də mən...

Müəllimə, anaya, vətənə, təbiətə, çiçəyə, böcəyə, hətta məktəbimizə, sinfimizə aid şeirlərim vardı. Amma ilk şeirim yeddinci sinifdə "Tumurcuq" qəzetində çap olunmuşdu. Adı "Qarabağ"... İndiki dillə desək, "Qarabağ" ilk mətbu şeirim idi. Ondan sonra, elə bu vaxta qədər də "qarabaqlısan?" sualını eşidirəm. Hə! Qarabağlıyam! Məncə, Qarabağ azad olunana qədər hamımız- bütün azərbaycanlılar, hətta bütün türk dünyası qarabağlı olmalıdır!

O şeirlə anladım ədəbiyyat fərqlənmək üçün vasitə deyil, fərqli özüdür. İçimdəki kompleks, çəkingənlik ucbatından "Qarabağ" illərlə mənim çap olunan ilk və tək şeirim, yazım oldu. Ta ki 19-20 yaşlarında yazış çap etdirdiyim "Qaralıqlar günü" kitabıma qədər. Kitabımın çapında, mənim özümə və qələmimə inanmağında, gəncliyimə meydan oxuyub içimdəki kompleksi aşmağında bilavasitə köməkçim olan mərhum Xalq yazıçısı İsa Müğənnanı saygı və sevgiyə yad edirəm hər dəfə... Qazandığım, qazanacağım hər şeyin təməl sütunlarından biridir o və qızı - müəllimim Sevinc Müğanna!

Yazmaq heç vaxt asan deyil. Ən çətinini isə şeir yazmaqdır. Nəinki günlər, hətta aylarla şeir yazmadığım, heç şeir oxumadığım zamanlar olur. Şeir bilavasitə ovqat məsələsidir çünki. Oxumaq xətrinə hətta 500-600 səhifəlik roman oxumaq olar, amma 3 bəndlik şeir oxumaq olmaz. Yazmaq isə ürəyin və ruhun tələbidir. O ikisi eyni zamanda dillənəndə səndən ixtiyarsız artıq yazılmış olur şeir. Sənə qalan tək şey onu kağıza köçürməkdir.

İnsanın var oluşunun təməl daşı Sözdür! Ədəbiyyat sözlərin məcmusudur. İnsan harda varsa, söz də orda var. Harda söz varsa, insan da orda var. Ədəbiyyat isə ürəyimizin dərinində, gözümüzün bəbəyində, ruhumuzun ünyetməzində, dilimizin altında, barmaqlarımızın ucundadır, başımızın üzərindəki səmadadır... Onu tapmaq insanların öz içərisindəki səyahətlərindən hər dəfə uğurla dönməsidir.

Hər zaman özümlə bağlı hiss etdiyim bircə şey var: mən yazmaq üçün doğulmuşam. Buna istedadımı deyirlər, yoxsa nə, bilmirəm. Heç istedad sözünü də sevmirəm. Amma hər kəsin bu dünyada bir missiyası olduğuna inanıram. Hələlik

özümlə bağlı yazımaqdan daha ali missiya görmürəm. Elə ta uşaqlığımdan qarşıma qoyduğum məqsədim də budur:

Yazmaq!

Gələn yazınlarda görüşənədək!..

PS. *Sözdən sözlə bəhs etmək həmişə qarşıqlıq yaradıb. Adda-budda, qarşıq düşüncələrimi sözə və payızın əlvan rənglərinə bağışlayın!*

VƏ ŞEİRLƏRİ...

AY ADAM

Ən çox əllərimdən utanıram bu aralar.
Yaman kövrəkləşib,
dırnaqlarımın ucunda gizlətdiyi
saçlarının qoxusuna sarılıb yatır hər gecə.
Sənə yazdığını hər məktubu elə özü də cirir
öz əllərilə;
bilir, nə sən gələnsən,
nə də mən çağırın.
Gülüşümün əlacı olsa,
üzümə tüpürüb gedər.
Qınamaram,
o da yorulub saxtalıqlardan.
Amma getmir,
bilir bütün ağrılарının üz ağlığı olduğunu.
Gözlərimə baxmağa da üzüm qalmayıb,
o qədər səni görmək adıyla evdən çıxarıb,
küçələri dolanmışsam ki,
daha yalanlarına da inanmır.
Sənə gətirməyən yolların heyfini
xatırələr məndən,
mən də ayaqlarımdan çıxıram,
keçirik sənlə birgə gəzdiyimiz yerləri –
mən, ayaqlarım və xatırələr,..
Yerin məlum,
ay Adam...

SƏN GƏLDİN

Mən çox yalanlar gördüm, İşığım,
mən çox gedənlərin arxasıya qapı örtdüm.
Olmayacağını bildiyim xəyallarımın qoluna
girib çox dolandım dar küçələri.
Səssiz hayqırışlarımı bircə özümün
qulağım batdı,
bircə özümün yalanlarına aldandım mən,
aldanmağı seçdim.
Göz yaşları dodaqlarımı öpəndə
gülümsəməyi də bildim,
qəhqəhələrimin hönkürtülərimi
udduğu anlarımı da.
Bütün buludları gözlərimin dərininə yiğib
günəş payladım hər kəsə,
ürəyimi ocaq edib qaladım ömürlərdə.
Dilimi iki dişimin arasında çox yaraladım
susmağı öyrənincə,
ayaqlarımı qucağımda sakitləşdirdim,
getməsinlər deyə...
Ən çox saçlarımla olub mənim dərdim,
ən çox onlardan küsmüşəm,
siğalsızdırılar deyə.
Ən çox ovuclarına yazığım gəlib
siğal çəkməyə tel tapmayanda...
Sonra sən gəldin ha,..
İtmişdim,
nə özümü axtarmağa heyimvardı,
nə həvəsim.
Bir də... axtarmaq istəsəm,
hardan başlayacağımı da bilmirdim axı.
Dənizdən,
sahildən,
göydən,
yerdən,
Bakıdan,
ondan,
özümdən,
yoxsa o stoldan?..
Sənsə mənə məni tapmağın şərt olmadığını
göstərdin.
Öncə güzgülərlə barışdırın.
Baxdığım ilk güzgü də gözlərin oldu.
Özümü gördüm orda,
yaşadıqlarımı,

hiss etdiklərimi,
qorxularımı,
demədiklərimi...
Hər "sevirəm" sözün bir məşəl yandırdı
qaranlığima,
hər "səninləyəm" in susdurdu içimdəki
yalquzağı.
Mənim ağlamadığım dərdimə tökdüyün
göz yaşın
ölmüş bütün hisslərimə abu-həyat oldu.
Anladım ki, səssiz hayqırışları eşitmək üçün
dizinin dibində olmaq gərəkməzmiş,
qəlbiniñküncündə olmaq yetər...

ÇƏRPƏLƏNG

Hər gecə qaranlığa lay-lay çalışır gözlərim,
Barmaqlarım uluzlarla öpüşür.
Bir qağayı sədaqəti uyuyur ürəyimin
ən dərin küncündə,
Oyatmağa kimsənin cəsarəti çatmır...

Torpaq qadınları barmaq uclarından tanır,
Hər qadın bir buğda dənəsi vəd edir.
Əgər nə vaxtsa Tanrı olsam,
Dünyani buğda tarlasından yaradaram...

Çərpələng düşüncələrim
Nazik qələmlə bağlanıb barmaqlarına.
Süzür səmanın sonsuz ənginliklərində,
Atını sürür fikrimin dərinliklərində.
Göy qurşağıyla bəhsə girir xəyallarım,
Hansının daha rəngli olduğuna
qərar verə bilməmişik;
Budur,
Bircə anlıq yorulur barmağım,
Büdrəyir qələm,
Qırılır düşüncələrimin sapi,
Hür səmadan qopub torpağa sürgünə gedir
Xəyalların çərpələngi;
Yenə bir şeir günəşsiz qaldı...

ÖLMƏDİM

МӘҢКӘМӘ

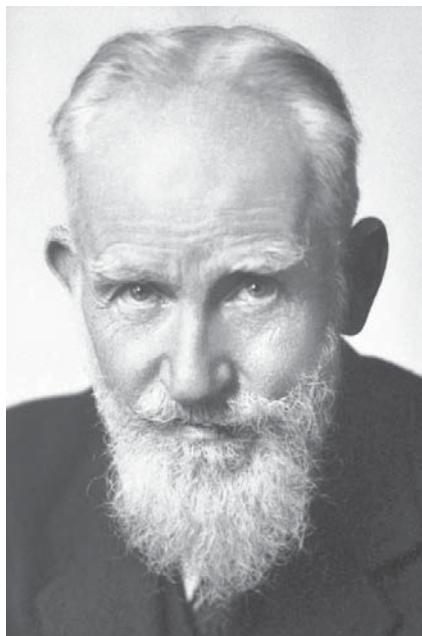
Boylanır üfüqdən al rəngli günəş,
Açıldı, açılar yeni bir səhər.
Pəncərə önündə dəyişmir zaman,
Bir mənəm, bir gecə, bir də ki kədər;
Gəlmədin...
Üzündə yurd saldı qəmli baxışlar,
Ümidin başını dumanlar aldı.
Bircə təbəssümün dilənçisitək
Gözüm gözlərindən asılı qaldı,
Gülmədin.
Getdin, "gəl" deməyə gücüm çatmadı
Köz oldu ağızımın içində dilim.
Eşqimi göylərə piçildamışdım,
Aya, ulduzlara faş oldu sevgim.
Bilmədin...

Tövbə bu sevgiyə, sevdana tövbə,
“Sevirəm” deyirdin...neynək,
Sevmədin...
“Ayrılıq ölümdür”- deyən hardadı?
Çağırın, görüşək,
görsün,
ölmədim...

* * *

Daha yaşamaqdandan keçib,
Sevgi ən böyük günahımıza çevrilib,
Gör nə böyük cinayətkarlıq,
Sevdiyimiz də bağışlamır bizi.
Tanrı?
Onu heç soruşmayın,
Hardasa, necəsə kimlərisə bədbəxt etməyin
yollarını axtarır.

Tapdı, tapdı:
Yenə harasa eşq toxumu səpib,
Cücərəcəyi günü gözləyir.
Bilirəm, çox yaşamayacam,
Bir gün, ya da iki...
Bu qışdan doymadan,
O baharı görmədən,
O yayda günəşlənmədən,
O payızda doğulmadan
Tüpürəcəm dünyanın üzünə
Bir damlalıq qanımı...

Bernard SHOU:

Xoşbəxtlik qapınızı gündə azı bir yol döyür, amma təəssüf ki, o an evdə olmursunuz.

Getdiyiniz yolda heç hansı əngəl yoxsa, bilin ki, o yol sizi heç yerə aparmır.

Əgər düşünmədən deyibsinizsə, demək, düşündüyüünüüzü deyibsiniz.

Sizin ikinci dəfə ilkin təəssürat yaratmaq imkanınız bir daha olmayacaq.

Çox az adam olar ki, ildə bir neçə dəfədən artıq düşünə. Mən həftədə bir-iki kərə düşündüm də, dünyada məşhur oldum.

Bəyənmədiyiniz nəyisə alqışlamaq yalan danışmanın neçə növündən biridir.

Əbədi yaşamağa can atmayın, onsuz da heç nə alınmayacaq.

Hərəkət halindək cəhalətdən də qorxunc heç bir qüvvə yoxdur.

Bizə indi dəlilər lazımdır. Bir görün ağrı başında olanlar bizi hara gətirib çıxarıblar.

Milyonçu olmaq istəmirəm, sadəcə, milyoncu kimi yaşamaq istəyirəm.

Mütaliə Don Kixotu centlmen eləmişdi, amma oxuduqlarına inanmayı onu divanəyə çevirdi.

Nə elədiyimizi anlasadıq, heç vaxt heç nə eləməzdik.

Adamlar ən çox da özlərinə dəxli olmayan işlərlə maraqlanırlar.

Mən mübarizə aparmağı sevmirəm, mən qalib gəlməyi sevirəm.

İnsan ən yüksək zirvələrə belə qalxmayı bacarar, amma orada uzun müddət duruş gətirə bilməz.

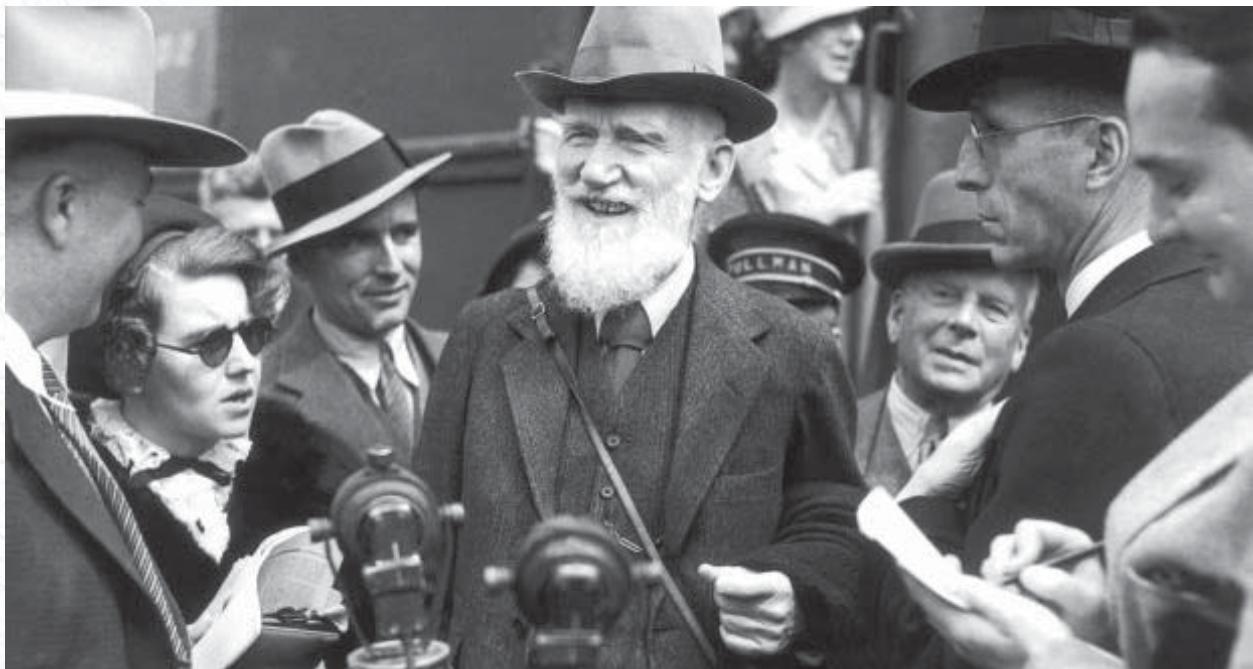
Bizim dünyamızda təhlükə ondan qorxanları həmişə təhdid edir.

Nifrət – qorxağın keçirdiyi qorxuya görə intiqamıdır.

Mənim şöhrətim mənim hər uğursuzluğumla birgə boy atıb.

Hərdən adamları güldürmək lazımdır ki, sizi asmaq niyyətlərindən onları yayındırasınız.

Əgər oxuyanları yoxdursa, kitablar bundan qazanchı çıxır. Məsələn, klassiklərimizə nəzər yetirin.

Mənim laqlaqı tərzim – doğrunu söyləməkdir.

Ən başlıcası – can evində sahman yaratmadır.

Əgər ağıllanmaq istəyi yoxdursa, həyat öyrətməyəcək.

Uzun yaşadıqca bir o qədər çox bu qənaətə gəlirəm ki, Günəş sistemində Yer dəlilər evi vəzifəsini görür.

Kütlənin onda birindən çoxunun təriflədiyi əsər yandırılmalıdır.

Azadlıq – cavabdehlik deməkdir. Elə bu üzdəndi əksər adam ondan qorxur.

Yalançı üçün ən böyük cəza başqalarının ona inanmamağı yox, onun özünün artıq başqalarına inana bilməməyidir.

Mənim yoxluğum əgər sənin həyatında heç nəyi dəyişmirsə, o zaman orada var olmağımın da heç hansı anlamı qalmır.

Açıqlı olduğunuz hər dəqiqə ərzində xoşbəxtliyin altmış anı itirilir.

Mən kəlməbaşı özümə istinad edirəm. Bu da danışığima kəskinlik qatır.

Əsrimiz – bambıliların əsriderdir.

Adamların ikicə faizi düşünür, üç faizi elə sanır ki, düşünür, doxsan beş faizi isə düşünməkdən ölməyi üstün tutur.

Göydə quş kimi uçmağı, suda balıq kimi üzməyi bacardığımız indiki vaxtda bir tək Yerdə adam kimi yaşamağı öyrənməyimiz qalıb!

Bu dünyada əbədi səadətdən daha qorxunc heç nə yoxdur və ola bilməz.

Ayzek AZİMOV:

Həyatda məgər suallara cavab axtarmaqdan da gözəl nə isə varmı?!

Səni gülümseməyə vadar edən çöhrədə cazibədar nə isə var.

Əgər həkim mənə desə ki, beşcə dəqiqə ömrün qalıb, heç dizimə-başına döymərəm. Sadəcə, yazı makinamda bir az daha sürətli yazaram.

Xudavəndi-aləm bizim hamımızı sevir, amma heç birimizin də heyranı deyil.

Yer üzünün insanları dostluq eləməlidirlər. Düşünmürəm ki, hamını bir-birini sevməyə məcbur etmək olar, ancaq onların arasındaki kini-küdürüti yox etmək istərdim...

Səhraya çevirdiyimiz Yer üzünü görəndə gələcək nəsillər bizə necə bəraət qazandıracaqlar?

Mən sürətlə oxumağı bacarmıram. Mən sürətli anlaya bılırəm.

Madam ən əvvəl təsəlliyyə ehtiyac duyuruq, demək, həyat üzü qürubadır.

Bəxtiyar o adamdır ki, mübarizə aparmaq üçün iradə gücü var.

Nəzakətlə sual verirəmsə, zənnimcə, nəzakətlə cavab almaq haqqım var.

Əsrimizin insanının bütün sıixıntılarının kökündə onun təbiətdən ayrı düşməyi dayanır.

Doğrusu, mən az oxuyuram. Çox yazanda oxumağa vaxtin qalmır.

Tam ciddi olaraq düşünürəm ki, elmi fantastika bəşəriyyəti birləşdirən həlqələrdən biridir.

İnsanın yüksək əxlaqi keyfiyyətləri xeyirxah əməllər törətməsinə heç vaxt mane olmamalıdır.

Həm ümid, həm qorxu əsl həqiqətdə zəifliyin təzahürüdür.

Düzgün məntiqi mühakimələr silsiləsi mütləq həqiqətə gətirib çıxaracaqdır.

Hətta əbədiyyətin özündə belə anı uzatmaq olmaz.

İnsan qəribə varlıqdır; heç bir ümid yeri qalmayanda, baxırsan ki, ümidlənir.

Keçmişdə olduğu kimi gələcəkdə də, əminəm ki, kitabı heç nə əvəz etməyəcək.

Qalaktika balaca ha deyil; necə yaşamağı özü seçər.

Xudavəndi-aləmin yaratdığı dünyada hər kəsə yer var. Zavallı binəvalar, hətta sizinçün də yer var.

İnsanlar arasında yaşadığın zaman, ən vacib olanı, onlarla sürtünməni ən aşağı həddə endirməkdir.

Maddiyyat aləmini yalnız onun hüdüdlərindən qıraqa çıxmaqla dərk etmək mümkündür.

Heç olmasa, ən azı bir nəfərin ədalətsiz saymadığı bir qanun yoxdur.

Rey BREDBERİ:

Jül Vern – mənim atamdır. Herbert Uells – çox-çox müdrik əmimdir. Edqar Allan Po – dayım oğludur... Siz indi qohum-əqrəbamı tanıyırsınız...

Gülümsə ki, fəlakətə keyf yaşatmayasan.

O adamları xilas etmək lazımdır ki, onlar buna layiqdirlər.

Kitabları yandırmaqdandan da betər dəhşətli cinayətlər var. Məsələn, onları oxumamaq...

Oxunmayan kitablar intiqam almağı bacarır.

İndi oxunanları yazmaq ürəyimi bulandırır.

Bizim boş vaxtimız kifayət qədərdir. Di gəl,
düşünməyə vaxtimız varmı?

Adamların indi bir-birlərinə ayıracaq
vaxtları yoxdur.

Yaşamaq üçün həyatın mənasını arayıb-
axtarmağı tərgitmək lazımdır. Həyat elə özü-
özlüyündə cavabdır.

Mənim üçün ən başlıcası – heyrətlənməkdən
qalmamaqdır.

Mən vicdanlıydım və elə bu üzdən də məni
görən gözləri yox idi.

Möcüzə baş verən vaxt heç vədə onu şübhə
altına almayıñ.

Diqqət yetirmisinizmi ki, indi insanlar bir-
birlərinə qarşı necə amansızdırırlar?!

Mən kitabxanada təhsil almışam. Özü də
tamamən pulsuz.

Əgər sənə nə isə gərkidirsə, onu özün əldə
elə.

Əsl alim – romantikdir. Yalnız romantiklər
hər şeyin mümkünlüyünü inanırlar.

Xeyir Şərə hər zaman şər olaraq görsənəcək.

Bəşər övladı necə yolunu azmişdışa, elə
də qalibdi.

İnsanlara etibar eləmək olmaz – bax bütün
faciə də bundadır.

Gözlərini geniş aç və elə bir acgözlükə
yaşa ki, sanasan, onca saniyə sonra öləcəksən.

Allah-təala bizə ağlı verib ondan ötrü ki,
xəlq olunanları araşdırıb öyrənək, daha falçılıq
eləyib gələcəkdə bizi nə gözlədiyindən qorxmaq
üçün verməyib...

Şərin bir tək gücü var ki, həmən gücü də
ona elə biz özümüz veririk.

İnsanın adiliklər çərçivəsindən kənara çıxan
şeylərə dözümü yoxdur.

Ümidi itirmək olmaz. Hər şey itiriləndən
sonra ümid qalır. Hər zaman nəyə isə inanmaq
gərək.

Bizim günlərdə hər kəs nə üçünsə belə
düşünür və qəti əmindir ki, ona heç nə ola
bilməz. Başqaları olur, mən isə yaşayıram...

Tərcümə və tərtib edən:

C.MƏMMƏDOV

Oğuz AYVAZ

QADINA ÇEVRİLƏN KİŞİNİN *həzin sonu*

Şəhərdə yaşayan insanlarıq hamımız. Böyük göydələnlərin, binaların içində fərqli-fərqli talelələr yaşayırıq. Mən həmişə avtobusda olanda binaların pəncərələrinə diqqətlə baxıram. Düşünürəm ki, orda yaşayan adamlar indi neyləyir? Nə işlə məşğuldur? Kədərlidir, ya sevincli? Mənzillərdə yaşayan insanların ağrı-acılarını çox vaxt görmürük, bəzən eşidirik. Bəzən də biz özümüz hadisələrin mərkəzində oluruq.

Dünya kinosunda sevdiyim rejissorlardan biri polyak əsilli Roman Polanskidir. Polanski facieli taleyi olan rejissorlardan biridir. Uşaq yaşlarında yaşadığı acılar, travmalar sonralar onun böyük rejissor olacağına zəmin yaradıb. Biz onu "Pianoçu" filmi ilə tanımışıq. O filmdə yəhudilərə qarşı amansız işgəncələr, onların güllələnməsi, heyvan kimi rəftar görməsi hamımızı ağırtmış,

sarsıtmışdı. Filmdə heç unuda bilməyəcəyimiz o dialoqu xatırlayaq:

– Xahiş edirəm, atəş açmayın, mən polşaliyam.

– Niyə bəs o lənətə gəlmış alman paltosunu geyinmisən?

– Üşüyürəm.

Bu filmdən bəhs etməyəcəm. Çünkü duyğularımı ifadə etməyə gücüm çatmaz.

Polanskinin ən sevdiyim filmlərindən biri "Kirayəçi"dir. Polanski özü bu filmin baş qəhrəmanıdır. Trelkovski sadə, mədəni bir insandır. Parisdə məmurdur, kirayə ev axtarır. Bir gün bir mənzil kirayələyir. Köhnə kirayəçi intihara cəhd edib, ancaq ölməyib. Trelkovski həmin adamı ziyarətə gedir. Gördüyü mənzərə onu qorxudur. Adam mumyalanmış bir vəziyyətdə, donmuş gözləri ilə

ətrafa baxır. Trelkovski onun dostu, gözəl bir qadın Stella ilə tanış olur. Bir yerdə gəzir, söhbət edir, tekila içirlər. Hətta kinoteatrda Brüs Linin filmini izləyirlər, öpüşürlər.

Trelkovski evə alışmağa başlayır. Ancaq qonşuları çox qəribə, vahiməli adamlardır. Ev yiyəsi dənə-dənə tapşırır ki, evdə səs-küy olmasın, başqa adamlar gəlməsin evə. Demək olar, mənzillərdə yaşayan adamlar assosial, depressiv həyat yaşıyırlar və Trelkovskini də öz monoton həyatlarının tilovuna salmaq istəyirlər. Köhnə kirayəçinin ölüm xəbəri gəlir, bu, o deməkdir ki, o artıq mənzildə uzun müddət yaşaya bilər. Binanın tinində yerləşən kafeyə gedən Trelkovski ordakı adamların da qəribəlikləri ilə rastlaşır. Köhnə kirayəçinin çəkdiyi sıqaretdən, içdiyi kofedən, yediyi yeməkdən ona da təklif edirlər, sanki onu ölüən kirayəçinin yerinə qoyurlar. İlk günlərdə Trelkovski bu cür münasibətdən xoşlanmasa da, getdikcə ölüən adama bənzəyir.

Trelkovskinin içində getdikcə gərginlik, qorxu, hallüsinasiyalar yaranır. O, ağlını itirməyə başlayır. Qonşular onu dəlilik həddinə gətirib çıxardır. Paranojak bir adama çevrilir. Hər kəsdən şübhələnir, qorxur.

Sonda Trelkovski intihara qərar verir. Qadın paltarında özünü başqa birisinin yerində hiss edir və özünü aşağı atır. İlk cəhddə ayağı sinsə da, yenidən cəhd edir. Bu dəfə istədiyinə çatır, ölüə. Bütün bu olub-bitənləri izləyən qonşuların laqeydliyi, soyuqluğu adımı lap əsəbiləşdirir. İnana bilmirsən ki, insanın ölümü bunlar üçün heç nədir. Amma belədir, təəssüf...

Anar GÜLÜMSOY

NƏ ULAYIM, NƏ QIŞQIRIM

məni də bir daş apardı
Həllac daşlanan yerdən.
mən sən oldum,
mən sən oldum
eşqin başlayan yerdən.

ay tutuldu, gün açıldı,
göz bağlandı, əl açıldı,
hər güllədən gül açıldı
köksümə tuşlanan yerdən.

ruhum qopdu fəryad kimi,
körpü keçdim Sirat kimi,
yanımdan ötdüm yad kimi,
cismim huşlanan yerdə...

göy üzünə bir baş vurum,
nə ulayım, nə qışqırı.
qoyun gedib yuva qurum
ruhum xoşlayan yerdə.

ÖPMƏK ÜÇÜN

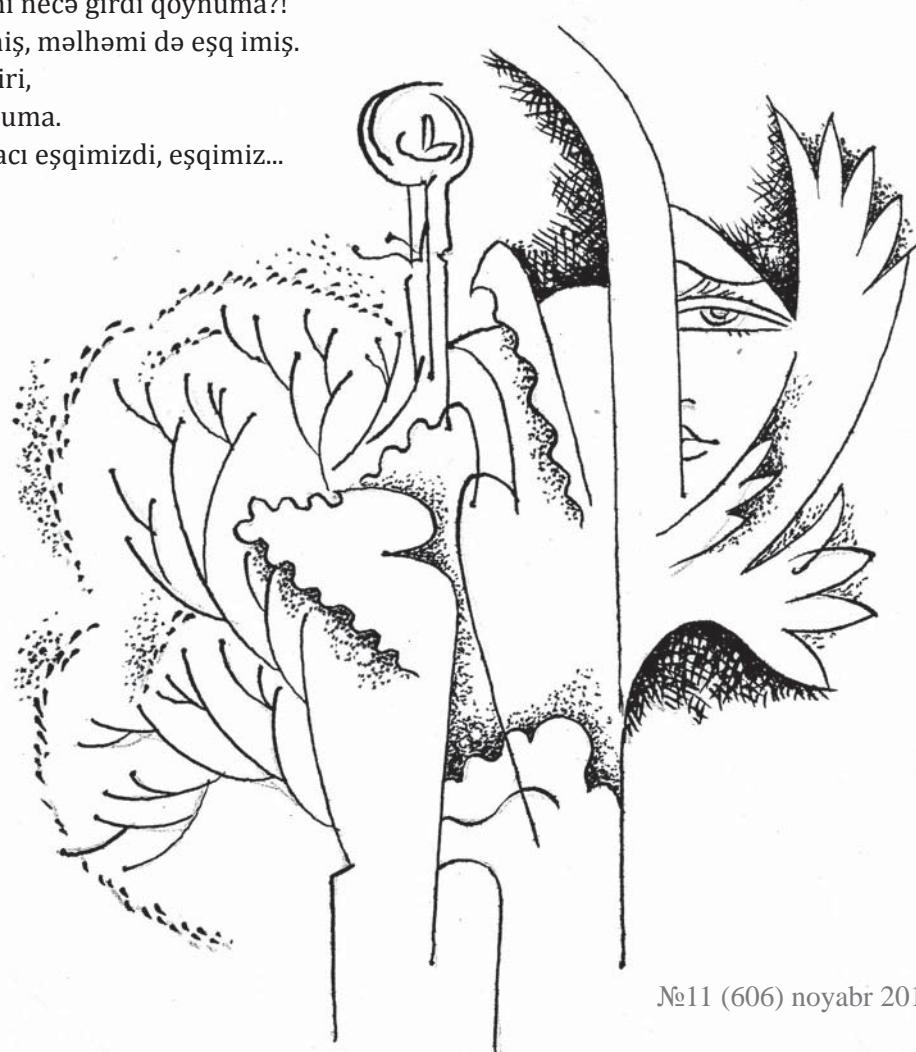
oxuyan quşlar mələklərdi gecələr
ruhumuzun qoşulub getdiyi küləklər də
mələklərdi.
ətriylə içimizə çəkdiyimiz çiçəklər də
yağış mələklərin ovuclarında
gəlir cismimizi yumağa.
öpmək üçün ayağından göylərin
ağaclar başını əyir torpağa.
bu gecə dərviş hali
dinlər məni,
öpər bir mehlə Tanrı üzümdən
ayla baxar gözlərimə,
dağlar danışar Tanrı dilində,
alışar Tur,
bir hörümçək toru da qoruyar məni,
çəkilərəm özümə Sən olmaqçın,
dara çəkilərəm Sən olanda,`
dilim susar, qanım susmaz
huuuuuuuuuuu...
bu eşq Həllac qoxuyur.

...öpmək üçün ayağından göylərin
ağaclar başını əyir torpağa...

ZƏHƏRİ DƏ EŞQ İMİŞ

sən hardan çıxdın qarşıma, sən hardan
girdin qəlbimə?
bu od nə od idi belə, bu eşq nə eşq idi belə?
mən havalı dəli aşiq,
sən şıltaq qız, ərkəsöyü,
həm çox yaxın, həm çox uzaq...
görən, bu nə işdi belə?
baxışlarlda şam kimi əriyirsən
amma ki
atəşin, nurun artır.
bu nə şirin ölümdür,
ölümə vurulursan,
ölürsən, dirilirsən...
Allah, adam özünü necə doğur, yaradır?!
saçların ilan kimi necə girdi qoynuma?!
zəhəri də eşq imiş, məlhəmi də eşq imiş.
qolun əcəl kəndiri,
həlqələnib boynuma.
Allah, bu dar ağacı eşqimizdi, eşqimiz...

məndə sənin qoxun var,
səndə mənim qoxum var
düşsək də bu dünyanın hərəmiz bir
üncünə,
taparıq bir-birimizi bu ətirlə, qoxuya,
ay balaca çicəyim,
ay zərif kəpənəyim,
özümdən getməyimdir –
hər gün sənə gəlməyim.
axı axı necə sevməyim?!
neynirik ev-eşiyi?
yer bizim, göy bizimdir;
əllərində dincəlim,
dizlərində yuxulayım,
hərdənbir də acanda
saçlarını qoxlayım,
gözlərindən su içim...
beləcə bir yaşayaq,
yaşayaq için-için...

Aynur Safarli

Aynur SƏFƏRLİ

"YARIMCIQ ƏLYAZMA" ROMANI: BƏNZƏRSİZ DÜNYANIN ÇAĞDAŞ DÜNYADA ƏKS-SƏDASI KİMİ

"Dədə Qorqud hələ biza qayıdacaq, bilmirəm necə, amma hökmən qayıdacaq".

(Kamal Abdulla)

Ədəbiyyat tarixi və ədəbi mətnlər hər zaman təcrübə emalatxanası rolunu oynayır. İstər forma, istərsə də məzmunda olan keyfiyyət dəyişiklikləri dövrünün ədəbiyyat kəşfləridir. Xüsusilə də modern ədəbiyyat, sabit və dəyişkən düşüncə arasında böyük bir fərq sərhədi yaradandan sonra təcrübələr çoxaldı. Yeni poetik, estetik strukturlar ədəbiyyatın praktiki imkanlarını genişləndirdi. Azərbaycan ədəbiyyatında da bu proses öz əksini tapdı.

İki əsrin qovşağında ədəbiyyat tarixində paradoksal vəziyyət yaradan Azərbaycan post-modern romanının görkəmli nümayəndələrindən olan K.Abdulla müasir ədəbiyyatımıza yeni ruh, yeni baxış gətirmiş yazıçılardandır.

Yazıcının fərqli, özünəməxsus cəhətlərinin olduğunu müşahidə etdiyimiz əsərlərinin mahiyyəti, demək olar ki, ilk dəfədən başa düşülmür; əsərlərindəki qeyri-adi hadisə və süjet, reallıqla irreallığın sintezi və s. xüsusiyyətlər oxucunu heyrətləndirir. Yazıcı əsərlərində qaranlıqlara, müəmmalara, miflərə, reallıqlara, miflə reallığın sintezinə müraciət edir ki, məhz bu kimi xüsusiyyətlər onun yaradıcılığına hopmuş, ayrılmaz hissəsinə çevrilmişdir. Arxetiplər bütlüşmiş anlayışları təkrarlamır, yeni ədəbi mexanizmin içində bir detal kimi təqdim olunur. Bu baxımdan K.Abdulla nəsri modernist və postmodernist estetikanın bir çox komponentlərini özündə cəmləşdirir.

Yazıcının qələmində təzahür edən modernist-postmodernist poetika və mədəniyyət dünyada baş verən proseslərlə virtual əlaqə yaradır. Yazıcının romanlarında həmin zəruri amillər, poststruktural sosial funksiya fərqli, orijinal, estetik formatda işlənir. Bu mənada "Sehrbazlar dərəsi" romanı modern düşüncə miqyası və yeni yazı texnikası ilə fərqlənməklə yanaşı, həm də həyata yeni baxışın estetikasını kəşf edir. İntiqam hissinin nə qədər qeyri-humanist olması göstərilir. "Unutmağa kimsə yox" romanında zaman kəfkiri bütün dövrlərlə əlaqədardır. Eramızdan əvvəl başlayan vaxt qrafiki 2057-ci ilə qədər uzanır. Yazı sənətinin çoxqatlılığı, polifonizmi bir dünya ilə kifayətlənməyən müəllifin postmodern yozumunda mənalıdır. "Sehrbazlar dərəsi"ndə kinin daim təkrar olunan arxetip olması estetik səviyyədə şərh olunur və postmodern süzgəcdən keçirilir. Yazıcı intiqam hissilə yaşayan insanın məhvini nağlı dilində nəql edir.

"Yarımçıq əlyazma" romanında isə bütləşdirilən, tabulaşan dəyərlər poststruktural, estetik mahiyyət kəsb edir. Bəs poststrukturalizm nədir? Poststrukturalizm insan, dünya və məna haqqında nəsə yaratmaq və yenidən yaradılan anlayışlar arasındaki əlaqələrə verilən addır. Yazıcı bu romanda yeni, alternativ bir baxış dünyası təqdim edir. Tabu mətn - "Kitabi-Dədə Qorqud" eposu təzə kompozisiya libası geyinir. Poststrukturalizm ənənəni sorğu-sual edir. K.Abdulla da "Yarımçıq əlyazma" və digər romanlarında yeni semantik ovqat yaradır. Keçmişlə indi arasında ünsiyyət genişlənir. Roman sanki dil, mədəniyyət və ədəbiyyatın sabit qalan dəyərləri dəyişdirməsi, yaxud onlara yenidən baxışdır. Bu, poststrukturalizmin ən vacib xüsusiyətləridir. Bunun ilkin, əsaslı xüsusiyyətləri "Yarımçıq əlyazma" romanında təzahür edir. "Kitabi-Dədə Qorqud" eposunun dekonstruksiyası olan roman estetik zərurət kimi yaranmışdır. Ancaq bu köçürmə, yeni mətn yaratma mexaniki, texniki xarakter daşımaqla qalmır, polifonik mətn dünyası yaratmaq və sonsuz sayda, tolerant düşüncə sisteminə xidmət edir.

Romanın adı – "Yarımçıq əlyazma" başlığı qədim əlyazmanın – möhtəşəm dastanın yazılışı üçün hazırlanmış qeydlərin səbirli oxunuşudur: "Yəqin, dərk etdiniz ki, mən qədim Azərbaycan dastanı "Kitabi-Dədə Qorqud"dan danışıram" – romanın başlangıcında təhkiyəçi belə yazar.

Yazıcı dastanını təqdim edərkən, oxucunu həm də informativ – elmi qeydlərlə tanış edir və dastanın bütün türk xalqları üçün əhəmiyyətini vurgulayır.

"Yarımçıq əlyazma"nın süjetində qədim əlyazmanın elmi iş olaraq oxunuşu Milli Əlyazmalar İnstytutunun (fondunun) orta əsrlər şöbəsində, üzərlərini toz basmış köhnə və yeni əlyazmaların yiğildiği kitab şkafları, rəflər arasında baş verir.

Kitabxana sisteminin bu sahəsinin bəzi təfərruatları – ümumiyyətlə, əlyazmaların əldə edilməsi, saxlanması (qorunması) və bərpası, eləcə də bu əlyazmanın dəqiqlik kataloq nömrəsinin (A 21/733) göstərilməsiylə yanaşı, onun oxunuşunun (zəruri hallarda şərqsünas qızın iştirakı ilə) təmin edilməsi prosesi romanda təqdim edilir. Eyni zamanda əlyazmanın aşkar olunma anındakı vəziyyətinin qısa təsviri verilir və göstərilir ki, əlyazma zamanın bəzi izlərini-od, torpaq və insan etinasızlığının izlərini özündə əks etdirir.

Guya əlyazma bizim eranın XII əsrinə aiddir və o, 1139-cu ildə baş vermiş Gəncə zəlzəlesi barəsindədir. Əlyazmanın tarixçi alımlar tərəfindən öyrənilməsinə xüsusi marağın olmamasının səbəbi də həmin hadisəylə bağlı məlumat verməməsidir.

Bu macəralı oxunuşun lap başlangıcında məhz institutun kitabxanaçı-alimi təsdiqləyir ki, "...əlyazma yarımcıq əlyazmadır. Nə əvvəli var, nə sonu". Və o, yəqin, tədqiqatçını həvəsdən salmaq üçün belə bir saymazyana əlavə edir: "Sizin üçün maraqsız olar". Təhkiyəçi elə birinci, səthi oxunuşdan sonra əlyazmanın yarımcıq olduğunu təsdiqləyir, amma məhz bu hal onun dar elmi maraqdan tamamilə fərqli, başqa bir marağına səbəb olur. Mətnin sırlı və unikal (hətta yarımcıq əlyazmalar janrı mühitində belə) mahiyyəti onu heyran edir. Əslində məhz

bu ikitərəfli yarımcıqlıq təhkiyəçiyə əlyazmanın fərqli cəhəti kimi görünür: "Bizim "Yarımçıq əlyazma"nın bütün digər yarımcıq əlyazmalarдан, bəlkə, bir əsas fərqi var ki, bizim əlyazmanın sonu olmadığı kimi, əvvəli də yoxdur".

Deyərdim ki, ədəbiyyatımızda K.Abdulla romanları struktur və ifadə estetikasının cəmindən doğulmuş əsərlərdir. Necə ki, "Yarımçıq əlyazma" romanı yeni ədəbi oyun strukturu qurdu və oxucuya ünsiyyətə girib, oxucunu sonsuz sayda variantı ola biləcək ədəbi oyunun bir iştirakçısına çevirdi. Əslində bu keyfiyyət antik dövrdən bu günə qədər ədəbi əsərin əsas şərtidir. Əslində bu tip romanlarda ədəbi oyun və priyomlar ən vacib xüsusiyyətdir. Çünkü oxucu virtual mətn dünyasına inanmalıdır. "Yarımçıq əlyazma"nın poststruktural estetikası Mixail Baxtinin "Karnaval Roman", L.Fiedlerin "Xəndəkləri doldurun" tezisi ilə üst-üstə düşür. Sanki yazıçı "Yarımçıq əlyazma"da sonu bilinməyən bir struktur estetikası sərgiləyir. Fuko belə bir quruluşun tərifini verir: "Oyun ancaq sonunda nə olacağını təsəvvürünüzə gətirə bilmədiyiniz vaxt dəyərli olur". "Yarımçıq əlyazma" romanında Şah İsmayılin oxşarı ilə yerdəyişməsi, Dədə Qorudun içində gizlətdiyi sırlar təsəvvür edilməyəcək qədər gözəl və dəqiq işlənib. Hər iki xəttin bir sirri var. Bu həm süjetdə özünü göstərir, həm də məna baxımından dəyər ifadə edir. K.Abdulla hər gün yaşadığımız həyatda nə qədər gizli məqamlardan, sırlardan xəbərsiz, nagüman olduğumuzu da estetik semantikanın mərkəzinə çəkir. Deməli, Şah İsmayıllı və Dədə Qorudla bağlı bilmədiyimiz, bilməyimiz imkansız olan təbii, qanuna uyğun sırlar mövcuddur.

R.Bart "Kritonun sahilində" yazısında yeni ədəbi qaydalar və qaydasızlıqlar, mətnlə harmoniya və xaos anlayışlarını təhlil edir, qaydaya qarşı qaydadankənar yazı metodunu, mücərrədə qarşı konkreti, ümumiyyə qarşı xüsusunu, yeniliyə qarşı həm də dəyişən məna və nəsnələri, ölümə qarşı yaşamağı seçilir. "Yarımçıq əlyazma" romanı da Rolan Bartın yuxarıda sadalanan prinsiplərini ədəbiyyatımıza konseptual ədəbi mətn səviyyəsinə gətirən ilk romandır. İranlı tədqiqatçı

Eyvaz Taha bildirir ki, insan cəmiyyətinin keçmişə qayıdışı "bakırə insanın yox, boşanmış (bəlkə də, bir neçə dəfə boşanmış) insanın qayıdışına bənzəyir". "Yarımçıq əlyazma"da bu kinayəli qayıdışı görürük. Bu qayıdışda qəhrəmanların talanmış məsumiyyəti ilə qarşılaşırıqsa, bu, zaman axarında tutduğumuz yerdə bağlıdır. Oğuz ellərində casusun axtarışına həsr edilmiş "Yarımçıq əlyazma" bizlə özgənin, dostla düşmənin sərhədini pozur: məgər real aləmdə torpağı, milləti, ölkəni satan adamlar dostun özü deyilmi? Casus məgər Oğuz xanlarının özü deyilmi? Casusun tutduğu məqamda onun hərəkətini Oğuza ağır bir zərbə kimi qiymətləndirən bütün Oğuz bəyləri sonda onu günahsız elan edərək açıb buraxırlar. Çünkü casus Boğazca Fatmanın oğludur və o hər kəsə sübut edə bilir ki, bu elə sənin oğlundur".

"Yarımçıq əlyazma" ilk baxışda tarixi romana bənzəyir. Yaziçı romanı, əsasən, bir əlyazma üzərində qurur ki, bu əlyazma da tarixi hadisəni rəvayət edir. Kökünə baxanda belə deyil, roman öz yoluna gedir və tarixi hadisələri qaynadıb estetik şərtlər içində əridir. Ən əsası, bu əritmə prosesini heç bir siyasi güc və ya ictimai tapşırıq müəyyənləşdirmir. Məncə, romana endirilən tənqid qılınclarının bəzisi belə bir ideoloji səciyyəli yaradıcılığa alışqanlıqdan irəli gəlir: əsər hansısa əqidəni, siyasi quruluşu və ictimai məqsədi gur səslə təbliğ etməlidir. Bununla da romana yönələn bəzi tənqidlərin başlıca özəllikləri ədəbiyyata dəxli olmamasıdır. Bu tənqidlərdə deyilir ki, K.Abdulla Dədə Qorqud, Şah İsmayıllı və Beyrəyi komik duruma salaraq, onların tarixi imicinə xələl gətirmişdir. Bu da Azərbaycanın milli kimliyinin başlıca attributlarından sayılan şəxsiyyətlərin təhqiri kimi qarşılanmışdır. Bəziləri soruşur: "Millimənəvi varlığımızın dayaqları kimi tapındığımız mifoloji obrazlar öz təbiətlərindən niyə çıxarılib?" Başqa sözlə, K.Abdullanın Beyrəyi, Qazan xanı, Dədə Qorqudu, Burla Xatunu biz tanıdıqlarımız deyil.

Oxucunun baxışında roman o qədər gerçək bir atmosferdə qələmə alınır ki, çox vaxt onun

qondarma bir rəvayət olduğunu unuduruq. Sözsüz ki, əsərin real görünməsi üçün yaziçi böyük zəhmətə qatlaşmasayıdı, roman bu qədər real görünməzdi. Yəqin ki, günlər, aylar çalışıb, hansısa personajı özündən uzaqda saxlayıb, o birisinə ehtiyatla yaxınlaşıb, üçüncüsünü bağırına basıb, yazıb, pozub və bizi bu reallığın kəhrizinə gətirib çıxarıb.

“Elm və fəlsəfə” həqiqət, əxlaq, ədalət, sənət isə zövq üzərində qurulur. Romanın dilində köhnə görünən, türkənin başqa qollarından olan sözlərdən yararlandığı üçün müəllifi qınayanlar var. Demək olar ki, K.Abdullanın Dədə Qorqudla yaxşıca tanışlığından dolayı, elə bir dilin ironik səviyyədə yenidən ortaya çıxarılması uğurla nəticələnmişdir. Müəllif oxucusunu nəzərə alaraq rəvayətin dilini, romanın tarixi kontekstinə dayanaraq qurmuşdur. Burada dialoqlar xüsusi vurgulanmalıdır. Ədəbiyyatımızda bu cür güclü danışığa az rast gəlirik. Bəkillə Beyrəyin söz atışması sanki canlı mübahisədir. Şah İsmayılbölmünə keçidkə dil yenə XVI əsrin ümumi ab-havasına uyğun olaraq dəyişmişdir. Ancaq bu bolumdə dil uyğunluğu Dədə Qorqudun qələmindən axan cümlələr qədər deyildir.

Ədəbiyyat dilin təşkilatlanmasından sonra özünü göstərir. Bu proses axınında mətnin özü vacibdir. Belə ki, oxucunun diqqəti mətnin necə formalasmasına çəkilir ki, bu da “Yarımçıq əlyazma”da baş verir. Bu kimi əsərlər tanış səhnəni ələk-vələk edir, alışdığınız düşüncə tərzini deşir, onları diz çökdürüb yenidən formalasdırmağa çalışır.

Romanın ən maraqlı cəhəti “yarımçıqliq” anlayışıdır. Roman forma və məzmun baxımından bu anlayışa uyğun gələ bilirsə, demək, Azərbaycan nəsrində yeni bir mərhələyə daxil oluruq. İlk baxışda “yarımçıqliq” bir növ naqışlıq kimi görünür, bu isə ölməzliyə, əbədiliyə, yetkinliyə can atan insan ogluna yaraşan məsələ deyil. “Yarımçıq əlyazma”da əlyazmanın yarımcıq qalması, bəzən də oxunaqlı olmaması, habelə şərqşünas qızın təhrifi ilə anlamların lillənməsi kimi məsələlər diqqətə layiqdir. Bunlar sanki işarələnənlə işarələyən arasındaki birbaşa

əlaqəni pozur. Əsərdəki önsözlük və sonsuzluqla bərabər, əlyazmanın ortasından düşmüş vərəqlər oxucunun diqqətini mətnə çəkməyə ən gözəl hazırlıq imkanı yaradır: “Səhifələr əsl qədim yazılardakı kimiydi-saralmış, solmuş, şaxlığıni itirmişdi. Bəzi yerlərdə cirilmiş, bəzi yerlərdə yanq izləri açıq-aydın qalmışdır”. Söz yox ki, bunların hamısı əlyazmanın düzgün və mükəmməl oxunmasına əngəl törətməlidir. Yaziçi bununla kəlmələrin sabit və mirmənali durumunu xaosa sürükleyir, eyni anda rəvayətin birbaşa və aydın axarını bilərəkdən pozur. Yəni kollaj kimi yaranmış bu əsərdə təkcə yazılmış sözcükərən ənəm daşımır, bəlkə, əsərdə sükut anlarını və ya sətirlərdə ağ qalmış yerləri oxucu özü doldurmalıdır. Məncə, hər bir əsərin uğurunun önəmli göstəricilərdən biri də oxucunun diqqətini əsərdə deyilməmiş sözlərə çəkməkdir: “...Əhalinin zəlzələdən sonra Gəncədən müsibət içində əziyyət çəkdiyini görən şəhər başçıları elə haman...” bu sətirlərdə başlanmış əsər birdən örپəyini atır və başqa bir hadisəni açıqlamağa başlayır: “...Bayandır xan yenə məni öz yanına istədi və mən günortaca, xanın dərgahına özümü yetirib, ədəblə salam verdim”. Amma iş burda bitmir. Oğuz ellərində casus axtarışına həsr edilmiş bu rəvayətin özü də başqa bir rəvayəti öz içində alır və “Xanım, uyquda gördüm ki..” cümləsindən sonra bizi birdən-birə Şah İsmayısarayına aparır: “...Şah bu gün niyəsə yuxudan erkən oyanmışdır”. Sükut anlarının, ağ sətirlərin yaranması, deməli, “iç-içəlik” üslubundan təbii olaraq doğur, bu da özlüyündə əsərin anlam qatlarını artırır. Yazara verilmiş “yarımçıq mətn, hansısa böyük, onun özünü də ehtiva edən bir başqa mətnin içində idi. Mətnlər bir-birinə qarışmışdı. Əgər belə olmasayıdı, o zaman bu yarımcıq əlyazmanı tanımaq ilk baxışdan da mümkün olardı”. Əslində “Yarımçıq əlyazma”nın əsas qatı iki müxtəlif, amma bir-birini tamamlayan istiqamətin yanaşı gedisiidir. Birinci istiqamət Oğuz cəmiyyətinin daxilində baş vermiş ekstraordinar bir hadisə ilə bağlı Bayandır xan tərəfindən (Dədə Qorqud katibliyi ilə) aparılan istintaq prosesinin qələmə

alınmasıdır. İkinci istiqamət isə müəllifin, yəni Dədə Qorqudun xüsusi qeydləri, müşahidələridir. Bəlkə də, istintaqın gedişi öz-özlüyündə bu müdrik insan üçün bir çox Oğuz adamlarını dərindən tanımağa, onların həqiqi qiymətlərini verməyə təkan olur.

Kişi söyləmi əsasında yazılın romanda kişi səsi olduqca gurdur, qadınlar isə bir çox hallarda ağlayıb-sitqamaqdan başqa bir şeyə yaramırlar. Məsələn, "Qorqud, Qorqud! Sənə inanmayan ölsün. Sən dədəsən, Qorqud, sənin qüdrətinlə bu iş oldu. Allah-taala sənin könlünə ilham verdi. Sağ ol, əsən ol. Səni görüm umurun açıq olsun. Sözlərin məlhəm olsun. Bizlərə həmişə dayaq ol. Sən söylə bəyə... Söylə.... Xanına ası olanın işi rast gətirər, ya gətirməz? – Sürməlicə Çəşmə Xatun bu sözləri ağlaya-ağlaya, sitqaya-sitqaya elə yanıqlı bir səslə oxşadı ki, ürəyimə dağ qoydular, ürəyim dözmədi...(s.92). Kişi mərkəzdə oturub, qadın isə ucqara sıxışdırılıb.

"Kitabi-Dədə Qorqud"un orijinal nüsxəsində Banuçəklə Bamsı Beyrəyin tanışlığı zamanı Şərq ənənəsinə riayət olunmur. Onların münasibətləri kontekstində qadın sərbəstliyi (müəyyən əxlaqi prinsiplər əsasında maraqlı və səmimi davranışları) dalgalanır.

"Yarımçıq əlyazma" bənzərsiz və sevimli dünyanın çağdaş dünyada əks-sədasıdır. Buna görə də digər romanlara oxşamır və oxu ləzzəti daha da artır. Ancaq Dədə Qorqud dünyasının bəzi təfərruatlarının canlandırılmasında yazıçı indinin şərtlərinə boyun qoyur, nəticədə çağdaş dünyanın yaşam tərzi onları puça çıxarıır. Bu kölgəni xüsusilə qadın məsələsi üzərində görürük. Baxmayaraq ki, kölgə geniş deyil, xalı kimi yerə sərilmış qarağacın kölgəsi boydadır.

Dədə Qorqud kitabının qadınlarla münasibətdə maraqlı dünyası "Yarımçıq əlyazma"nın çağdaş cinsiyyət anlayışında gözdən itir: qadın ucqarda oturur. Gözüyaşlı, çelimsiz varlığa çevrilir. Kiminsə rəhminи, yardımını diləmək üçün onun ayaqlarına sərilir, ikiəlli qucaqlayıır. Başlayır yalvarmağa.Ya da boş yerə o qədər ağlaya-ağlaya yanıqlı bir səslə oxşayır ki, ürəklərə dağ çekir. Sanki qadının daş üstündə oturub ağlamaqdan və ya başına döyməkdən

başqa bir işi yoxdur. Qadın ağlayış, yalvarişlardan yan keçib, siyasi rol oynamağa başladıqda yenə də "Yarımçıq əlyazma"da ürəkaçan bir hadisə baş vermir. Belə hallarda qadınlar bəzən "saray tülkü'ləri"nin donuna girir. Məsələn, Burla Xatun Qazan xanın evinin bağçasının uzun pınar axıb gedən yerində gizlincə Beyrəklə görüşür, hansısa sui-qəsdi planlaşdırır, bununla da kişi tarixçilərin formalasdırıldığı ənənəvi saray qadınının məkri ilə çıxış edir.

Nadir hallar istisna olmaqla, "Yarımçıq əlyazma"da da qadın daha çox alın yazısının əsiridir. Yaziçi bu köləliyin bacasından həm indiyə baxır, həm də keçmişə.

Dədə Qorqudun Beyrəyin mağarada qadınlarla xoş bir gecə keçirməsini böyük hadisə donunda təqdim etməsi diqqət çəkən məqamlardandır. Beyrəyin bu gözlənilməz hərəkəti Oğuz elinə böyük təhqir kimi Bayandır xana çatdırılır.

Hərdən romanın gedişatına qatılan, rəvayəti söyləmək vəzifəsində görünən, sanki keçmişə çağdaş zamana daşımaqdan çəkinən müəllifin eyni zamanda rəvayətə qeydlər artırması maraqlı və ləzzətlidir. Eyni zamanda müəllifin bu növ iştirakı "ani qovuşma" xarakteri qazanır. O, istənilən vaxtda Dədə Qorqudun yerini alaraq onun bəzi səhvindrən düzəliş aparır və ya Dədənin gələcəkdə söyləyəcəklərindən xəber verir: "Qorqud bir qədər əvvəl, əlbəttə ki, haqli deyildi. Onun təsəvvürünə görə, Bəkillə səhbətinin əsas məsələyə bir elə dəxli yoxdu. Əlyazmada o elə belə də yazır: "...Bəkilin tarixçəsi uzun tarixçədi. Bizim məsələyə dəxli varmı, yoxmu, onu mən bilmənəm, onu sən bilərsən, xanım".

Roman iç-içə mətnlərdə anımların gizlənişinə də rast gəlirik. Yarımçıqlıq və bir-birini tamamlayan iki paralel mətn özünü dekonstruksiya etməyə əlverişli şərait yaradır. Romanın qatları iç-içə olmaqla yarımcıqlıq kürkünə də bürünür. "Yarımçıq əlyazma"nın içərisindəki bir çox məqamlar əvvəl barədə tam və aydın təsəvvür yaradır. Əgər belədirse, deməli, mətn ancaq bizə özünü yarımcıqmış kimi göstərir.

Romanda maraqlı olan başqa bir məsələ rəvilərin (rəvayət edən, hekayə edən, bir əhvalatı olduğu kimi danişan) çoxluğu və dəyişməsidir. İki rəvayəti ehtiva edən əlyazma və yazarın özü üç bucaqdan rəvayətin inkişafına qatılır.

Romanın birinci bölümündə yazar əlyazma ilə birbaşa ünsiyyətə keçə bilmir. Əlibanın örtüyü arxasından hadisələrə baxır, bu da hermonetikaya (müəllif yoxdur, bir əsərdir, bir də biz) zəmin yaradır. Bu örtüyü aradan qaldırmaq uğrunda bir şərqşünas qız (könlüsüz də olsa) vasitəçi rolunu oynayır. Beləliklə, müəllif romanı iki-üç gün ərzində latin qrafikasına köçürən şərqşünas qızı da ortaya çəkməyə çalışır. Bu münasibət də orda uğurla nəticələnir ki, müəllif qızın köçürməsindən şübhələnir: "Şərqşünas qız doğru deyirmiş, bu ki tamam başqa bir mətləbdidir. Bayandır xan, Qılbaş, Dədə Qorqud - bunlar nədən danişirlər?! Bəlkə də, o şərqşünas qızın, necə deyərlər, bu işdə "barmağı var?"

Yazıcıının özü tam bilici-ravi olmaqdan qaçınır. O, digər rəviləri özü oturduğu mövqedən daha yüksək mövqedə əyləşdirir və onlara daha geniş baxış bucağı bağışlayır. Bu da hadisənin tam real alınmasına kömək edir. Yazıcı roman qəhrəmanlarını müəyyən məqsədə doğru qamçılıyır. Nəticədə hətta Azərbaycanın adlı yazıçılarını elə bir əlyazmanın Əlyazmalar İnstitutunda tapılmasına inandırır.

Romanı oxuduqca hiss olunur ki, yazıcı formanı müəyyənləşdirikdən sonra yazmağa başlamayıb. Mövzu ilə doğma münasibət qura bilib. Bu yerdə Nazim Hikmətin "Biçim (forma) nazik corab kimi, gözəl bir qadının yaraşıqlı ayaqlarını daha da gözəl göstərir, eyni zamanda görünümür" sözleri yada düşür. Məhz buna görə də "Yarımçıq əlyazma" nazik corab kimi gözə görünmədən, içində gizlətdiyi "büllur ayaqları" görməyə imkan yaratır.

"Yarımçıq əlyazma"nı sırf iqtibas (bir sözü və ya fikri başqasından götürüb mənimsəmək) hesab edə bilmərik (burda iqtibas deyərkən sırf mövcud mətnlərə ironik və məzhəkəli qayıdış tərzi nəzərdə tutulur). İranlı tədqiqatçı E.Taha romanı bir dəcəlliyyin məhsulu hesab edir. Məsələn, Dədə Qorqudun tarixi şəxsiyyəti

dəyişdirilərək, bir katib səviyyəsinə endirilir; Qazan xan Bayandır xanın qondarma və qorxunc istintaqı gedisində ələ salınır; Bamsı Beyrək isə həvəsbaz və laübali bir şəxsiyyət kimi qələmə verilir.

"Yarımçıq əlyazma"da zamanın xəttiliyinin pozulması ilə qarşılaşıraq. Dədə Qorqud zamanına geri qayıdır, birdən-birə Şah İsmayılin sarayında baş çıxarmaq, habelə tapılmış əlyazmanın öz dövründən çox-çox sonralar baş vermiş Gəncə zəlzələsinə işarə etməsi, azğın düşmənin məhz bu zaman uşub-dağılmış şəhərə hücumunun fəhmlə qurulması zamanın xəttiliyinin pozulmasından başqa bir şey deyil.

Müəllif təsvir etdiyi, yaratdığı dünyaya "heyrət və heyranlıq" duyur. O təəssüf edir ki, "bu cəmiyyət artıq mövcud deyil, o, antiklikdə, uzaq üfüqlərin arxasında və əlçatmaz bir keçmişdə qalmışdır", "bu gün bizi antik dövrlə çox az şey birləşdirir".

Hiss olunur ki, qəhrəmanlıqların müstəqil tarixi təsdiqini epik rəvayətlərdən almaq və beləliklə, "yarımçıq əlyazmaları" "tamamlamaq" hələ də mümkünür. Deməli, başqa əlyazmaların da aşkarlana bilməsi mümkünüsüz deyil.

Dədə Qorqud razılaşır ki, "əvvəlcə söz olub". Dədə Qorqud aforizm olaraq "əgər bir şey lap əvvəldən yazılmayıbsa, o heç vaxt baş verməyəcək" deməklə sözün əlahiddə gücünü öncədən görürdü. Və Kamal Abdulla da "Yarımçıq əlyazma"da yazının dekonstruktiv potensialının, epik sözün, mütləq keçmişin və monumental tarixin loqosunun-sözünün bütün nəticələrindən istifadə edir. Bu mənada, insan varlığının natamamlığı və yarımcılılığı əzəldən təyin olunmuşdur.

Dədə Qorqudun xələfi kimi, hətta romandakı Dədə Qorqud xarakteri onun yazı proyeksiyası kimi nəzərdən keçirilə bilər. Daha vacib odur ki, romanda Dədə Qorqud təkcə Bayandır Xanın katibi deyil, O, sözün ən güclü mənasında katibdir. O, sadəcə, yazıçı-təhkiyəçi yox, həm də "sirlərin qoruyucusudur". Oğuz cəmiyyətində hər kəs bilir ki, "Dədəyə etibar edilmiş sərr həmişə qorunub saxlanacaq". Bu məqamda Con Kaputonun "Sərr qorunub saxlanmağa

başlandığı andan yayılmağa başlayır, o öz qorunması ilə yayılır" sözləri yada düşür.

Bu mənada, Bayandır xana, beləliklə də, qədim əlyazmanın oxucusuna təkcə Beyrəyin "qəhrəmanlığı"nın sırrı açılmır. Əksinə, hər dəfə əlyazmanın müəyyən yarımcıqlığı ortaya çıxanda sırrın "üstünün açılması" və "yayılması" baş verir. Gizlilik "Yarımçıq əlyazma" üçün faktiki olaraq, baş obraz rolunu oynayır. Bu gizlilik sırrın faş olması ilə olmaması arasında oyunun obrazıdır. Necə deyərlər, özünün-onların həqiqətinin obrazıdır, yaxud üzə çıxan bədii obrazın həqiqətidir: "Dədə Qorqudun hazırlıq qeydləri, müşahidələri və eskizləri sis-duman örtüyü kimi açılaraq, öz həqiqi cizgilərini itirmiş və sənətkarın qələmə aldığı xəyalalı çevrilmiş ideya və mənaları aşkarlayır - buludlar göy üzündən yox olduqda nəhayətsizliyin maviliyi daha ehtisamlı görünür və sən Tanrıya, böyük ali həqiqətə daha yaxın olursan".

"Yarımçıq əlyazma"da tarixi faktların təhrif olunması ilə bağlı tənqidlərə çox rast gəlmışdır. Ancaq unutmamalıq ki, təhkiyə tarixin öge bacısı yox, doğma qardaşdır. Həm tarix, həm də təhkiyə dil üzərində qurulmuş fenomenlardır. Hər ikisi dilin dəhşətli dəhlizindən keçir, təhrifə, yalan-palana uğrayır, dilin ideoloji qüsurlarını çıxınlərində gəzdirirlər" (6, s.84–98). Aldadıcı yarımcıqlığına baxmayaraq, "Yarımçıq əlyazma" Qorqudşunaslıqda böyük dəyişikliklər doğuracaqdır. Bununla qalmayacaq, həmçinin müasir ədəbiyyatın oxunuşuna və tədqiqinə, eləcə də onun qədim (epik, mifik) ənənə ilə əlaqəsinə və digər ənənələrlə qohumluğuna da təsiri olacaqdır.

Müxtəlif illərdə Rusiya, Polşa, Fransa, Türkiyə, Braziliya, Amerika, Avstriya, Qazaxıstan, Misir, İtaliya və s. ölkələrdə çap olunan, dünyanın müxtəlif dillərində

haqqında 100-dən çox rəy və resenziya yazılan romanı Rusyanın "İnostrannaya literatura" jurnalı (Azərbaycan ədəbiyyatından ilk dəfə) müzakirəyə çıxarıb. Latin Amerikası ölkələrindən Braziliyada Azərbaycan ədəbiyyatından nəşr edilən yeganə kitab yenə də "Yarımçıq əlyazma"dır. Türkiyəli tənqidçilər bu əsərə görə yazarını "Azərbaycanın Borxesı" adlandırlılar. Tanınmış rus yazarı Aleksandr Tkaçenko bildirmişi: "Folkner öz Yoknapatofunu, Markes öz Makondasını, Fazıl İsgəndər öz Çegemini yaranan kimi, Kamal Abdulla da öz "Yarımçıq əlyazma"simi yaradıb".

"Allah özü bilənləri bilməyənlərin qəzəbindən qorusun. Amin."(Yarımçıq əlyazma. Bakı-Mütərcim-2012, s.23). Deyərdim ki, sonuncu önsözdə gedən mətnində işlənmiş bu cümlə kitabın ən ağır kinayəsidir. Bununla hörmətli akademik demək istəmişdir: "Bilməyənlər, xüsusilə də "Kitabi-Dədə Qorqud"u bilməyənlər, nəsə bilib fikrini yazanları və hətta "Yarımçıq Əlyazma" kimi bir şah əsər yaranan Kamal Abdulla kimi insanları elə yersiz və nahaq tənqid edirlər ki, Tanrıya sığınmaqdan başqa yer qalmır".

Günel C.HACIYEVA

Dizlərinə sarılmış tale

Külək əsdikcə köhnə taxta qapı cırıldayırdı. Bu qapı heç vaxt açıq saxlanmazdı. Bir təpiklə rahat açılacaq qədər köhnə olsada, özünə ağırlıq edən ağır bir qıfılla bağlanardı. Payız gələndən qıfil həyətdəki nar ağacının dibində gözə dəyirdi.

Artıq üç il idi, pəncərələri ancaq yağış yuyurdu. Üç il idi, evə insan əli dəymirdi. Vaxtı ilə kəndin ən dəbdəbəli evi sayılan bu ev, indi ən köhnə, ən dəbsiz ev idi. Bir vaxtlar səs-küyü, qonaq-qarası əskik olmayan bu cah-cəlal indi kimsəsizlik, tənhalıq yuxusuna getmişdi.

Bu evdə beş uşaq böyümüşdü. Rayonun bütün hörmətli insanları bu evdə, heç olmasa bir dəfə duz-çörək kəsmişdi. Amma indi... Payızın quru xəzəlləri açıq qapıdan içəri dolmuşdu. Qaranlıq dəhlizdə külək vurduqca ora-bura səpələnən xəzəllər kimsəsizliyə

həmdəm olmağa çalışmış kimi sükuta səs verirdilər. Burda-girişdə balaca ayaqqabı rəfi olardı. Vaxtı ilə evin sahibəsi Sənubərin cehizi idi. Göz bəbəyi kimi qoruyardı onu. Rəfin bütün gözlərinə qəzet düzmüdü. O qədər qəzet düzmüdü ki, rəfdən çox qəzet köşkünə bənzəyərdi. Ayaqqabıları yaxşıca silib sonra düzərdi ora. Qırx il ötsə də, rəf təzə kimi idi. İndi bu rəfin yerində də köhnə qəzet parçaları və xəzəllər uçuşurdu.

Keçən yaz Sənubərin böyük qızı rəfi aparmışdı. Toyuq damında ona lazım imiş. Həmin gün bundan xəbər tutan o biri bacılar da gəlib evdəki bütün əşyaları bölüşməsdülər. Qardaşlardan biri haqq dünyasına qovuşduğundan, biri də uzaqda olduğundan bölgündə bacılar iştirak etdilər. Dəmir çarpayılar, sınıq şifonerlər, qazanlar, qablar, xalçalar-hər şey bölüşdürüldü. Ən yararsız əşyaya kimi... Yay

uzunu bir-bir hərə öz "qənimətini" daşıdı. Əslində qırx ildən qalma bu əşyalar heç kimə lazım deyildi. Məqsəd daşıməq, bölmək idi. Bəzisi evə çatıb zibilə atıldı, bəzisi aylarla yağışın altında qalıb çürüdü. Sənubərin toz qondurmadığı cah-cəlalı hər gün bir az "qarət olundu".

Külək viyıldadıqca bir az da coşan payız xəzanı içəri dolurdu. Sanki bu şahlığın süqutunu öz gözləri ilə görmək istəyirdi. Üç otaqlı bu evin pəncərələrini yağış döyəcləyirdi. Sənubərin beş uşaq böyüdüyü, illər sonra canını tapşırıldığı bu ev bir taleyin həzinə sonuna səhnə olmuşdu.

Evdə qalan yeganə əşya zalın küncündəki köhnə mebel idi. Anası bu mebeli tütün satıb gizlincə topladığı pula o vaxt Krasnodardan gətizdirmişdi. Ən sevimli qonağına belə qiymadığı cehiz qablarını düzərdi bu rəflərə. Hər qabın qarşısını da dəyərli anı xatırladan bir ağ-qara şəkillə bəzəyərdi. Bu mebel toz içində, sıniq-sökük olduğundan, yəqin, heç kimə lazım olmamışdı. Otağın küncünə yüzə yaxın balon-banka yığılmışdı. Bəzilərinin içində hələ də çoxdan xarab olmuş mürəbbələr gözə dəyirdi. Bu bankaları göz nuru kimi qoruyardı. Yay uzunu tədarük görər, qışda yeyilib boşaldıqca yuyub səliqə ilə mətbəxdəki rəflərə düzərdi.

Amma indi mətbəx rəfləri də yox idi. Evin balaca qızı aparıb doğratdırıb həyətdə odun kimi işlətmişdi ki, balon-banka bağlayanda qaza qənaət etsin. Hər divarından, hər qarışından qırx ilin hakimiyyəti qoxuyan bu ev indi süqut etmiş şahlığın xarabalığını xatırladırdı. Gecə düşdükçə kəndin bütün evlərində bir-bir işıqlar yanındı, bu ev isə sanki daha da zülmətə boyanırdı. Bəzi pəncərələrdə vaxtı ilə kraxmalı əskik olmayan, Sənubərin öz əli ilə tikdiyi pərdələrin nimdaş qalıqları yelləndikcə boş otaqlarda viyilti qulaq batırırdı. Rəfin sıniq şüşəli qapısına keçirilmiş və evdə həyatı xatırladan yeganə şəkil nəvəsinin toyunda çəkilmiş rəngli şəkil idi. Dörd il əvvəl, ölümündən bir il qabaq çəkilmiş bu şəkli çox baha çıxardığı üçün

toyda fotoqrafi xeyli danlasa da, bu şəkli çox sevərdi. Özünün həvəslə "impırtnı" dediyi qabına dayamışdı. Evdə olan "impırtnı" hər şey daşındığı üçün şəkli sıniq qapıya keçirmişdilər.

Qəfil şimşek çaxd, göy guruldadı. Tənha ev son dəfə dünyaya işıqlandı. Qapını külək daha da hırslı çırpdı. Rəfdəki son şəkil, evdəki son işiq, həyat eşqi havaya sovruldu. Durmadan gəl-getli dünyaya açılıb-bağlanan, küləklə çılğınca rəqs edən qapı gecənin qaranlığına sovruldu. Tənha ev soyuq qollarını dizlərinə dolayıb, öz küncünə çəkilib, həzin-həzin taleyinə ağladı. Yağış yudu, o ağladı, o ağladıqca yağış yudu...

Sona açılan sabah

Hər şey o səhər başladı. Çox şey isə bitdi. Axşam səhərdə yaşayan oğlundan zəng gəlməşdi, səhər gələcəklərini söyləmişdilər. Beş övlad böyüdən ər-arvad indi öz sadə "komalarında" tək yaşayırdılar. Hərə öz yolunda, öz ailəsinin başında idi. Övladlardan hansı gəlsəydi, bu evdə toy, bayram olardı. Ata təqaüdünən son qəpiyinə kimi bazarda qoyub evə əlidolu qayıdar, ana da naz-nemətlərdən bişirib düzərdi. Hər qapı səsinə tez qaçardılar, amma bəzən gecə olsa da, gələn olmazdı. Hər şey ortaçıqda qalardı. Zəng də gəlməzdidi. Səhər ata zəng edincə "vaxt edə bilmədim" kəlməsi ilə bütün suallara cavab tapılardı. Görünən suallara... Qəlbədəki suallar isə cavabsız qalardı. Hər şey günlərlə ortaçıqda qalar, protez dişlərlə yeyilməsi mümkün olmayan hər şey toyuq-cücəyə yem olardı. Gələn təqaüdə kimi şorla-çörəklə ayı başa vurardılar.

Vaxtı ilə səs-küyündən qonşuları belə dilə gətirən bu ev indi "qocalara" qalmışdı. Yenə axşam gələn zəngin həyəcanı var idi. Hava çox soyuq olsa da, səhər altında yaşı yetmişli haqlamış ata yuxudan durub bazara yollandı, dünəndən hər tədarük görülmüşdü.

Yalnız ət qalmışdı. "Ətin yaxşısı səhər obaşdan olur" deyib bu günə saxlamışdı. Ana da tezdən oyanıb külçə xəmiri yoğurdu.

Dizdən qar var idi bayırda. Bu gün başqa gün idi. Gecə uzunu yağan qardan sonra səma masmavi aydınlanmışdı, hava ciyərləri sızlاداقаq qədər təmiz idi. Xəmiri odun sobasının yanına qoyub üstünə balaca yorğanı atdı. Bu pambıq yorğanla o, beş övladını böyütmüşdü. İndi də atmağa qiyındı. Bayırda pilləkənin başına yoldaşının doğrayıb yiğdiyi yaş, bir az palçıqlı odunlardan qucağına yiğib evə qayıtdı. Üzdən fərəh dolu bir təbəssümlə ocağa atıb qarşısında diz çökdü. Gözünü yuxu apardı.

Yoldaşı bəzən uşaqların çıxıb getməyindən gileyənsə də, o heç vaxt şikayət etməzdı. "Təki canları sağ olsun" deyib kişini sakitləşdirərdi. Amma bəzən tənhalıq ona da ağır gələr, beş oğul və beş gəlindən heç birinin yanında olmamasından kövrəlib gizlin-gizlin ağlayardı. Gözünü açanda saat yeddiyi göstərirdi. Yuxusunu aldığı üçün daha həvəslə, daha qıvraq ayağa durub pəncərəyə yanaşdı. Yoldaşının rezin çəkmələrinin izi cığır boyu qalırdı. Amma izlərdən hələ də geri qayıtmadığı bilinirdi. "Yəqin, əti gec kəsiblər, bu soyuqda kim ət kəsər, iti qovsan, bayıra çıxmaz" dodağının altında deyinib işə başladı.

Bu gün onun ortancıl oğlu gələcəkdi nəvələri ilə. Ən çox sevdiyi yeməkləri gecədən hazırlamışdı-uçqulaq paxlava, qabaqsıyığı, şabalıdı a... Külçənin xəmiri də artıq gəlməmişdi.

...Həyəti bürüyən yanıp qoxusu aləmi yayılmışdı. Kişi təngnəfəs özünü evə atıb "Ay arvad, yenə nəyi kömür etdin?" dedi. Odun sobasına bitişik sobadan tüstü qalxırdı. Qarı işə əlində maşa sobanın qarşısında, dodağında solğun bir təbəssümlə başını önünə əyib mürgüləyirmiş kimi oturmuşdu. Kişi əlindəki ət olan zənbili yerə atıb gördüyü mənzərə qarşısında acızanə şəkildə diz çökdü. Hıçkırtı ilə qariya sarıldı. Solğun yanağından öpüb onu özünə çekdi. Ocağa tərəf olan qolu isti idi, ona tərəf olan qolu isə buz olub yanına düşdü.

Maşanı işə əlindən buraxmırkı, çünki hələ yarımcıq çox işi var idi. Aləmi bürüyən yanıp qoxusuna gələn qonşular göz yaşları içində susub qaldılar. Telefonun o başından gələn səs yenə eyni sözləri deyirdi "Ata, gözləməyin eee, qar yağıb, çıxa bilmirik". Atanın hıçkırları və boğuq səsi...

Üç günə hər kəs gəldi. Xaricdə yaşayan ən kiçik oğlu belə. Üç gündən sonra hər şey bitdi və hərə öz vəzifəsini "yerinə yetirib" öz yuvasına döndü. Gedərkən hər biri "Ata, gəl mənimlə qal" sözünü bir son vəzifə kimi deyib son model avtomobilerdə yola çıxdı.

O gün hər şey bitdi, çox şey işə başladı. Qırx ilin dostluğu, ömrə yolu bitdi. Bir saatı qırx il kimi keçən intizar, həsrət, tənhalıq başladı. İllərin əziyyətindən, qayğısından qırışmış o sima, solmuş o gözlərin istiliyi bitdi, tələbəlikdə çəkilmiş şəkillərdən baxan sevgi dolu o qızın buz kimi donmuş baxışları dərd ortağı oldu. Bir ailənin tarixi sona çatdı, sonu olmayan bir sevgi və yoxluğun, həsrətin, intizarın, onsuzluğun tarixi başladı. Yاشmışlar bitdi, keşkələr, təəssüflər başladı. Deyingən qarı getdi, o deyintiyə susayan dərin bir sükut başladı. Beli büküsə də, odun daşıyan, bazara gedən gecələr sobaya odun ata-ata nəvələrinin sözün danışb gülən o gümrah qoca getdi, qar altında buza dönən həyat dostu üçün yanın urək qaldı. Gecələr sobaya odun atmaq belə istəməyib, işığı yandırmağa belə cəsarət etməyib zülmət içində hıçkırb ağlayan bir qoca qaldı. Çarpayışında sevimli qarışının paltarlarına sarılıb titrəyən tənha bir ata qaldı.

Soğan oğrusu

Şəhərə gəldiyi ilk günlər kimi, tələbəliyin ilk ili kimi amansız deyildi universitetin ikinci ili. Bəlkə də, hər şey daha da çətin idi, amma artıq o öyrəşmişdi. Ya da öyrəşməyə çalışırı. Dərslər başlayandan xeyli sonra – sentyabrın sonları şəhərə gəlib çıxa bilməşdi. Maddi çətinliklər, kirayə ev tutmaqla bağlı problemlər, hamısı bu gecikmələrin səbəbi idi. Yenə evdən ayrı yarıac, yarıtox günlər başlayırdı. Təzə heç nə yox idi: nə ayaqqabı, nə paltar. Yeni qalacaqları ev bir villanın girişi arxa həyətindən olan zirzəmisi idi. Çox geniş otaq olsa da, həyətə açılan və otağın divarının yuxarısında olan üç kiçik pəncərədən düşən cüzi günəş işığı ilə işıqlanırdı. Evi kif qoxusu başına almışdı. Sıra ilə üç dəmir çarpayı və bomboş otaq. Otağın qapısı açıldıqdan sonra aşağı dörd qalaq pilləkənlə düşüldü. Sanki nağıllarda sarayların, qəsrlərin gizli, sırlı otaqlarını xatırladırdı. İki tələbə qızla bu otaqda qalmalı idi. Otaqda əlavə olaraq bir də qaz peçi var idi. Həyətdə, zirzəminin qarşısında isə hamam var idi. Ev sahibinin bütün qış ehtiyatları – kartofu, soğanı az istifadə olunan bu hamamın qarşısına yiğilirdi.

Gecələr çox dəhşətli keçərdi. Üç gənc qız balaca pəncərələrdən düşən ay işığında həyətin meyvə ağaclarının əcaib məxluqlara çevrilən kölgəsindən qorxaraq vahimə içində gecəni səhər edərdilər. Bu qorxunc mənzərəyə bir də ev sahibinin bu zirzəminin üstündə yerləşən otağından gələn çarpayı ciriltisi da qarışınca qorxu səhnəcisiyi tamamlanırdı.

Qızların büdcəsinə yaşça ən fərasətli olanı nəzarət edirdi. Büdcə isə, ümumiyyətlə, yox idi. Qərara gəldilər ki, son yolpullarını verib çörək, yağı alınlardı, rayondan pul gələnə kimi dərsə getməsinlər. O, böyük qızla yola çıxıb balaca bir ərzaq dükəni tapdı, bir paçka ən ucuz olan yağı və bir çörək alıb evə qayıtdılar. Amma yağıla bisiriləsi heç nə yox idi. Qızların balacasından təklif gəldi ki,

həyətdəki soğandan bir dənə götürüb yağıda qızartmaq olar. Fikir hər kəsə dəhşətli gəldi. Bu, oğurluq idi. Saatlar keçdi və ac qarınlar səs-səsə verdi. Hava qaralırdı. Təklifi verən qız ayağa durdu və iş başına keçdi, soğan kisəsinin yanına getdi, qızın böyüyü pilləkənin başında, o isə ən qorxağı olduğundan otağın içində durdu və beləcə biri atdı, biri tutdu, o isə gizlətdi. Cəmi iki soğan. Həyatının ilk oğurluğu idi bu. Böyük qız soğanları bir dilim yağıda qızartdı. O birilər ümid edirdilər ki, bir çörəklə yağı-soğanı yesələr, doyacaqlar. Amma hər şey hazır olunca ümidiłr puç oldu. Cəmi üç dilim çörək kəsildi və üzərinə yağı-soğan çəkib yeməli oldular. Çünkü bu çörəklə bir neçə günü yola vermək lazımdı, kənddən pulun nə vaxt gələcəyi isə məlum deyildi. Elə ki qarınlar bir az tox oldu, şirin yuxu gəldi. Üçü də yorğanı başına çəkdi.

Həyətdən addım səsləri gəldi. Nəhəng bir kölgə otağı tutdu. Gah pəncərəyə yaxınlaşıb, gah çəkilən bu bədheybət çox qorxunc idi. Heç biri səsini çıxarmayıb özünü yuxululuğa vurdu və getdikcə böyüyən kölgə yavaş-yavaş evin qapısına əl atdı və otağın qapısı bağlandı. Elə ki səs tam kəsildi, hər üçü dik atılıb yerlərinin içində oturdular. Bir azdan ev sahibinin qalın, kobud səsi gəlməyə başladı həyətdən. Soğan kisələrini sürüyüb öz həyətlərinə apardı. Bəlkə, evinin pəncərəsindən bütün oğurluğun şahidi olubmuş. Beləcə üç gün də keçdi ac-susuz. Həyətdəki nar, xurma ağaclarındaki meyvələr gəl-gəl deyirdi. Amma ikinci mərtəbənin pəncərələri bu həyətə açılırdı. Həyətin küncündə elə kirayəçilər üçün tikilmiş tualetə bəzən gündə üç dəfə gedirdilər ki, bəlkə, bir meyvə qopara bilərlər. Amma yox, soğan oğurluğunun vahiməsi hələ də canlarından çıxmamışdı.

Yalnız bir həftə sonra kənddən pul gəldi, amma bu müddətdə həyətdən bir meyvə belə əskilmədi. Pul gəlincə yenidən heç nə-açıq, oğurluq, qorxu olmayıbmış kimi həyat öz axarına düşüb davam etdi. Amma pul bitincəyə qədər...

...Alnımdakı qırışları oxu,
Yaman uzun sətirdi...

* * *

Yazmaq istədiyim sətirlər
Yazılıb çoxdan.
Deyəsən, mən gecikmişəm.
Fikirləri yiğib beynimə
Özümə oxumuşam mən.

Misralar gəlib dilimə,
Dilimdə pıçıldıyb,
Gülmüşəm mən.
Qayğılara qarışib başım,
Özümü unutmuşam mən.
Ağlımda yazdığınışım şeirləri
Zamanla itirmişəm mən.

* * *

Mən sənin əsərinəm,
Oxu məni!
Oxu gözlərimdəki narahatlığı,
Oxu üzümdəki gərginliyi.

Alnımdakı qırışları oxu,
Yaman uzun sətirdi.
Sətirləri bitirəndə
Qürur duy özündə!

Dağınıq saçlarımı
Toplamaq istəmirəm...
Bilirsən niyə?
Saçları sığallı, özü dağınıq
Birindən bezmişəm.

Sən belə yazmışan məni,
Gülüşü yarımla, sevgisi yarımla...
Yarım, yarımla yazılıan bütöv
Bir əsər.

* * *

Əlim dondu havada,
Gülüşüm dondu üzümdə.
Qəfil əridi gülüşüm,
Düşdü üzümdən.
Əllərim düşdü yanına,
Saçlarım uçuşdu havada,
Ayaqlarım dirəndi yerə.

Sevinc AY

Nə idi bu ?
Heç özüm də bilmədim.
Bir anlıq sükut çökdü
Şəhərə .
Qəfil oyandım küçədə,
Sən demə, xatırlanılmış
Şəhidlər.

* * *

Çaylar axmağı sevir,
Göllər durmağı.
Külək coşmağı sevir,
Yarpaq əsməyi.
Bülbül gülü sevir,
Gül çiçəyi.
Arı şirəni sevir,
Şirə pətəyi.
Dağlar aranı sevir,
Aran dağı.
Atam anamı sevir,
Anam da atamı.
Özünü sevən yoxdu
Bir tək məndən savayı...

Vaqif YUSİFLİ
Filologiya elmləri doktoru

"GƏNC ŞAIRLƏR, SÖZÜM SİZƏDİR" (VIII məqalə)

Ulucay Akif

On beş il bundan öncə – 2004-cü ildə Azərbaycanın ən istedadlı şairlərindən biri – Akif Səməd qəflətən dünyasını dəyişdi.

*Qonmağa budağı yox,
Kölgəlik yarpağı yox.
Öpməyə torpağı yox,
Ömür yaman uzundur.*

*Əcəlin nazi yaxşı,
Ölümün sazi yaxşı,
Hər şeyin azi yaxşı,
Ömür yaman uzundur.*

*Bu dağlar göymü, yermi?
Bu göy göymü, yer yermi?
Yaşamağa dəyərmi?
Ömürü yaman uzundur.*

Akif Səməd 45 il yaşadı, amma o az ömrüylə də poeziyamızda özünün və şeirlərinin abidəsini ucaltdı. "Nəsimi olmadım, nəsibim olmadı" deyirdi və Nəsimi, Rumi dünyasına doğru yol gedirdi. Ənənədən, kökdən, irfandan, saz dünyasından ayrı Akifi təsəvvür etmək mümkün deyildi. Ölündən çox yazırıdı: "Bir gəldim, nə gördüm, bir də nə verə, Təzədən dünyada nə ölümüm var?" deyibən qovuşdu Nəsimiyə, Rumiyə.

Akifin ölümündən on üç il sonra Ulucay Akif – Akif Səmədin oğlu ilk şeirlər kitabını çap etti, ailənin-Akif Səməd ocağının ikinci şamını yandırdı. Onun "Günəşə atılan mərmilər" ilk şeirlər kitabındaki və "Yeni söz" almanaxındaki şeirlərini oxudum. Atadan oğula (əgər hər ikisi şairdirse), şeir-yazı-üslub stixiyası ötürülə bilər, amma bu şeirlər Akif Səmədin qoşma və gəraylılarının davamı, ya da surroqatı deyil... Ulucay Akif şeirdə tamam başqa bir nəfəsin və üslubun yetirməsidir –

bu üslub Azərbaycan şeirinin müasir mənzərəsinin də hissin, ruhun, poetik talantın yeni bir təzahürüdür – Ulucay nədən yazırsa, o predmetə, sevgiyə, ayrılığa, güllərə, Bakıya, Xəzərə, bir kənd qızına, yağışa, xaraba adlandırdığı məkanına, qapıya, bələban səsinə, Beatriçeyə, unudulmuş qəbirlərə və s. fərqli bir baxış bucağı ilə yanaşır. Ulucayın şeirlərində yeni əsrin poeziya nəfəsini duyuruq. Bu nəfəs müasir dünyanın dəyişilən, keyfiyyətcə yeni bir forma və məzmunda təzahür edən, prinsipcə qloballaşma havasına uyğun ab-havasından gəlir.

*Bax, sevgilim,
Yeni günəşin rəngi sezilir üfüqdəki
buludlardan.*

*Yeni günəşə hazırlaşır yeni səhərimiz.
Yetim qalmış ölkəmiz, yetim səhərimiz.
Sən də ümidlərini geyin ruhuna,
Gülümsə. Günəşli günlərin xətrinə, gülümsə.*

İkimininci illərdə ədəbiyyata gələn yeni nəsil özünün bu əsrə – yeni gerçəklilikə uyğunlaşış-b-uyğunlaşmadığını da səciyyələndirir:

Biz kiçik dərdlərdən xilas olub,
böyük bəlalara düşəcəyimizi bilsək,
yəqin, böyüməzdik.
90-cı illərin toz-dumanı
hələ də ciyərimizdədi,
ciyərimizdədi, Beatriçə...
İndi "Hər şey yaxşı olacaq" cümləsidi
təsəllilərin ən pisi.
Çünki biz böyümüşük,
böyümüşük, Beatriçə...
İndi mən ölməkdən yox,
yaşamamaqdən qorxuram.

Hər halda, inanırıq ki, Ulucay Akif bu "böyümkən" etirafını təkcə ümumi sözlərlə deyil, həm də həyata – bu mürəkkəb aləmə münasibətiylə də izah edə biləcək. İndilikdə Ulucay müxtəlif, bəzən də bir-birinə zidd duyğularını özünəməxsus bədii təsvir vasitələri ilə ifadə etməyə can atır və əlbəttə, bu axtarışlar bəzən uğurla nəticələnir.

O, uşaqlığının son gecəsini kədərlə xatırlayırlı: "İndi nə qollarım var, nə də ayaqlarım, Külək məni Bakı küçələrində sürükleyir". O, "Mən yağış yağanda ölçəm, gülüm... Siləcək insanlar yad-

daşdan məni" deyə, özünə nekroloq yazır, Bakıya, Xəzərə bir ayrı nəzərlə baxır: "Düşünün bir, bizdən başqa kimi var bu yazıq şəhərin. Dərdli Xəzərin?". Sevgini inkar eləmir: "Sənin saçlarından kəndir hörsünlər, Sənin kirpiyindən assınlar məni... Sənin ürəyinə atsınlar məni". Yaxud: "Mən öləndə Sən sarıl soyuq bədənimə kəfən kimi". Bu tipli deyimlərin bu gün modern, ya qeyri-modern şeirlərdə işləndiyinin şahidiyik, amma hər şair (xüsusilə cavanlar) öz poetik çəsməsindən yararlanır. Ulucay Akif də həmçinin.

İyirmi dörd yaşı var Ulucayın. Onun şeirlərini oxuyanda adama bir darixmaq havası gəlir. "İnsanları isitmək əvəzinə yandıran O qəddar odlar yurdundanam... Özünü əliaçiq göstərən Yoxsul sakinlərindənəm" – bu misralardan qəm-qüssə axır, darixdirir adəmi. Amma neyləmək? O, belə düşünür. Yenə eyni motiv: "Bu səhər artıq nə sənə, Nə də mənə doğma gələr. Biz ögeyik buralarda, Yaddır bu yollar, küçələr". Amma Ulucay başqa bir şeirində həmin o yad səhərdə – Filarmoniya bağında səmada qar dənəciklərinin rəqs etməyindən, yağış altında sevdiyi ilə xoş anlar keçirməsindən, hətta sevdiyinin o soyuq qış günündə onu tərk etdiyindən söz açır və buradan darixmaq havası gəlsə də, soyuq qış günü ilə sevdiyi qızın onu tərk etməsi arasında paralellik yaranır və darixmağı bir təssəffüf hissi əvəz edir. "Allaha açıq məktub"da Ulucay üzünü Allaha tutub deyir ki, beşcə dəqiqəlik pənbə buludlardan yerə en, səni səhərimizdə gəzdirim, milyon dərdlə tanış edim. Bu şeiri oxuyanda da darixmalı olursan. Təbii ki, bu səhərdə dərdlilər çoxdur, Allahi çağırmaq yox, bu dərdlərin çərəsini necə qılmaq haqqında düşünməli. Ulucayın darixmaq anlarına "Günəşli günlər üçün" şeiri əks təəssürat yaradır:

*Qalx, üstünün tozunu çırp,
Bir çimdik qopar günəşdən.
Təbəssümlə gözünü qırp,
Bir çimdik qopar günəşdən.*

*Bir çimdik pənbə buluddan,
Bir çimdik göy qurşağından,
Bir ovuc mavi sulardan
Götür, səpələ ruhuna.*

*Dağıt köhnə üsulları,
Min bir cür köhnə yolları.
Lap uzanar səmaya da
Sənin o inca qolların.*

Hər bir darıxmağın, kədərli-qüssəli hisslərin sonunda "bir çımdık pənbə buluddan, bir çımdık göy qurşağından, bir ovuc mavi sudan" və "bir çımdık günəşdən" götürüb ruhuna səpələməklə Ulucay başqa-nikbin bir ovqatın şairinə çevrilir. Təbii ki, biz sovet dövründə olduğu kimi, onu pisləyib, bunu önə çəkməyin tərəfdarı deyilik. "İstərəm ki, Masmavi sülh bürüsun Dünyani... Küçə itlərinin də üzündən qəm silinsin... Susuz səhralarda bir zənci balası Rəqs etsin yağış altında" – bu da Ulucayın misralarıdır. Darıxan şairin. Amma biz ədəbiyyata özünün fərdi duyumu, özünəməxsus deyim tərzi, nostalji hisssləri və buna müxalif bu gün nikbin olmayı da gizlətməyən bir cavan şairin uğurlarına sevinirik.

Günay Ümid

Onun şeirləri bədii təsvir vasitələrinin, xüsusilə təşbih və metaforaların zənginliyi ilə diqqəti cəlb edir. Əsl şeirin bədii cilvəsi, yarı-yaraşığı olan bu təsvir vasitələri onun şairlik istedadının ümdə əlamətidir desək, yanılmarıq. Bir neçə nümunə göstərək: Bakı küləyi boğazından asılan kişi əlləri kimi qəzəblidir ("Təqvim"). Ola bilsin, buradakı təşbihdə Bakı küləyinin qəzəbli olması kiməsə inandırıcı gəlməsin ki, o, boğazından asılan kişi əlləri ilə müqayisə edilir. Amma bu oxşarlıqları müəllif tam və müfəssəl təşbih səviyyəsinə qaldıra bilib. Yaxud: "Kirpikləri tikanlı məftillər kimi batdıqca gözlərinə Baxışlarındakı sərhədlər də daha da uzaqlaşdı" ("Sərhəd"). Kirpiklər tikanlı məftillərə bənzədir, yenə müfəssəl bir təsbihlə qarşılaşırıq.

Günay Ümidin şeirlərində metaforalar sayca təsbihlərdən qat-qat çoxdu. Məlumdur ki, təsbih-dən fərqli olaraq, metaforalarda bir sıfət başqasına bənzədilmir, bir şeyin uyğun olan mənası və ya sıfəti başqa bir şeyin üzərinə köçürürlür. Bu "köçürmə" əməliyyatından şeirin təsir gücü artmış olur. Bir də görürsən ki, "Gedişlər yolların alın-

yazısını parçalayıır" ("Evdar payız")... Alın yazısı insana məxsus ola bilər, yollara yox. Bir də görürsən ki, balıqlar ağlayır, narıncı köynəklər geyinmiş yuxular görür dənizlər ("Qış nağılı"). Zənimizcə, izahata ehtiyac yoxdur. Yaxud: "Çarpa-yında oturan yorğunluq Başımı dizlərinə alıb "Ya sus, ya da danışma" deyə düyünleyir sözlərimi" ("Sənsizliyin portreti").

Günay Ümidin şeirləri haqqında söhbətə təsvir vasitələrindən başlamağımız əbəs deyil. Azərbaycan şeirinin ağılla hissin vəhdətindən yaranan ən gözəl nümunələrində bədii təsvir vasitələrinin necə önəmli rol oynadığı bize yaxşı məlumdur. Günay xanım da bu ənənəni davam etdirir.

Günay Ümid təbiətdən də yazar (payızdan, qışdan), bir əsgərin tikanlı məftillərə ilişib can verməyindən də, təqvim vərəqlərinin qopması ilə bir ananın keçirdiyi hissələrdən də, sənsizliyin portretindən də, uşaqlıq illərindən də. Amma nədən yazar-yazsın, təsvir etdiyi predmetə, yaxud keçirdiyi hissələrə məna verməyə çalışır. Həm də çalışır ki, şeirdə obraz yaratsın, təsvir etdiyi predmeti və ya keçirdiyi hissələri obrazlaşdırı bilsin. Məsələn, "Qafiyə xətası və..." şeirində ƏL obrazı yetərincə dolğun təsir bağışlayır. Bir qadın əllərinin "tərcüməyi-hali" misra-misra vərəqlənir və bu qadın əlləri metaforaya çevirilir:

*Əllərim
pərdə olmuşdu qorxularıma,
kabus olmuşdu qandal yuxularıma...
Ana olmuşdu,
ata olmuşdu,
yar olmuşdu,
qabar olmuşdu.
Əllərim
qadın olmuşdu,
yadin olmuşdu...
Hər şey olmuşdu,
təkcə
xoşbəxt ola bilməmişdi əllərim.*

"Renkarnasiya" şeirində bir ayrılığın rəsmi çekilir. İndiyə qədər poeziyada yüzlərlə, minlərlə ayrılıq şeiri yazılıb, daha çox hissiyyat on plana keçib. Günayın şeirində isə ayrılığın doğurduğu acı əhvalat qələmə alınır.

*Sən gedəndən
 Mavi darvazanın ağızından
 Addım iyi gəlmədi.
 Dünəndən
 Küləyin çəkdiyi ahı
 Geyinirdi zivadəki paltarlar.
 Yenə üz-gözünü turşudaraq
 Axşam növbəsindən qayıdırıdı ay.
 Tərləmiş pəncərədən axıb
 Çiliklənirdi azan səsi.
 Günaha hamilə olan ürəklər sancı çəkirdi,
 Doğulurdu gınaş.
 Bir şeirin gözlərini ovuşdururdu
 Otağın yuxusunu dağdan xatırələr...*

Günay Ümidin "Evdar payız" və "Qış nağılı" şeirləri ilk baxışda elə təəssürat yaradır ki, bu şeirlərdə payızın, ya qışın peyzajı hasıl olacaq. Amma belə olmur. Birinci şeirdə payız soyuğu ilə insan hisssləri arasında paralellik yaranır, soyuqluğun gətirdiyi əzab "məsum hissslərin" əzabları ilə qovuşur. İkinci şeirdə isə əksinə, bələli bir qış mənzərəsi rəsm olunur, "rahib rəngli qarğalar", "çiçəkləri qoparan külək", "dənizlərin qan qusan ləpələri" qışın gözəlliyyindən yox, fəlakətindən söz açır. Predmetə, təsvir hədəfinə yalnız bu baxış bucağından yanaşanda hər şey soyuq, küləkli peyzaj dumanına bürünür. Qışın da, payızın da öz gözəlliyi var və Günay Ümidin haçansa bu gözəllikləri təsvir edəcəyinə ümidişimiz var.

İltimas Səmimi

İltimas Səmimi ədəbiyyata-şeir aləminə iki tanınmış tənqidçinin xoşbəxtlik arzulayan xeyir-duası ilə gəldi. Nizami Cəfərov onun "O kənd" adlı ikinci şeirlər kitabına ön sözdə yazdırdı: "O kənd gənc şair İltimas Səmiminin "Bir əlcim ümid"dən sonra nəşr olunan ikinci kitabıdır. Birinci kitaba yazdığı ön sözü görkəmli tənqidçi-ədəbiyyatşunas Vaqif Yusifli belə başlayır: "Ədəbiyyat aləminə, müqəddəs söz məkanına bir gənc yazar da varid oldu. Gəlişinə mübarək deyək. Çünkü sinəsi, ilham bulağı sözlə doludur. Və

təcrübəli tənqidçi-ədəbiyyatşunas gənc şairə bir xeyir-dua ilə sözünü bitirir: "Yaz, əziz İltimas! Hər gün yaz. Amma ürəyinə yaxın olan şeirləri çapa ver. Ürəkli yaz, ruhunla yaz!.." İltimas Səmimi mən də oxudum. Və gördüm ki, Vaqif Yusiflinin ona ümidi, inamı təsadüfi deyildi". İki tənqidçinin İltimas Səmimiyyə xeyir-duası, doğrudan da, təsadüfi deyildi. Bu tənqidçilər İltimasın şeirlərində bədii təfəkkürün işığını sezmişdilər. Xüsusilə "O kənd" şeiri İltimasın ən gözəl şeiri kimi qiymətləndirildi.

*Tanrim,
 mən də sənin bəndənəm.
 Goy üzünүн yamacında
 görünən
 o qarşı kənddənəm.*

Öz kəndinin təbii gözəlliklərini vurğunluqla tərənnüm edən İltimas sonra nigarəncılıqla deyir: "Ağaclar, otlar baş götürüb qaçmaq istəyir o kənd-dən". Bunun səbəbi üzərində çox dayanmir və sonda: "Sənə tanış gəlirmi, Tanrı, o kəndin adı - Dünyadı". Nizami Cəfərov da, mən də eyni fikirdəyik: "O kənd"dən daha çox "bu dünya"dan bəhs edir, daha doğrusu, "taleyi bir tükdən asılı" bu dünyanın gələcəyi üçün ilahi bir məsuliyyət daşımaq istəyir". İltimas Səmiminin təkcə bu şeiri deyil, "Dəvəsi ölmüş ərəb", "Bəyaz bir qış nağılı", "Şam işığı", "Yetimliyin ağrısı" və daha bir neçə şeiri də onun ədəbiyyata təsadüfi gəlmədiyini sübut edirdi. İndi 2019-cu ildir, aradan 5-6 il keçib, İltimas Səmiminin şeirləri yenə dərc edilir, görəsən, onun "O kənd"dən sonrakı şeirlərində, yəni son beş-altı ildə ilk uğurlar yenə təkrar edilirmi? Yəni İltimas Səmimi bu poeziya aləmində öz kövrək Səsini qoruya bilibmi?

İltimasın "Ulduz" jurnalının 2017 və 2018-ci illərdə dərc olunan şeirləri ilə tanış olduq. Həm irəliləyişin, həm yerində saymağın, həm də bir qədər geriləmənin şahidi olduq.

Irəliləyiş ondadır ki, onun şeirlərində düşüncə – fikir arealı tədricən genişlənir. İltimasın düşüncəsi "Məzarına yalnız quşlar qonacaqsə" şeirində daha aydın nəzərə çarpır:

*Arzularla yaşamaq.
Bir ömrü gah ümidlə,
Gah ümidsiz yaşamaq.
Ölsən, başdaşına necə yaşamağın
yazılmayacaqsa,
bu qədər əzaba dözməyin dəyərsiz olar!*

*Sənsizliyinə bir ürək sizlamayacaqsa,
əbədi unudululsansa,
məzarına yalnız quşlar qonacaqsa,,
Sağlıqında o quşlara daş atmağın
o dünyada səni necə incidəcəyini gördükçə
dostların vəfasızlığını sən də tuyarsan!*

Bu şeirdə fikrin ifadəsi, yəni incələnməsi də diqqəti cəlb edir və ümumiyyətlə, hər hansı bir şeir sərf fikir üzərində qurula bilməz, fikrin hissələrlə ünsiyyəti olmasa, o şeir yalnız quru sillogizmlərlə başa çatacaq. "Xirdaca qum dənəsi" şeiri bu baxımdan nümunə gətirilə bilər:

*Bütün səslər eyni cür.
Axır bulud-bulud
Qulaqlardan qulaqlara.
Sən tənha ağaç,
Mən gözə görünməyən
Xirdaca qum dənəsi.
Daha içimdə
Ulayan ağrıları
Daş-daş kiriməkdədir.
Daha heç nəyə inanmiram.
Bir az bulud,
Bir az torpaq,
Bir az da daş olmaq keçir qəlbimdən.*

Seirdəki fikir bundan ibarətdir ki, insan üçün inam həyat sevgisidir, yaşamaqdır, yaratmaqdır. Tənha ağaç və özünü xirdaca qum dənəsi hesab edən insan inamını itirib. Onun buluda, torpağı, daşa dönmək həvəsi də inamsızlığından yaranır. Amma bu şeiri fikir baxımdan deyil, hiss, emosiya baxımdan da oxusaq, bir vəhdətin yaranğını görərik.

İltimasın "Inana-inana", "Inandıqca ürək da-ha çox ağriyir", "Gecə süküt içində" şeirləri də bu vəhdətin ifadəsidir. Elə şeirləri də var ki, sanki bu şeirlərdə hər şey yerindədir, amma fərqləndirici bir xüsusiyəti yoxdur, "Deyiləsi sözüm yox", "Qapı", "Düşmür yerə"...

Bəs İltimas Səmimi nədə geriləyir? Şeirlərində bu zamanın ritmi az duyulur, o, mücərrəd məfhumlar üzərində baş sindırmaqdansa, həyatın, gerçəkliyin özünə enməlidir, yaşadığı mühitə, cəmiyyətə aydın, konkret münasibəti formalaşmalıdır. Şair istedadı özünü bütün mövzularda, həyatın ziddiyyətlərində, insanların qarşıdurularında, gözəllik və antigözəllik çevrələrində nəzərə çarpmalıdır. Bu haqda düşünsə, yaxşıdır...

Bu qədər, İltimas Səmimi!

Günay Həsənli

Günay Həsənlinin "Eşq haqqı" ilk şeirlər kitabına şair İbrahim İlyaslı ön söz yazdı. Deyir: "Günayın "Eşq haqqı" adlı bu ilk şeirlər kitabı onun özünü axtarışı kimi də dəyərləndirmək olar. Ənənəvi heca vəznində çatdırıb deyə, bilmədiklərini sərbəst (ağ) şeirlərində deməyə çalışır. Sərbəstliyin çətinliyini hiss edəndə misralarını hecada ipə-sapa düzənməyə başlayır. Və vəznindən asılı olmayaraq hər bir şeirində yaşadıqlarını yazır, duygularını və düşüncələrini qələmə alır". Bir gənc şair haqqında ədəbi aləmdə tanınan təcrübəli qələm sahibinin səmimi sözlərinə inanmaya bilmərik. Ancaq İbrahim İlyaslinin ön sözündə belə bir iibrətamız məqamlı qarşılaşdım: "Günayın böyük boyaya-başa çatdığı Tovuzda dünyaya göz açan tanınmış və sevilən şairimiz Zirəddin Qafarlı hələ gəncliyində yazdı: "Bu dünya Nizami dünyası imiş. Bu dünya Nəsimi dünyası imiş, gör hara gəlmışəm ürək eyləyib!.." Mənə elə gəlir, şair Zirəddin Qafarlinin bu misraları Günaya və onun həmyaşıllarına ötürülmüş çox ilginc bir mesaj-ismarışdır".

Təbii ki, bu Nizami dünyasında-Nəsimi dünyasında söz demək məsuliyyət tələb edir. Amma Günay Həsənli şeir aləmində çox cavandır, ilk addımlarını atır. Və indiki çağda - şairin və şeirlər bolluğu Nizamidən, Nəsimidən qorxmaq yox, onlardan dönə-dönə öyrənmək lazımdır. Günay Həsənlinin bu ilk şeirlər kitabı adına ŞEİR deyə biləcəyimiz nümunələr də var, şeir kimi yazılıb, Şeir ola bilməyən nümunələr də. Məsələn, onun lap başlangıçda "Gözəlim" şeiri var və bu şeir

Vətənə sevgidən söz açır. Səmimi misralardan hörülüb bu şeir:

*Dərdlərindən cedarlanmış
Parçalanmış ürəyimə sənin adını yazaram.
Sən o qədər gözəlsən ki...
Vicdanımın aynasına ilmə-ilmə hörüm səni.
Mənə saray lazımlı deyil,
Torpağından kərpic kəsim,
Həyatımın divarına hörüm səni.*

Amma sonra "Daş" şeiri gelir və bu şeir "Eşq haqqı" kitabındaki bir çox şeirlər üçün sanki müqəddiməyə çevrilir. Şikayət dolu misralar yan-yanaya düzülür bu şeirdə. "Daş olub tökülmüşəm Bu dünyanın başına. O da döndərib mənim Baharımı qışına". Daş burada mənfilik statusu daşıyır. Son bənd: "Daş atma, daşa dəyər, Oxu çək, qaşa dəyər. Min baş bir başa dəyər, Kül dünyanın başına". Dünyanın başına kül əleyən şairəmiz niyə bu gözəl dünyani qarğısına qərq eləyir? Hələ bu harasıdır, Günay Həsənli şeirlərinin birində dünyani müttəhimlər kürsüsündə əyləşdirir. Amma şeirin sonluğunda dünya ilə bir həmrəylik yaranır: "İndi dünya mən özüməm, dünya mənim özümdədir". Fikrimcə, dünyani lənətləmək, bütün dəndlərin yaranmasında onu günahkar hesab eləmək doğru deyil.

Əlbəttə, şair dərddən də yaza bilər, lap sayı-hesabı bilinməyən qədər. Amma dərdin də öz poeziyası var, "ölürəm", "boğuluram", "can verirəm" deməklə dərdin özünü gözdən salmaq olmaz. Günay xanımın bəzi dərdli şeirlərində bunun əksini də görürük:

*Yağış yağır üstümə,
Bu yağan yağışdım mı?
Bəlkə, günahlarımıdı,
Səmadan axıb gəlir.*

Günay Həsənlinin bu dəndləri sıralayan şeirlərinin arasında elə nümunələr var ki, deyirsən: bax, bunlar bir fərdin şikayətləri deyil, əsl şair sözüdür:

*Çiçək çəmən sevər, çəmən ciçəyi,
Gül də bülbüл sevər, bülbüл ləçəyi.
Həyat budur.*

*Su çuxur axtarır, yoluna davam,
Ölüm gəldiyində qoparar qiyam.
Həyat budur.*

*Mərd qovular, namərd olar,
Dərd yiğilar, çımdərd olar.
Həyat budur.*

*Dərd dərdi gətirər, sevinc sevinci,
Hər oyunda sığal olar birinci.
Həyat budur.*

*Pis adam ölümdən qorxar daima,
Qorxar ki, cəhənnəm odunda yana.
Həyat budur.*

*Gün günə calanır, aylar aylara,
Arx arxa töküür, çaylar çaylara.
Həyat budur! Həyat budur!*

Mən Günay Həsənlinin "Doğma şəhər", "Qaç-qın dostuma ithaf", "Yağış yağır üstümə", "Beyinlər", "Anam", "Təbiət", "Qovuşarıq", "Pərdə", "Vətəndir", "Gətir, "Dönəydi" şeirlərini də bu sıraya qatıram və deyirəm: ŞEİR BUDUR! Yəni bu şeirlərdə dərd, dünyani müttəhimlər kürsüsündə əyləşdirib onu ittiham eləmək, "boğuluram", "ölürəm", "can verirəm" fəryadları eşidilmir. Mövzu öz bədii həllini tapır və təsvir olunan həyat hadisələri də düşündürür. Həmin adını çəkdiyim şeirlərdən parçalar təqdim eləməklə sözümü bitirir və Günay xanıma yaradıcılıq uğurları arzulayıram:

*Qoy çağlaşın Vətən eşqi sinəndə,
Sinənin özü də sənə vətəndir.*

QISMƏT MƏSİM

Hələ istirahət elə,
Böyük unudulmağın var qarşıda...

Böyük bildiyin dünya
gəzməklə bitməyəcək, sandığın kainat
əslində görəcəksən,
ananın varlığından kiçik,
balanın öpüşü qədərdir...

Hələ harasıdır...
Məndən olsa, içdən bağışla hamını,
hamıöləcək...
Dərədə quruldayan qurbağalar da...

Məndən olsa, az sev hamını...
Çox yaşıl qalanda payız gəlir,
ya da barsızlıq...
Dostum, bilirsən, əclaflıq ən çox nədədir?
İsti sevgilərdən
doğulur etibarsızlıq!

DİVARDAKI TABLO

Uşaqlığımdan sevincimi apardılar,
gəncliyimdən sevgimi
xain adamlar...
Kimsə oğurladı ümüdlərimi...
Heç itimiz də hürmədi,
heç hasarımız da bilmədi.
Bir gün saçım diş ağartdı,
bir gün dişim ləkələndi...
Elə maraqlı xatırladım
sarı donunu...
İçim silkələndi, evim tərpəndi.

...Mən bulaq öpmüşəm, çicək öpmüşəm,
Mənə məhəbbəti bunlar öyrədib...

...Bir gün son görüşdən evə gələsən,
Görəsən, asıbdı kəndir özünü.
Baxasan dərdinin ağırlığından
Sınmış budaq basıb çölün düzünü.

Başına daş düşə intiharının,
Özünü asmaq da çıxa yadından
Gedib dərs alasən mamırın öpüb,
Qayanın uçurum istedadından.

Bağlaya biləsən özünə ancaq
Sənin cığırınıla yeriyənləri.
Atasan özündən yerin dibinə...

QƏFİL ETİBARI BÜDRƏYƏNLƏRİ...

Elə ki yağış döyür bu köhnəlmış dam-daşı,
Pəncərəmizdən axır qapımızın göz yaşı.
Buludlar öpüsdükçə işıqlanır komamız,
Diksinir divarların qəribəmiş yaddaşı.

Pıçıldayır saxsı dam -səhərə nə qalıb ki..
Beşikdəki körpənin burnu donub soyuqdan.
Küləklər sıgal çəkir ananın laylasına,
Pərdələr yallı gedir bu nəğməyə bayaqdan...

İndicə sönəcək şam, qələm səndən yazacaq,
Bir az beynim dönəcək, bir az fikrim azacaq.
Əllərimin yadına salacağam saçını,
Yenə qızım darayan saçlarım dağılacaq.
Bir sıqaret yandırıb səhərə boylanıram,
Sözlərin gəlib keçir fikrimin küçəsindən.
Yavaşça səsləyirəm, oyanmasın balaca.
Vərəqə damcı düşür pəncərə şüşəsindən.

Elə ki yağış döyür bu köhnəlmış dam-daşı,
Pəncərəmizdən axır qapımızın göz yaşı.
Buludlar öpüsdükçə işıqlanır komamız,
Diksinir divarların qəribəmiş yaddaşı.

MƏN HARDAN BİLİM Kİ, XƏYANƏT NƏDİR?

Mən körpə olandan yaylaq sevmişəm,
Mən qaya sevmişəm, çəmən sevmişəm.
Məndə dağ eşqi var, dərə eşqi var,
Mən nə sevmişəmsə, içdən sevmişəm.
Mən hardan bilim ki, xəyanət nədir?

Çay mənim gözümün nəmini silib,
Gizlənqəçəda məni vələs gizlədib.
Mən bulaq öpmüşəm, çicək öpmüşəm;
Mənə məhəbbəti bunlar öyrədib,
Mən hardan bilim ki, xəyanət nədir?

Buluda dəymışəm, yerə dəymışəm,
İçimdə qifildi vəfa tilsim.
Bu yumru daş mənə həyat öyrədib,
Mən yaxşı bilirəm daşlıq dərsimi.
Mən hardan bilim ki, xəyanət nədir?

Bax yağış isladıb, dolu döyübüdü,
Çətrim hansı dərdə dayanmayıb ki?..
Hə... nanə nəfəslim, payız ağıllım,
İndi öz qəlbini özün danışdır,
Mən hardan bilim ki, xəyanət nədir?

Pərvanə BAYRAMQIZI

Əyri xətt

- Həkim, gəlmək olar?

Həkim əlində o üzə-bu üzə çevirdiyi jurnaldan gözlərini ayırdı. Başını yana çevirib qapıya tərəf baxdı. Qapının ağızında yanında balaca oğlan uşağı dayanmış qadın gördü. Xatırladı. Dərhal ovqatı dəyişdi. Həkimə elə gəldi ki, qapıda dayanan elə xəstəliyin özüdür, qadın cildində görünür. Saralmış bəniz, şişkin gözlər, göyərmiş dodaqlar... Bu əlamətlərə yaxşı bələd idi. Belə üzləri görəndə həkimin ilk xatırladığı ilbiz olurdu. Xəstəlik də ilbiz kimi hər yerdə izini buraxır. Amma ilbizin izindən fərqli olaraq, onun buraxdığı izlər parıldamır. Qadının daxili orqanlarında gedən proseslər o, şikayətlərini deməmişdən qabaq hərəsi bir tərəfdən, elə bil adam kimi dil açıb həkimə özünü təqdim edirdi. Anasının əlindən tutan balaca oğlunu görəndən sonra xəstəlik həkimə daha da amansız görünməyə başladı. Hələ

həyatın uşaqlara acımadığından xəbəri olmayan balacanın üzündə anasının yaxşı olacağına ümid etdiyini göstərən gözəl ifadə duyulurdu. Bəlkə də, həkimə belə gəlirdi. Əslində isə uşaq ətrafi bürüyən dərman qoxusundan bərk həyəcan keçirirdi. Həkim nə vaxt xəstə ananın yanında uşaq görürdü, fikirləri qarışırı. Özünün uşaqlıq illərini xatırlayırdı. Onu həkim olmağa sövq edən acı xatırələr etibarlı dost kimi tez-tez "yanına gəlirdi".

- Gələ bilərik, həkim?

Ayaq üstə güclə dayanan qadın təkrar soruşdu. Həkim fikirdən ayrıldı, özünü toparlayıb əli ilə qarşısındaki stulu göstərib: - Əlbəttə, - dedi, - əyləşin.

Qadın taqətsiz olduğundan çətinliklə əyləşdi. Uşaq da anasının əlini buraxmadan ayaq üstə dayanıb ona söykəndi. Otağın hər tərəfinə göz gəzdirən balacaya elə gəldi ki,

hardansa əlində iynə olan aq xalatlı bir "xala" gələcək, anası da onun yanını açıb qucağında möhkəm tutacaq ki, oğluna iynə vursun. Ürkək-ürkək sağa-sola boylandı. O, dəcəl oğlanların qısqılayıb tutduğu çırpınan quşcuğaza bənzeyirdi. Gözlənilən təhlükədən xilas olmağa çalışırdı. Həkim qapının arxasından oturacağı da uşağa göstərib: - Bax, sən də orda əyləş, - dedi. Uşaq isə yerindən tərpənmədi. Görünür, anasından aralanmaq istəmirdi. Ağilları kəsən vaxtlardan həmişə dəcəllik edəndə həkimlə hədələndiklərindən xəstəxanaya gələndə uşaqlar həyəcan keçirirlər. İlk dəfə burdakı tünd qoxudan onlar həyatda "pis" adamların olduğunu öyrənirlər. Şiddətli küləyə çevrilən bu qoxu yarpaq qədər zərif, dözümsüz olan balaca ürəkləri necə titrədiridə, uşaqlar xəstəxananın qorxunc divarları arasından "qurtulanda" yeni alınmış oyuncağın sevincinə bənzər xoş hissələr keçirirlər. Burda dünya nə qədər qorxunc təsir bağışlayırsa, bayırı çıxanda böyükler özləri də eśl xoşbəxtliyin nə olduğunu dərk edirlər.

- Həkim, analizlərin cavabını gətirmişəm.

Qadın yerindən durub az qala sürünen-sürünə həkimə yaxınlaşıb səliqə ilə fayla qoyulmuş bir neçə vərəq uzatdı. Üç-dörd nazik vərəq bu anlarda qadının əllərində ağır yük kimi idi. Vərəqləri alın yazısı da saymaq olardı. Oxunması heç də çətin deyildi. Belə yazıların Allahı həkim idi. Görəsən, tibbin kömək edə bilmədiyi zamanlarda həkimlərin könlündən yunan miflərindəki Allahların sayının artması, bir də "Şəfa allahi"nın olması arzusu keçirmi? Adama elə gəlir ki, həkimlər hər şeyə razi olarlar, təki həyatını ona etibar edən xəstənin yanında dayanan ömrünü hansısa bir qurğu kimi təzədən işə salmaq mümkün olsun. Xəstələri xəstəliyin caynağından "ölüm-dirim" savaşıyla alanda həkim xəyalən Anton Çexovla mübahisə edirdi. "...Ölüm hər kəsin normal və qanuni aqibətidirsə, adamların ölümünə mane olmağın nə mənası?" Yaziçı ilə üzvbəüz imiş kimi "Əgər bir ananın ölümünə mane ola bilsək, uşaqlar uşaqlıqlarını itirməzlər" deyə qəzəblənirdi... Tələbə ikən oxuduğu "Altı nömrəli palata" he-

kayəsindəki fikirləri neçə vaxtdır, beynində dolandırırdı. "Ölümə, xəstəliyə qalib gələ biləcək nəsə tapmalyıq". Nə vaxtsa elə bir maddənin tapılmasına və yaxud texnoloji üsulun kəşf edilməsinə ümidi vardı. "Yaxşı ki, həkim oldum... Yox, buna anamın ölümü səbəb olub. Kaş o yaşayaydı, mən də başqa peşə seçərdim. Ölümün qarşısında aciz qalandə sakit ola bilmirəm. A.Çexov həkim ikən əsər yazdı. Mən də öz əsərimi yaradacam. Bu əsər bir tabloda, ya da bir abidədə əks oluna bilər. Mütləq yaranacaq, nəfəs alacaq, danışacaq, yaşayacaq. Hansı şəkildə olursa-olsun, həmin əsərdə uşaqlar analı dünyalarından ayrılmayacaqlar. Bütün peşələr gözəldir, əgər bu gözəlli insanlar korlamasa". Öz-özünə danışlığı vardı. Uşaqlıqdan adət etmişdi. Bu adət təkliyin ona töhfəsi idi. Köks ötürərdi. Ümidini üzmürdü, yetişən gənc nəslin ədalətli cəmiyyət quracağına inanırdı. İnsanların dünyaya yalnız dinclik, sevinc bəxş etmək üçün gəldiyini düşünürdü.

Əlini uzadıb qadından kağızları aldığı anda beynində dolaşan fikirlər bunlar idi. Həkim soyuqqanlılığına alışa bilmirdi. Xəstəliklə ölümə uşaq kimi cırnayırdı. İllərdir öz nisgilini də bu üzdən qəlbində əzizləyirdi.

Qadın müxtəlif vaxtlarda müalicə alsa da, nəticə ürəkaçan deyildi. Orqan transplantasiyası qəcilməz olmuşdu. Həkim reseptləri bir də gözdən keçirdi. "Əyri-üyrü" həkim xətti. Gözlərinin qarşısından silinməyən beləcə bir yazı vardı. İndi oxuya bildiyi yazını ilk dəfə uşaq olanda görmüşdü. Onu oxuya bilmək üçün məktəbə getdi, ildən-ilə böyüdü, nə qədər kitablar oxudusa da, bu əyri-üyrü xətti oxuyub, nə yazıldığını öyrənə bilmədi. Oxuya bilmədiyi hər bir söz uşaq qəlbində siziltiya döndü.

Hələ məktəbə getmirdi. Hərflər ona hər gün müşahidə etdiyi qaynaşan qarışqalar kimi görünürdü. Atası tez-tez anasını həkimə aparır, evə qəribə xətlə yazılmış vərəqlər gətirirdi. Onlar həmin vərəqlərə hər dəfə baxdıqca qanları qaralırdı. Tural valideynlərinin nədən kağızları oxuyub dilxor olduqlarının səbəbini bilmirdi. Bəzən gizlicə o da kağızları götürür, diqqətlə baxır, heç nə başa düşməyəndə qaytarıb yerinə

qoyurdu. Bir gün atası bunu görüb dönə-dönə tapşırı ki, kağızlarda işi olmasın. Onu isə maraq boğurdu. "Axı bu kağızlarda nə yazılıb ki, anam oxuya bilmir, atamsa onu aparıb kiməsə oxutdurur, sonra evə çoxlu dərman gətirir?" Bir gün heç kəs orada nə yazıldığını oxuya bilmədi. Onun aləmində kimsənin oxuya bilmədiyi yazı üzündən anası dünyadan köcdü. Evlərində baş verən bədbəxtlikdən sonra Tural həmin kağızları xəlvətcə götürüb saxladı. Necə olur-olsun, onu bir gün oxuyacağına söz verdi.

O gündən sonra məşguliyyəti kağızların üzünü köçürmək, ən böyük arzusu da onları oxuya bilmək oldu. Uşaqlıq illərinə anasızlıq adı vermişdi.

Məktəbə getməyin səbəbini tay-tuşlarından fərqli dərk edirdi. Hər gün bir hərf öyrənməkdən darıxırdı. Hərflərin hamısını bir anda öyrənmək istəyirdi, belə olsa, kağızlarda yazılılanları oxuya biləcəkdi. Bunun tezliklə mümkün olmayacağını biləndə dözməyib "sirrini" müəlliməsinə açmışdı. Kitabının arasında saxladığı əzik-üzük olmuş vərəqi müəlliməyə göstərərək "Burda nə yazılıb, müəllimə?" deyə sormuşdu. Müəllimə bu ağbəniz, ariq oğlana maraqla baxıb, əlində olan kağızı alaraq, indi o xəstədən alıb baxdığı tərzdə kağıza baxıb demişdi: "Bu, reseptdir, oğlum. Sən bunu hardan almışan?" Hətta təlaşla yanında dərman olub-olmadığını da sormuşdu.

Tural müəllimənin həyəcanlanması görüb qətiyyətlə söyləmişdi:

- Yox! Yox! Dərman yox idi. Hamısını anam içib qurtarmışdı.

Onda müəllimənin gözlərində ürəyinə yatan ifadə sezmişdi. Həmin gün o ifadənin nə olduğunu bilməsə də, sonralar gözlərindəki kədər bunu izah etmişdi. "Bu, reseptdir, Tural, həkimlər buraya xəstələr üçün dərman adları qeyd edirlər. Bunu oxumaq üçün gərək savadlı olasan". Həkim olmaq arzusu qəlbində müəllimənin bu sözlərindən sonra baş qaldırmışdı.

Atası anasız qalmış oğlunun qarşısında gücsüz olduğundan onu ovuda bilmirdi. Çalışıb-

cabalayıb zəhmətlə qazanmaq, ehtiyacları ödəmək ata üçün daha asan idi. Bunu sonralar dərk etmişdi. Suallarının cavablarını atasının necə çətinliklə verdiyini indi dərk edirdi.

- Ata, həkimlər məktəbə getmirlər?

- Heç elə şey olar? - deyə atası da cavabı sual formasında vermişdi. - Məktəbə getməsək, heç nə edə bilmərik.

- Bəs onda həkimlər niyə elə pis yazırlar, əyri-üyrü? Elə mənim kimi. Oxumaq olmur, - hırslı halda söyləmişdi. - Əgər onlar yaxşı yapsayırlar, anam ölməzdi.

Araya çökən sükutu yenə o pozmuşdu.

- Ata, sən niyə heç anamdan ötrü ağlamırsan?

Həmin vaxt atasının ağlından keçən "Görür ki, hər kəs anası üçün ağlayır, təkcə məndən başqa. Axı uşaq bu yoxluğun ən çox ağırlığını mənim daşlığımı hardan bilsin, dərdim gözümüzdən tökülmür ki" fikirlərindən xəbərsiz idi. Atasının dinmədiyini görüb təzədən soruşmuşdu:

- Ata, kişilər ağlayar?

- Atalar ürəklərində ağlayırlar, oğlum. Başqasını ağlatmaqdansa adam özü ağlasa, yaxşıdır.

- Ata, ürəyin də gözü var?

- Ürəyin hər şeyi var, oğlum, hətta ürəyi də.

- Ürəyin də ürəyi ağrıyr? - atasından daha çox şeylər öyrənməyə çalışmışdı.

Atası başını oğlunun başına söykəyib fiziki ağrılarını ondan aldığı mənəvi rahatlıqla unutmaq istəmişdi.

- Hə, ürəyin də ürəyi var, oğlum, bircə dünyadan ürəyi yoxdur. - Zorla eşidiləcək səslə ah çəkmişdi. O vaxt atasını qınayan Tural böyüdükcə başa düşdü ki, hisslerinə bilərkədən sərtlik qatmaq, özünü toxtatmaq, zorla dözüm göstərmək iki damla göz yaşına yanağında yer verməmək üçündür. Kişi lər göz yaşlarına "qonaqpərvərlik" göstərmirlər.

İşlədiyi müddətdə ötənləri hər dəfə rast gəldiyi xəstə analar xatırladırdı ona. Ürəyini peşəsinin əzablarına təslim etmişdi. Uşaqların anasız qalmamaları üçün tibbin bütün

imkanlarından istifadə edir, buna nail ola bilməyəndə isə günlərlə özünə gələ bilmirdi. Yenə haradasa bir uşağın onun kimi resept oxumaq üçün hərf öyrənməyə çalışdığını, həkimlərin əyri xəttini pislədiyini düşünürdü.

Qarşısında dayanan xəstə qadına böyrək köçürülməli idi. Qadının əməliyyat olunmaq üçün maddi problemləri olduğunu bildirdi. Onun əvəzinə hər şeyi üst-başı, yanındakı azyaşlı övladı, bir də bu cür çətin anlarda xəstəxana divarlarına söykənərək yeriməsi demişdi. Dividardan tutub yeriyən qadının, sözsüz ki, həyatda yixılmaması üçün tuta biləcəyi qol yox idi. Qadını tanıdığı gündən ağlına gələn fikir onu tərk etməmişdi. Bugünkü son analizlərdən sonra da onun həyatını xilas edə biləcək mərhəmətli insanın elə özü olacağını qərarlaşdırılmışdı. “Necə olur-olsun, bu balaca oğlanın mənim məhrum olduğum səadətdən uzaq düşməsinə göz yuma bilmərəm. Bu peşəni buna görə seçmədimmi? Öz əsərimi, nəfəs alan, danışan, canlı əsərimi yaradacağımı arzulamamışdım?”

İki oğlan. Biri balaca, biri də böyük. Bu bioloji fərq onların mənəvi ehtiyaclarını fərq ləndirə bilmirdi. İkisinin də arzusu eyni idi. Turalın ehtiyacı olan səadəti ona bəxş edən olmamışdı. Amma o kiməsə bu səadəti məmənuniyyatlə bəxş etmək istəyirdi.

– Xanım, – həkim kağızlarla xeyli əlləşdikdən sonra dilləndi, – siz təcili əməliyyat olunaçaqsınız.

Xəstəliyin, kasıblığın əlində aciz qalan qadın təlaşla:

– Həkim, – deyərək güclə stuldan qalxdı.
– Axi mənim...

– Siz narahat olmayın, – deyə həkim onun sözünü kəsdi, – hər şey hazırlır.

Qadın məəttəl qalmışdı. Heç nə başa düşmürdü. “Həkim nə demək istəyir?” Nəsə anlamaga çalışırdı, amma ağlına heç nə gətirə bilmirdi. Yazıq-yazıq həkimin üzünə baxdı.

– Gedək. – Həkimin səsində qətiyyət duyuldu. Qadının təzədən nəsə deməyini istəmirdi.

– Haraya gedək, həkim? – qadın zəif səslə soruşdu.

Hələ də mat-mat ona tamaşa edən qadına təəccübə baxıb – Şöbə müdirinin yanına, – dedi. – Siz sağalmaq istəmirsiniz?

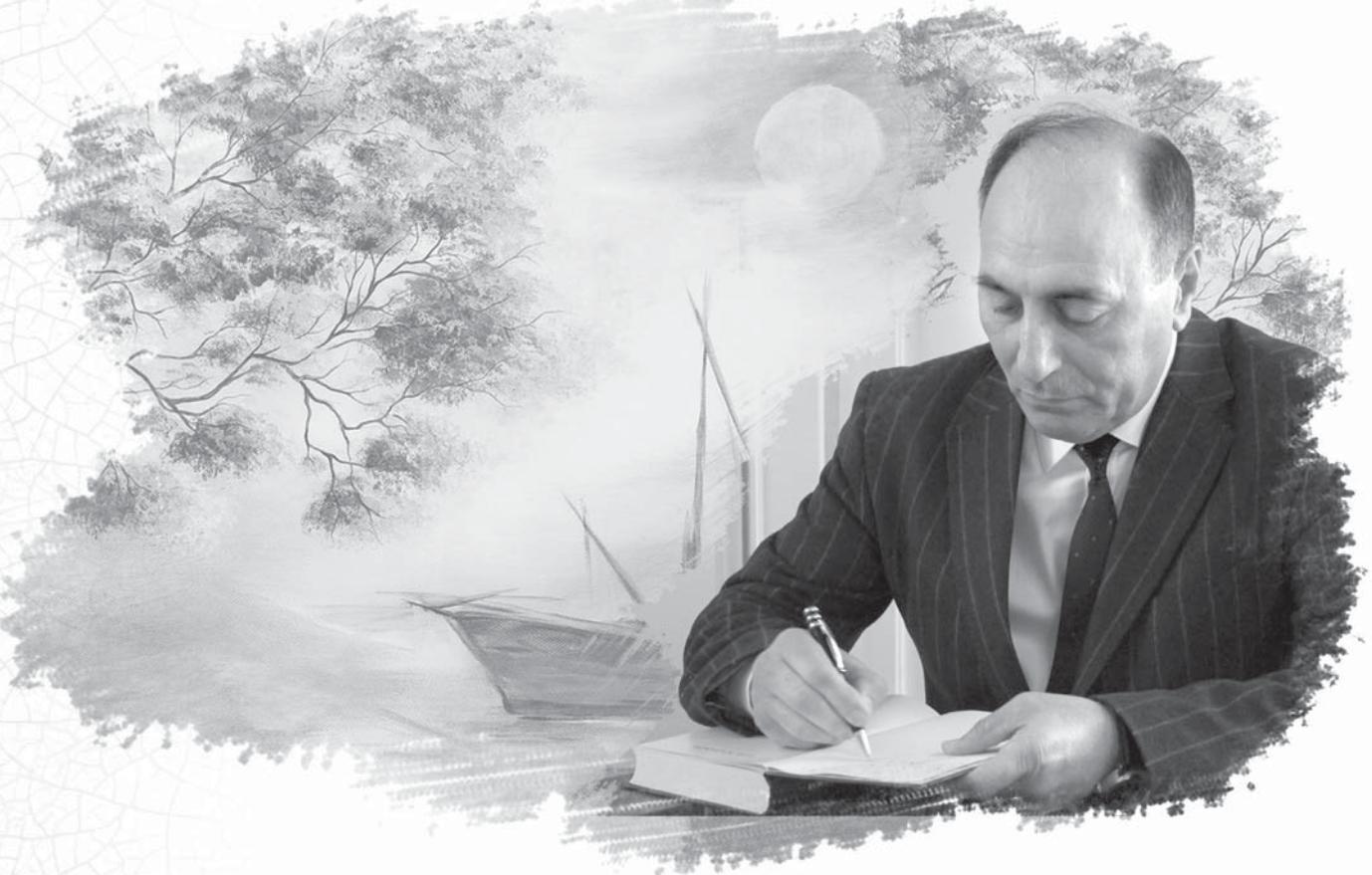
– Axi mən əməliyyata hazır deyiləm...
– Dedim axı, bu barədə narahat olmayı. Siz evə xəbər verin.

Qadının onsuz da xəbər verəcəyi bir kimsəsi yox idi. Bircə oğlunu bacısına verəcəkdi. Sağalacağına ümid etmədiyindən övladını bacısına tapşırmışdı. Həkimin rəftarı onu heyrətləndirsə də, daha etiraz etmək istəmədi. “Nə olacaqsə, olsun!” deyib ayağa qalxdı. Oğlunun əlindən tutub – Gəl – deyib həkimin dalınca çıxdı. Həkim qabaqda gedirdi. Asta-asta yeridiyindən bəlli idi ki, onun zəifliyini nəzərə alır. Qadın da ona çatmaq üçün addımlarını bir azca yeyinlətdi. Həkimin qarşısına keçdi. Nəsə demək istədiyini duyduğundan həkim məcbur olub dayandı. Qadın titrək səslə:

– Bəs sizin borcunuzdan necə çıxacam, həkim? – dedi. Özünü saxlaya bilməyib hönkürdü. Həkimin hissəleri kəsici alət kimi itilənmişdi. Amma özünü ələ alıb ciddi bir tərzdə, bir az da amiranə şəkildə əli ilə uşağı göstərib:

– Oğlunuzu böyüdərək, – dedi. Qadın heyrət-dən donub qaldı. Deyəcəyi bir söz qalmamışdı. Sanki yuxu göründü.

Həkim elə bil düşmənin üstünə yeriyirdi. Üzdə qələbə qazanacağına arxayın olduğunu sezdirən əminlik ifadəsi vardı. Qadından qabaqda gedən sanki həkim yox, sevincək anasına tərəf qaçan balaca Tural idi. Bu oğlunu həkim edən səbəbin “əyri-üyrü” həkim xəttinin olduğunu qadın bilmirdi. Bəlkə, bundan sonra rahat nəfəs alar, anasının geri döndüyünü güman edərdi.

Yusif NƏĞMƏKAR

TƏKLİYİNƏ ÜMİD ŞEİRİ

Soyuğundan üzümür

Odumun buz dağları .

Kürüyür gülüşümü

O gözlerin ağları ...

Nəğməm yanıqlı "Şüstər",
Əriyim xanə-xanə.

Könül qapını göstər,

Döyüm də dərvışanə.

Sükutunun yox sonu,
Tək xəyalın yanında.

Həmdəmin telefonun,
Şeirim də ekranında .

Ötənlərə sürünmək
Fikri sayıqladacaq.

Xatirəyə bürünmək

Səni soyuqladacaq.

Tərk et xiffəti sən ha,
Gərək qəm dizi bükəm ...
Sən nisgilində tənha,
Mənsə sevgimdə təkəm .

Gözlükdən baxıb tanı
Qəfil gələn qonağı.
Soruşma ki , bəs hanı
Qonum-qonşu qınağı?!

Saxla o yır-yığısı,
Qapında dayanmışam.
Burda həsrət yağısı
İslatdıqca yanmışam.

Bir qələm sətirmişəm
Yazıb, tale sovmağa.
Qəlbimi gətirmişəm
Təkliyini qovmağa...

...Sənə heyif demərəm,
"Heyif"ə heyfim gəlir...

GÖZƏLLİK ŞƏRTİ

Sınmaz sınaq sevgidə,
Əzab, əzm də şərtdir.
Gözəl, gözlər sevgidə,
Tab da, dözüm də şərtdir.

Duyub duyğu yazınızı,
Dinşəyim avazınızı.
Sər səmavi nazınızı,
Görən gözüm də şərtdir.

Dildə dolas pak kimi,
Vəfaliqda tək kimi,
Rəftarın ipək kimi
Düzüm-düzüm də şərtdir.

San, son sənə bu həyat,
San, təzədir, an boyat.
Bay gözəl, oyan, bə yat,
Gözəl yozum da şərtdir...

Vida dərib dərd-sərdən,
Əda sərib o gərdən ...
Min yalanı əridən
Bircə düzüm də şərtdir ...

Öyünmə ki, məst ərəm;
Mən – öündə şəst ərən!..
Səni gözəl göstərən
"Gözəl" sözüm də şərtdir...

GÖRÜNMÜR

Dərdim gülüstandır, qəmim gülşəndir,
Gül-dəstə dərimdə gülüm görünmür...
Bəlkə, aralıqda dumandır, cəndir;
Azıbdır gövhərim, ləlim görünmür.

Səma buludumdur həsrət köcümdə ,
Təsəlli çəsməsi verin, içim də
Elə hönkürürəm səsim içimdə,
Bəsirət gözümdə selim görünmür.

Mən əməl dilədim, söz sevməmişəm,
Sən deyən "darixma","döz"... sevməmişəm.
Bəlkə də, vaxtında düz sevməmişəm
Düzmü, günüm, ayım, ilim, görünmür?!

Çoxu cəllad imiş cox gözəllərin,
Hökəm var, insafı yox gözəllərin
Qəsdı öldürməkdir şüx gözəllərin;
Dirim diri deyil, ölüm görünmür.

Bir müjdə qanad ver, mən uça bilim,
Sevgi hədəfimi ən uca bilim.
Bilgim nəmənədir, baş aça bilim?!
Bilməyim görünmür, bilim, görünmür.

Ələmim satılmış bazarlar içrə,
Qələmim olursan yazarlar içrə...
Qürurum çəkdiyi hasarlar içrə
Cana "can" söyləyən dilim görünmür.

Başıma od səpir o sən uzaqlıq,
Çəkən peşmanlıqdır; o da üzəqliq...
Elə yan durursan, üstünə sağlıq,
Elə yandırırsan, külüm görünmür!..

GÖTÜRMƏZ Kİ...

Qınağı qonaq eləmə,
Tər oda qonaq götürməz.
Qonağı qınaq eləmə,
Şər əda qınaq götürməz.

Özgələşmə öz yanında,
Qırx sinnində, yüz yanında.
Gizlənmisən göz yanında,
Köz yaşı yanaq götürməz.
Duymayanla durub qəsdə
Nə yalvar, nə imdad istə.
Tərs oturma inad üstə –
Bel əyər, çanaq götürməz.

Yabıyla köhlən çapışma,
İtkin, ötgünlə tapışma.
Düz qulpundan üz, yapışma,
Qopdusa, qaynaq götürməz.

Kəm gülənə gül göstərmə,
Dodaq qaçıır, dil göstərmə,
Sərçəsməyə lil göstərmə,
Umanın unaq götürməz.

Yuxuya verib qorxunu,
Ayiğa açma yuxunu...
Saf-çürük edib çoxunu
Sındırma, sınaq götürməz.

Niyə sevgin qönçə deyil?!

Ürək ürəyincə deyil?!

İNAM dərgahına əyil;

Əylənməyi HAQQ götürməz!..

KÖNÜL VURĞUSU

Bu gün səni özəl qiyafəli –
qəzəl qafiyəli
gördüm.
Keyfini hecaladım,
şənini ucaladım.
İki misra əhval tutdum ...
Gözlərinin sualıma zillənən
qara gilələrini
ani
qoşa nöqtə kimi unutdum ...
Bu qəfil üz-üzədən tutulub,
Nə danışdıq, nə dindik.
Beləcə, dinməzcə
həyatda birinci halıydı ki,
min sorğu aşırımindan
sükut enişi endik ...
Xəyal-xəyal
ötənləri soraqladım.
Bir kitablıq yaddaşımın
dolaşıq səhifələrində
sevgi dünyamızı varaqladım;
sevindirdi məni
fəsil - fəsil
ömür yazımızda tapdığım
şans abzasındaki
cüzi orfoqrafiya səhvi —
o da sənsizliyimin məhvi ...
Söylə, söylə, bu aşkarda
aşkarmışan, sirmisən?!

Tər təbimə
qeybdən aşkar yazılan
Tanrısal şeirmisən?!
... İlk fəslini köçürdüm payızda
qızılı bir yarpağa.
Gördüm ki,
nəmli və qəmli
sarı xatırələr buludundan üzülüb,
dan-dan damır torpağa.
İndi təfavütü yox...
Qoşa addımlarımızın Yer üzünə,
hər izinə
mükəddər baxsam da,
buludabab laylanan göz dolumuzun
mehrətab səmasına axsam da,
açılmadı qasqabağı ərş-i-əlanın,
ulduzlarımız görüşüb,
işiq dəstinə düşür.
Bu sevdalı əmniyyət dərsində
könlümün nitqindən gələn
hər sözümüz vurğusu
SƏNİN üstünə düşür ...

SƏNƏ HEYİF DEMƏRƏM ...

Tufan əsir qəlbimdə,
Göynək səda bəm gəlir.
Hesabım var əlimdə;
Hövsələm də kəm gəlir.

Allahın ağ gündündə,
Sinəmin dağ gündündə,
tək durmuşam önündə
dərdlər niyə cəm gəlir?!

O gülü üzən olub,
Ətrindən bezən olub,
Qəzəbin nizən olub,
Hədəfinə xəm gəlir...

Dadıb ağu aşımı,
Gırlayırem başımı ...
İçdikcə göz yaşımı
Sanırıam, zəm-zəm gəlir.

Kim gül vədə umuddur,
Ləçək-ləçək unutdur.

Qaşqabağın buluddur,
Laylarından nəm gəlir.

Bitənin bitibdi ki,
İtənin itibdi ki,
küpün nə düz kipdi ki,
açırsan, səhvin gəlir?!

Durdur cəfanı, yetər,
Yel əsər, duman ötər.
Bəsləsən, bəxt də bitər,
Demə ki, məhvin gəlir...

Unamazdım şər düşə,
Saçına ağ vər düşə,
Gülürəm bu gərdişə,
Zənn etmə, keyfim gəlir.

Lüzum yox can mədh etmək,
Sözü üzə sədd etmək.
Hərdən səni rədd etmək,
Hərdən də əfvim gəlir...

Sanma, daşam, dəmirəm,
Ər sözümü yemərəm.
Sənə heyif demərəm,
"Heyif"ə heyfim gəlir...

Kərə, kövrək gündündə
Kəm təsbihə nə lüzum?!

Ay, Ayı da bəzədim ...
Sənsən nurun bolu dan.
Səni nəyə bənzədim?
Açılasan buluddan?!

Sən – saya söyüm, sayıq,
Ah çəkmə ah ilinə.
Mən – lal liman, sən – qayıq,
Son al söz sahilinə...

Dil qabar, gözəl desəm,
Eyni qədəm basmağım.
Təkrar olar gül – desəm,
Ən yeni söz – susmağım...

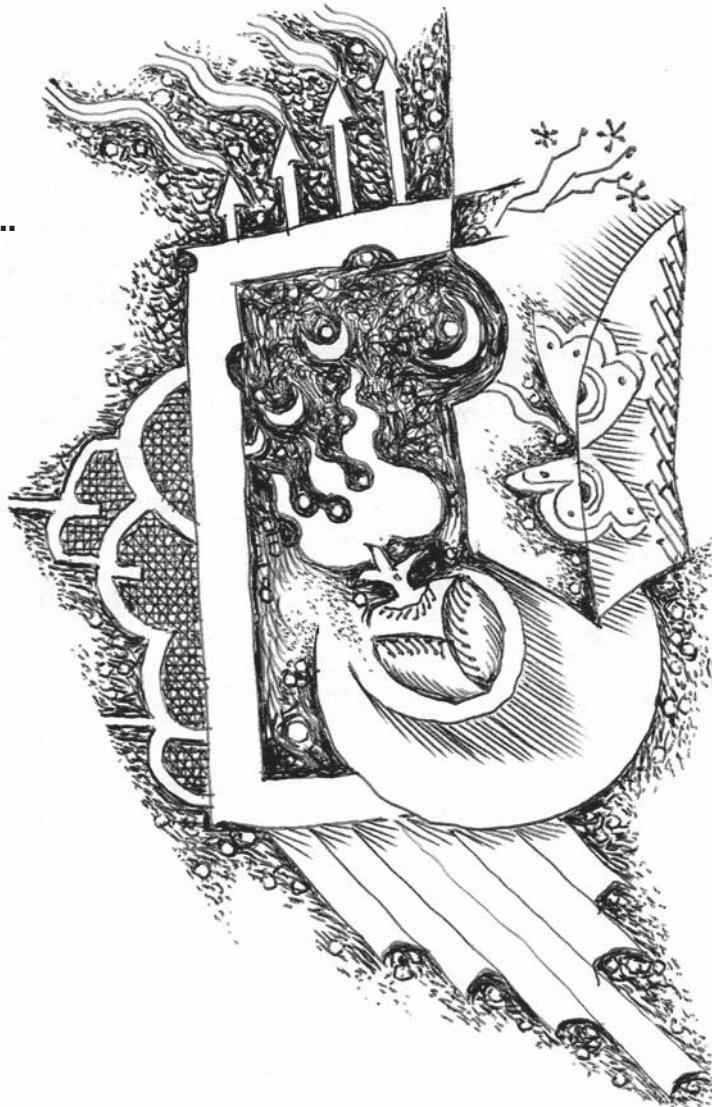
O da bir ömrə yetər,
İç – səs, qəlb – abdalıdır.
Mənim sözümdən betər
Sükutum s e v d a l i d i r...

SƏNƏ ƏN YENİ SÖZ ...

Dən-dən düşünürəm hey,
Misralar üyüm-üyüm ...
Bir tərif var, bir giley?
Sənə nə tapıb deyim?!

Sən Ayla tən yarışan,
Qəm qəmərim, nə qəmin?!
Tərifdən yuxarısan,
Vəsfə gəlməz məqamin!..

Gözəlliyyin önungdə
Bitib-tükənməz sözüm.

TARİX ÖMÜRDƏN KEÇİRİLƏNDƏ...

"Hərəkat" hekayəsi Arzu Nehrəmlinin ilk nəşr təcrübəsi deyil. Onun sosial mediada təqdim etdiyi hekayələr uşaqlıq və yeniyetməlik illərinin xatırələrini yenidən yaşamaq, zamanın soldurduğu rəngləri bərpa etmək, arxada qalan ömür yolunu bir çox dəyərlərimizə laqeydliyin artdığı bu günün işığına tutmaq baxımından ciddi əhəmiyyət daşıyır.

"Hərəkat"ın mövzusu Azərbaycanın müasir tarixinin ən dramatik qırılma məqamlarından birini – SSRİ ilə İran arasındaki sərhədlərin Naxçıvan ərazisində sökülməsini əhatə edir. Hekayəni ciddi ədəbiyyat faktına çevirənsə odur ki, burada dünya tarixinə yazılan böyük bir hadisə – Azərbaycanı parçalayıb öz aralarında bölmüş Rusiya və İran imperiyaları arasında sərhədlərin xalq tərəfindən sökülməsi hələ öz uşaq dünyasından ayrılmamış iki yeniyetmə qızın, Arzu ilə Şəkərin ömründən keçirilir.

Hekayədəki poetik detallar hayatın özü kimi rəngarəng və iç-içədir: burada humor da var, ironiya da, sentimental-tragik ştrixlər də. Hekayənin qəhrəmanı Arzunun böyük bir tarixə uşaq vaxtı küsəndə çəkildiyi "sığınacaq"dan – ona dar gələn çarpayının altından baxması isə hekayəyə və hekayədə baş verən hadisəyə karaval effekti gətirir.

Onu da vurğulamağı zəruri hesab edirəm ki, A.Nehrəmlinin konkret tarixi hadisədən və konkret insanlardan bəhs edən bu hekayəsini sənədli nəşr estetikasının tələbləri ilə təhlil etmək, hekayəyə publisistik mətn kimi yanaşmaq kökündən yanlış olar. Mətnin biza təqdim etdiyi tarix də, insanlar da, sözün yaxşı mənasında, müəllifin yaratdığı bədii obrazlardır.

Müəllif hekayənin qəhrəmanlarını "uşaqlaşdırmaqla" bədii detalların rənglərini, dialoqlardakı humoru uşaq gözlərinin heyrəti ilə daha parlaq və canlı verməyə nail olub. 1989-cu ilin son günündə iki imperiya arasındaki

sərhədlərin yandırılması bu hərəkatın ən qaynar yerində olan uşaqlara tarixi hadisə olmaqdən daha çox, onların özlərinin yaratdığı macəralı bir hekayə, uşaq oyunu kimi görünür. Sovet mətbuatının yaydığı xəbərləri yaylı çarpayının altından izləyən "inqilabçı" qızə mətbuatda yazılılanların məzmunundan daha çox, özünün və rəfiqəsinin televizorda göstərilməsi, şəkillərinin qəzet və jurnalları "bəzəməsi" maraqlıdır...

Sərhəd hərəkatının önündə olan nehrəmli qızları qarşıda gözləyən qədərin oyunları isə daha amansız olur. Arzu "taleyindən güllələnir" – həyat yoldaşı imperiyanın azadlığına qarşı qəsd kimi qurduğu müharibədə həlak olur. Imperiyanın mərkəzinə – Moskvaya köçməli olan Şəkər orada yaşaya bilmir, Moskvadan Naxçıvana üzü Təbrizə baxan bir məzara əbədi sakin olmaq üçün qayıdır...

Hekayənin sentimental-lirik tonu Çingiz Aytmatovun "Çingiz xanın ağ buludu" povestindəki yüzbaşı Erdənə ilə bayraqtikən qadın Doğulanın faciası ilə səsləşir. Asiyadan Avropanı fəth etmək üçün yürüşə çıxan Çingiz xan tarix kitablarında; öz sevgisi uğrunda ölümün üstünə dik yeri yib canlarından keçən Erdənə ilə Doğulanq isə insanların yaddaşında əbədiləşir.

A.Nehrəmlinin "Ulduz"un oxucularına təqdim etdiyimiz "Hərəkat"ının insan talelərini toplumun yaddaşından, hərəkatlar üzərində qurulmuş milli tarixdən həssaslıqla keçirən kövrək bir hekayə kimi oxunacağı ümidiндəyəm.

Məti
OSMANOĞLU

HƏRƏKƏT

(hekayə)

- Arzuuuuuuuuu.....
- Arzu, qalx. Şəkər bayaqdan çağırır, gəlib görsə, yatmışan, səni birtəhər edəcək.
- Mama, səhər açılıb ki?
- Əlbəttə, açılıb. Sən hələ yatırsan? Bayaqdan boğazım cirilib səni çağırmaqdan.
- Şəkər başımın üstünü kəsdirmişdi, qarabas-maya bənzəyirdi.
- Nolub, Şəkər?
- Tez elə, papam Leninqraddan gətirən pal-tonu geyin, mən də geyinmişəm.
- Gözel palto idi. Məhəmməd dayım ikimizə də eyni rəngdə almışdı, ciyinlərində paqonları da var idi, boy-buxunumuza o qədər qəşəng yaraşırdı ki, geyinəndə hər kəs bizə baxırdı. Qoşa gedəndə xüsusi təyinatlılara oxşayırdıq.
- Qalın əlcək götür, gedirik sərhədi sökməyə.
- Nəyi sökməyə?
- İranla aramızdakı sərhədi, eşitmirsən?
- Bəs balta-mışar götürməyim?
- Yox, yandıracağıq.
- Nəyi yandıracağıq?
- Sərhədi.
- Dayan, heç olmasa, bir lom götürüm.
- Dedim axı, lazım deyil, yandıracağıq.
- Bu havada da sərhəd yanar? Göydən buz yağır, 10-15 dərəcə şaxta var. Mamam haradadır, gəlsin, çayımı versin. Heç olmasa, bir stəkan çay içim.
- Maman avtobusdadır.
- Avtobusdadır? Necə yəni? İndicə burda idi axı. Sağ ol, ay mama.
- Tez elə, dur, artıq hamı yiğışıb, papam avtobusu sürüb gedəcək, saat 6 oldu.
- Heç saat 6-da da qış səhəri açılar? Sən elə indi getmişdin ki bizdən, nə tez yatıb-durdun, yuxu gözümdən töküür. Bezdirdin məni, sənin üzündən üç gündür yata bilmirəm.
- Dünən yatıb dincələrdin də.
- Qoydun ki? Yixılıb yatmışdin yerimdə, yatmağa yer də tapa bilmədim.

Arzu NEHRƏMLİ

- Gedib yatardın bizdə, mənim yerimdə.
- Sizə gedib çatana qədər səhər açılacaqdı, gəlib başlayacaqdın banlamağa.
- Yekəbaş...
- Baş neynəsin, sənin səs-küyündəndi dəəə, şisib yekəlib.

Doğrudan da, avtobus ağızına qədər dolu idi. Məhlə arvadları yaylığını, çadrasını başına atıb hamısı bir nəfər kimi ayaq üstdə idi: avtobusa çatan çatmışdı, çatmayanlar qaçaqaçda idi. De-yəsən, elə ən gec qalan mən idim. Məhlə kişiləri isə çıxdan sərhəd qırığında idilər. Arvadların narazı baxışları, Şəkərin danlağı məni günahkar görkəminə salmışdı. Yüz illərin o tay-bu tay həsrətinin götürülməsini ikiçə dəqiqə gecikdirdiyim üçün yaman qınağa çəkilmişdim. Bilmədim illərin həsrətininmi və ya hər hansı bir marağınmı qı-nağı idи. Nə isə.. Çox dərinə getməyim, yəqin ki, hər ikisi.

Kəndimizdən Arazın sahilinə bir-iki kilometrlik yol idi. Bu gün Arazla əl verib görüşəcəkdik. Yol buz bağladıqından avtobus asta-asta irəliləyir, ürəklərsə tələsirdi. Bura aradabir Şəkərlə və losopedimizlə gələr, kənardan dayanıb Araza baxar, uşaq düşüncələrimizin fantaziyalarına da-

lardıq. Şəkər deyərdi: "Görəsən, o tərəfdə bizim qohumlarımız var?"

- Əlbəttə, var. Nənəm deyərdi ki, o tayda bizim bacı-qardaşlarımız qalib.

- Görəsən, bizə oxşayırlar, görsələr, tanıyarlar?

- Nənə-babalarımızın adını desək, tanıyarlar.

Nənəm onu da deyərdi ki, ermənilər o vaxt kəndə girib bizi qırmaq istəyəndə o tərəfdən bir cəsur döyüşü gəlib, kəndimizin kişiləri ilə düşmənə qarşı vuruşub. Həmin adam topçu imiş, tez-tez topun yerini dəyişib düşmənə elə göstərib ki, guya bir yox, bir neçə topdan atəş açılır. Qadınlarımızı düşməndən qorumaq üçün bir həyatə toplayıb, bir hissəsini isə Arazın o tərəfinə keçiriblər. Nənəm ilk uşağını həmin vaxt Arazın qırığında tikanlı kol-kosun arasında dünyaya gətirib. Həmin uşaq Marşal ləqəbli şeir yazan dayım Sadıq imiş. Özünə Marşal ləqəbi götürmüdü. Şeirlərinin sonunda "Ana, mən Marşalam, Marşal" deyərmış, lap Aşiq Qərib kimi.

- Şeirlərindən əzbər bildiyin var?

- Sevdiyi qızı yazdığı şeirdən bir bənd:

*Sən biçin biç, mən işlədim araba,
Qurban olum əlindəki orağa.
Sən gəlməsən, məhlə qalar xaraba,
Yeri ha, yeri ha, gözəl Nərgizim,
Sevgimdə əbədi, əzəl Nərgizim.*

- Nə qəşəng şeirdir! Görəsən, o vaxt ermənilər kəndə gire bilmisdilər?

- Yox əsi, heç yel olub yanından da keçə bilməmişdilər. Büyükləri Andranikin tutub qulağını kəsmişdilər.

- Ha-ha-ha. Ona görə biz şuluq edəndə tutub qulağınızı kəsərik deyirlər, hə?

- Hə, Şəkər, Andranik də şuluq etmişdi də. Şəkərin səsi məni xəyaldan ayırdı.

- Papa, bərk sür də!

- Darixma, a qızım, bax gör nə qədər adam var?!

- Maşını saxla, Arzu ilə düşüb qaçaq.

Doğrudan da, o tay-bu tay Arazboyu adam əlindən yer yox idi. Bir vaxtlar gözümüzü deşən tikanlı məftillər ürəklərin odundan saman çöpü kimi aciz, külü qədər dəyərsiz görünürdü.

- Al, Arzu, sən bu dirəyi yandır, mən gedim o birisini yandırırm.

- Dayan, ay qız, sən nə edirsən, gör nə qədər şəkilçəkən var, mən qorxuram, həm də üzüyürəm. Bir də hələ heç kəs yandırmayıb axı.

- Yandır, qızınacaqsan, qorxaq.

Şəkər elə danışındı ki, elə bil nənəsi həyatdən topladığı çör-çöpə od vuracaqdıq.

- Nədən qorxursan? Görmürsən şəkilçəkənlər ruslardır, kimdir bizi tanıyan?

İpə-sapa yatmayan Şəkər təlaş içində o tərəf-bu tərəfə qaçı, məni də bu işə qatmağa çalışırı. Arazın o təyinə yiğisan qardaş-bacılarım isə bizə səslənir, daşa bağlanmış məktublar atır, Vətəni salamlayır, uzun ayrıılıqlarını soyunub Araza tökürdülər. Araz isə heç nə olmamış kimi axmağında idi.

Deyir: "Dinəni nə yandırar, dinməyən". Araz da sükuta qərq olmuş lal görkəmi ilə demək istəyirdi ki, indi gördünüz ki, mən günahkar deyiləm, hər zaman günahlarımı yuya-yuya axdım, indi növbə sizindir, tökün günahlarınızı, tökün üstümə. İndiyə qədər yuyub təmizləməyə haqqım çatmasa da, gücüm çatar.

*Tutub haqqın yolunu,
Axır təmiz, bəmbəyaz.
Açıb mənə qolunu,
Tutur qolumdan Araz.*

Misra-misra, bənd-bənd yüklenirdim. Uşaq könlüm açılmamış çıçəklərin qönçəsinə bənzəyirdi. Şiltaqlığımı apardı Araz, nadincliymə son qoyurdu. Axıqca axırdım, yuyulduqca yuyulurdum, durulduqca durulurdum, bir az da günaha batmış kimi olurdum. Həyata baxışlarım öz müstəvisindən çıxbı belindəki xəyal qurşağıını açır, sərr dünyasının qapılarını göstərirdi mənə. Ağ-qara rənglərin arasından əlvən rənglər axtarmağa göndərirdi mənə. Mənə elə gəlirdi ki, Araz hər şeyi bilir, məni məndən yaxşı tanır. Uşaqlığımın son həyat hekayəsini danışındı mənə, o gün Arazın sahilində bitən uşaqlığımın.

* * *

Görəsən, Şəkər də öz hekayəsini dinləyirdimi? Yox, dinləmirdi, o heç eşitmirdi də. Axi o, məndən

bir az kiçik idi. Onunla Araz arasında uşaqlığı boyda dirəklər, tikanlı məftillər var idi. Ona görə də təlaş içində idi, elə hey vurnuxurdu. Vurnuxurdu ki, əlindəki kibrıt çöpü ilə aradakı bu maneəni götürürsün. Uşaqlığındanmı qaçırdı, uşaqlığınamı qaçırdı, bilmirəm, mənə tərəf gəlirdi.

- Ver kibrıt qutusunu mənə, mənim qutum boşaldı, hələ heç nə edə bilməmişəm.

- Al, Şəkər.

Əslində səhərdən sən elədiyin qədərini heç kəs edə bilməyib. Bütün kameralar və fotoaparatlar da ən çox sənə tuşlanıb, xəbərin yoxdur. Xəbərin bir müddət keçsin, olacaq, bu hadisənin səsi çıxandan sonra.

Yavaş-yavaş qaralmağa başlayan hava misraları bənd olmamış şeir kimi idi. Həsrət dolu qış yuxusunun məngənəsində yuxuya dalmış təbiət içi dolmuş sözlü ürəyə bənzəyirdi, Arazdan başqa. Elə bilirdin, indicə qat salmış buzların arasından çıçəklər boyanacaq, çıçəklərin ətrindən isə yüz illik yuxuların yozumu duyulacaqdır. Bəs heç vaxt gözünə yuxu getməyən, sağına-soluna layla çalan təmkinli Araz nə edəcəkdi?..

Heç kəs yerindən tərpənmək istəmirdi. Hami qısa soyuq qış gününü çəkib uzatmaq istəyir, yüz illərin qaranlığını yüz illərin gündüzü etməyə çalışır. Deyəsən, geri - evə dönürük, sabah yenidən gəlmək şərti ilə. Avtobusdan enib hər kəs öz evinə dağılır, üzlər şad, ciyinlər ağır yük altından qurtulmuş kimi görünürdü. Tələsirdilər, kiməsə nəyisə danışmağa tələsirdilər. Ürəklər dolu idi. Yatıb yuxuda görmədiklərini görmüşdülər bu gün.

Gec idi. Anamın çox sevdiyi "Günün ekranı" xəbərlər programı çoxdan bitmişdi. Bir azdan Moskva televiziyasının "Vremya" ("Zaman") xəbərlər programı başlayacaqdı. Hami ekran qarşısında öz yerini almışdı. Anam:

- Gəlin, bu televizora xod verin, xəbərlər başladı.

Rus dilində ilk xəbər başlıqları... Ekranda Şəkər vurnuxur, əllərinin hərəkətindən mənə nəyisə anlatmağa çalışır. Aman Allah, inana bilmirəm, deyəsən, biz hələ Araz qıraqındayıq, baxın, bütün qonşular da ordadır. Rus dilində səslənən ilk xəbər başlığından anladığım bu cümlə oldu: "Bu

gün baş verən xuliqanlıq hərəkatında qadınlar xüsusi fəallıq göstərmişlər". Bu cümlə oxunanda Şəkərlə məni ekrana yaxınlaşdırıldılar. Yaşca məndən qat-qat böyük olan baməzə qardaşım şok olduğumu görüb ortalığı bir az da qarışdıraraq: "Təkcə xuliqanlarımız çatmadı, o birisi xuliqan hanı? Görəsən, baxıb görür özünü?" - Şəkəri deyirdi. Bu tərəfdən anam incik vəziyyətdə sanki "Vremya"ya etiraz edirmiş kimi: "Bə bizi niyə yaxından göstərmirlər? Səhərdən bir sürü arvad soyuğu çəkə-çəkə ayaq üstdə dayanıb əziyyət çəkən biz, ancaq Şəkərlə Arzunu çəkib qoyublar göz qabağına, belə şey olar, ay balana qurban olum? Ağbirçeyə-zada da baxan yoxdu, zəmanə xarab olub, hörmət-izzət qalmayıb".

* * *

Bambaşqa bir gecəni sovuşdurub səhəri təzəcə açmışdıq, mən hələ də axşamkı hadisənin təsirindən çıxmamışdım. Televizoru da açmağa qoymurdum. Elə bilirdim, açılan kimi Şəkərlə mənim xuliqanlığımdan danişacaqlar. Qardaşımın yaman xoşuna gəlmişdi bu söz, tez-tez təkrar edib yadına salırdı: "Xuliqanlar".

- Ee, mama, di bəsdırsın də, yoxsa yemək yeməyəcəm.

- Bəsdir, qaqaşı, küsdürmə uşağı. - anamın nəzərdə tutduğu, Cəlil Məmmədquluzadə demiş, "saqqallı uşaq" mən idim.

- Uşaq kimdir, ay ana? Uşağın böyüyüb, inanmirsan, get aç televizoru, "Vremya"ya bax. Bir də bunu mən demirəm ki. "Vremya" deyir, Moskva deyir, on beş respublika deyir, bütün dünya deyir və göstərir. Hələ bir çıxmorum eşdə-bacada nə deyirlər, işə dəyib qayıdırám.

Qardaşım arzusuna çatmışdı, mən artıq küsmüşdüm, çarpayının altında idim. Çarpayının altı niyə belə balacalaşıb? Çoxdandır bura girmirəm, nədir, mənə çox sıxıcı gəldi. Əslində mənim bura girən vaxtim çoxdan keçmişdi. Anamdır da, imkan vermir ki, özümü yekə qız kimi aparım, böyüdüyüm hiss edim. Yəqin, mənim böyüməyim anama sərf eləmirdi, biri var uşaq anası olasan, biri də var böyük qız anası, o üzdən, yəni qocalmaq istəmirdi, nəvələri boyu boyuma bərabər anam. Sonradan atamın təkidi ilə qoca vaxtında bir

səhv idi edib məni dünyaya gətirmişdi. Mənə nə var, ona xoş, mənə ondan da xoş. Böyüüb qayğıkeş olunca uşaq qalib qayğısız yaşamağı kim istəməz? Amma, həqiqətən, çarpayının altı çox balacalaşmışdı. Uşaqlıqda ora mənim küsərkən saxlandığım ən uyğun yerim idi. Qardaşma xoş olurdu mənim orda qalmağım, həmişə də deyirdi: "Bacarın, orda çox qalsın, baş-beynimiz sakit olsun".

İş adı ilə evdən çıxan qardaşımın getməyi ilə qayıtmağı bir oldu. Çarpayının altına iki jurnal qoyub: "Al, bunları sən oxu, bu ikisini aparım verim o birisi xuliqan oxusun". Jurnalların üz qabığındaki eyni rəngdə paltolarımız olmasaydı, qırov bağlamış saçlarımız və ağ şarfa bürünmüş başımızdan heç deməzdim ki, bu, Şəkərlə mənim şəklimdir. Cürbəcür başlıqlar, cürbəcür şəkillər, içində də nələr-nələr....

Yox, deyəsən, vəziyyət qəlizləşir, mən elə burdan çıxmasam, yaxşıdır. Görəsən, Şəkər nə edir, səhər açılıb, ondan xəbər-ətər yoxdur. Bəlkə, onu aparıb basıblar dama, yatır? Sən demə, yaziq uşağa axşamdan deyiblər ki, KQB sizi axtarır, axtarışdasınız. O da qorxusundan qaçıb mənim kimi gizlənib. Axırda görüblər uşağın bağlı çatlayacaq, atası deyib ki, qızım, çıx, sənin problemin yoxdur, yaşın azdır, səni tuta bilməzlər, Arzunu aparacaqlar...

Elə bu arada qardaşım yenə də əlində bir neçə qəzet-jurnal gətirib çarpayının altına qoydu, özü də bu sözü deyərək: "Günün qəhrəmanları". Görəsən, qardaşım bu qəzet-jurnalları haradan, nə tez tapıb gətirir? Bəlkə, bilərəkdən evimizə göndərirlər. İçimdə doğan bu maraqlı sual məni yaman qorxudub təşvişə salmışdı. Qardaşım demiş, deyəsən, hələ çox gizlənməli olacağam. Gələn-gedən yox, darixdım e burda, qardaşım harada qaldı, bir saat oldu, hələ xəbər gətirməyib.

Nə isə, başımı yormayım, mən hələlik burda qalsam, yaxşıdır. Çünkü çarpayının altı düşünmək üçün daha əlverişlidir. Gələcəkdə şairdən-zaddan olsam, şeirlərimi də burada yazacağam. İnşallah, sərhədlər açılsın, bütün ölkələrə sərbəst gedib-gələcəyik. İrana, Türkiyəyə velosipedimizlə də gedib-gələ bilərik, İran, Türkiyə haradır ki, budur burda - ağızımızın içində. Çox həyəcanlıyam, çox. Həyətimizdə qalxan səs-küy həyəcanımı lap

artırdı, deyəsən, yerimi öyrənib məni tapdılardı. Yox, çox tanış səslərdir.

Şəkər:

- Arzu haradadır?

Qardaşım:

- Kravatın altında.

- Hə, düz eləyir, qoy gizlənsin, tapa bilməsinlər.

Anam əlində bir adyal:

- A bala, dur çaydan-zaddan iç, sonra girərsən də ora, heç olmasa bu adyalı çək üstünə, soyuq olmasın.

Şəkər adyalı alıb çarpayının altına qoydu. Əlində "kubik-rubik" oyuncağı var idi, sonra yaylı çarpayının üstündə oturub bərkədən-bərkədən yırğalanmağa başladı, yəqin ki, "kubik-rubik" oy nadırı. Aradabir əyilib çarpayının altına, ayaqlarım tərəfə söz deyirdi, ona görə ki başımın, ayağımın hansı tərəfdə olduğunu bilmirdi. Danlayır, qınayıır, günahlandırır, elə hey danışındı, elə danışındı ki, elə bil bu hadisədə əli olan və Sovetlər dövlətinə yixmağa cəhd göstərən təkcə mənəm. Budur, artıq işin üstü açılıb, məxfi orqanlara cinyətkarın tutulub gətirilməsi haqqında tapşırıq verilib. Onlar da budur ha, dayanıblar qapiya, çarpayının altından çıksam, bir əməllə əl-qolumu bağlayıb yiğib-yığışdırıb götürüb aparacaqlar. Şəkər əyilib jurnalları götürdü:

- Burda yaxşı düşməmişik, sən məndən hündür görünürsən, niyə?

Cünki mən yoxuşda dayanmışdım. Şəkər məndən boylu-buxunlu idi. Hələ yenice başlayan gənclik dövrünün ilk illerini yaşayırıdı. Orta məktəbdə oxuyurdu, çiçək-ciçək açan vaxtı idi. Qeyri-adi üz cizgiləri vardı, iri ala gözləri gözəlliyinin təcəssümü idi. Uşaq idi. Heç özü də bunun fərqinə varmırıdı. Bir yerdə böyümüşdük, eyni tir altında, buna təkcə qonşuluq demək olmazdı, ortada divar yox idi, olanı da vurub uçurdurduq. Bizi qoşa bacı kimi tanırı, bəzən kimin kim olduğunu da qarışdırırdılar, Şəkər hansımızıq, Arzu hansımız. Açığı, heç özümüz də bilmirdik, biz hansımızıq. Göz açıb biri-birimizi görmüşdük, hər zaman Şəkəri qorumağa çalışırdı. Azacıq yaşı fərqimiz uşaqlıqda böyük fərq sayılırdı, ona kiçik bacım kimi diqqət edirdim. Ata-ananı, bacı-qardaşı, qonum-qonşunu, el-aləmi boğaza yiğib cana doyur-

sam da, təkcə Şəkərə yenilmişdim. Aradabir mənə təzyiqlər etsə də, ona dəyməyə əlim gəlmirdi, çox istəyirdim onu, mənim ən isti, köz-köz olmuş xatirəm Şəkər. Biz qoşa dayananda daha fərqli görünürdük. Sizcə də hansı əba-əcdadı ölmüş fotoqraf, hansı redaktor istəməzdidi ki, bu gözəllik onun təmsil etdiyi hər hansı bir jurnalın, qəzetiñ üz qabığını, səhifələrini bəzəməsin, hansısa bir televiziya programının qəhrəmanı olmasın. Hazır ələ düşmüş obyekt idik. Jurnallar elə bil foto müsabiqəsi keçirmişdi, biz də qalib olmuşduq. Təbiətin qoynunda, Araz sahili, dağətəyi yerlərdə cürbəcür pozalarda təbii, orijinal şəkillər. Amma yazıların başlıqları xoşa gələn deyildi: "Xuliqanlıq hadisələri", "Xuliqanlar" və s.

- Bax bu şəkil qəşəngdir, mən sənə tapşırıq verən yerdə, amma sən heç bir işə yaramadın, yaramaz. Bu nədir, burda üzümüz görününmür, heç belə də şəkil çəkərlər, bacarıqsızlar. Xoşum gəlmədi, al bu da sənə qalsın. Qoy sərhədi yandırıb yolları açaq, o taya keçəndə gəlib yenə də şəkil-lərimizi çəkəcəklər, onda yaxşı dayanarıq, şəkil-lərimiz keyfiyyətli olar.

Şəkər bu dəyərli məsləhətləri jurnalları vərəqləyə-vərəqləyə verirdi. Elə bu anda qardaşım yenə əlində jurnal içəri girdi. İmkan tapıb jurnalı çarpayının altına atmamış Şəkər kefini və istirahətini pozmadan:

- Əmi, ver görüm o jurnalı, bəlkə, ordan bir fərli şəklimizi tapdım.

- Al, axtarıb tapmağa ehtiyac yoxdur, bax gör üz qabığında qoşa ulduz kimi necə parlayırsınız.

- Hani burda ulduz görünür? Qışın şaxtası, üstümüzə də qar yağır. Ay əmi, bir fərli jurnal tap gətir də.

* * *

Hər kəs öz işində idi: Jurnal gətirən, şəkillərə seçim edən, ev-eşik təmizləyən, bir nəfər yox idi, desin ki, ay adam, çıx bu çarpayının altından, sən də bir nəfəs al, söhbətə qarış, fikir yürütət. Bu nə deməkdir axı səhərin gözü açılmamış jurnal jurnalın, qəzet qəzetiñ dalınca gəlir. Əcəba, poçt, nəşriyyat, mətbuat orqanları evimizə, lap belə ayağıımızı qədər yürüyüb gəldi? Bəlkə, mən

çarpayının altında ikən milli hərəkatın liderinə-zadına çevrilmişəm, xəbərim yoxdur, hə? Yoxsa boşu-boşuna Moskvanın bu dərəcədə diqqətini cəlb etməzdim. Bu işin içində nəsə var, Şəkər demiş, məni həqiqətən gəlib aparacaqlar. Bunların nə vecinə, azadlıqdadırlar, düşüncələri zəif hiss olunur, amma mən düz üç saatdır çarpayının altında həbsdəyəm. Heç Şəkəri bir saat burada saxlamaq olar? Yox, olmaz. Axşam on beş dəqiqə şifonerdə gizlənməklə az qalmışdı ki, bağrı çatlaşın. Gərək bura girməzdim. Atalar yaxşı deyib: "Qorxan gözə çöp düşər". Deyəsən, artıq çöp mənim gözümü də çıxarıb. Hamısı öz inadım üzündən, tərsliyimdən oldu. Mənə deyən var idi ki, küs, gir çarpayının altına, indi də çıxa bilmə, bu bəd düşüncələrin də fikirləri həqiqət olsun. Cəhənnəm olsun hamısı, bir az da yatım, çıxacağam burdan. Gəlib aparırlar, aparsınlar, hər halda onların həbsi burdakindan ağır olmayıcaq. Heç olmasa orda adam kimi oturaram, ayaq üstə dayanaram, burda belim-boynum qurudu, lap oldum ki. Axşamdan azadlığa buraxılan Şəkər özünü çox rahat, sərbəst hiss edirdi. Yaylı çarpayının üstündə bərkədən-bərkədən hoppanıb-düşməyə başlamışdı. Aradabir ombama dəyən zərbələrdən artıq işgəncələrə məruz qaldığımı hiss edirdim. "Bayırda elə qəşəng qış havası var: qar yağıb, yer donub. Mən gedim Kubuş bibimgilə xizək sürməyə. Sənlə çox oynadım, bəsdir, al bu kubiki, mən gələnəcən sən oyna, başın qarışın. Bu jurnalı da aparıım qəşəng şəklimizə baxsınlar" – deyib acımasızcasına çıxb getdi.

Şəkərin üzü o yana, elə bu anda anam hövləng-hövləng içəri girib: "Hani?" – deyəndə mən özümü ciddi rejimli koloniyada hiss elədim. Əlimdəki "kubik-rubik" in sonuncu damasını yerinə gətirə bilməyib anamın ayaqları altında yerə qoydum. İstədim, deyəm, kim hanı, mən burdayam, amma dilim tutuldu, içimi qara düşüncə sardı, anam niyə belə qəddarlıq edir, yoxsa o da Moskvaya işləyir? Gizləmək əvəzinə, qoşulub axtarış orqanlarına yoxsa məni axtarır? Bu anda çarpayının altına əyilərək:

- Bu nədir, sən hələ üstünü örtməmisən, sənə soyuq olacaq, mənim axırım necə olacaq.

Birdən dilim açıldı, təbii ki, bu mərhəmətli ana qayğısından sonra:

- Mama, kim hanı?
- Jurnallar, qəzetlər, sənədlər. Yiğ, ver, yiyəsi gəlib, aparsın.
- Yiyəsi kimdir ax? Bəs onlar mənə göndərilməyib?

- Yox əşı, sən onlara abunəçi deyilsən ki. Sonra gedib bir yerdən tapıb alarsan, onlar kitabxananındır, Şəfiqə gətirib ki, şəkillərimizə baxaq, oxuyaq, indi aparır, qoysun yerinə.

Yaxın qonşumuz Şəfiqə rayon kitabxanasının direktoru idi. Səhər-səhər iş başında qəbul etdiyi qəzet-jurnallardakı şəkilləri və jurnalların başdan-başa məhləmizi əks etdirdiyini görüb elə təhvil alar-almaز üzünü döndərib məhlə tərəfə - qəhrəman, fəal oxucularına sarı. İlk rastına çıxan qardaşım da eləmə tənbəllik, əlinə keçən bu fürsətdən yararlanaraq axşamdan qorxduğumu görüb küməyimin intiqamını bu yolla almaq qərarına gəlib.

Mən hələ də çarpayının altına yapışib qalmışdım. Anam jurnalları, qəzetləri toplaya-toplaya: "Bəs "Oqonyok" jurnalı ilə "İzvestiya" qəzeti hanı?" - deyə soruştı.

Birdən yadına düşdü ki, onları Şəkər aparıb. Çarpayının altından nətəhər çıxdımsa anamdan qabaq Şəfiqənin yanına çatdım.

- Dayanın, jurnalla qəzətin birini Şəkər aparıb. Qoyun qaçıb gətirim, üzünüzə söz gəlməsin.

Mənim çarpayının altından çıxmışım, azadlığım, amma bütün bunlar təhlükənin sovuşması demək deyildi. Azacıq yerdə ilişməmişdik, Moskva hələ intiqamını almamışdı.

* * *

Şəkər gedirdi Kubuş bibisigilə. Bibisigilə çatana qədər illər elə tez gəlib keçmişdi ki... Ordan da taleyinin apardığı yolla gedəcəkdi - Təbrizə yox, Moskvaya.

Mən artıq taleyimdən güllələnmişdim. Şəkəri isə çörəyi dizinin üstündə olan Moskva elə basmışdı ki bağrına, az qala inanmışdıq bu sevgiyə. Mən çox ağrıydırdım. Doqquz aylıq körpəni qucağımaala bilməyəcəyim qədər gücsüz idim. Şəkəri gözləyirdim, çox darixmişdim onun üçün. Ondan başqa gözləyə biləcəyim biri qalmamışdı. O da əliuşaqlı olmuşdu, yenicə doğulmuş körpə qızçığazına

sarılmışdı. O da məni görməyə tələsirmiş, lap çox tələsirmiş. Həm də iştirakçısı olduğu, canını fəda etdiyi hərəkatın acısını-şirinini dadib yaşamaq üçün.

Moskva Şəkəri üzü vətənə sarı yola salmışdı. Körpəsinin doğum gündündə üzü Təbrizə sarı ana məzarı olmaqdan ötrü. Çox gənc bir ana məzarı... Körpə ilə ananın arasına isti vətən torpağı tökülmüş, dünya ağırlığında, qış qoxulu, şimal buzu qədər soyuq bir daş qoyulmuşdu. Hər dəfə ayağı yenicə yer tutmuş isti körpə nəfəsindən əriyib töküldü bu daş. Balaca əlləri ilə torpağa sərdiyi çiçəklər soyuq ana məzarını yandırb yaxır, ananın isə məzardan fəryadı duyulurdu:

Gəlib məzarımı boyama aha,
Yolum açıq deyil, mən durum gəlim.
Bağrıñ göynəyəndə sığın Allaha,
Qoy rahat uyuyum, rahat dincəlim.

Gəlib məzarıma düzəmə gül-çiçək,
Ömrünü, gününü bürümə yasa.
Mən gələn yollardan gözlərini çək,
Körpə ürəyinə daş basa-basa.

Ağlayıb islatma sinə daşımı,
Nəm çəkər otağım, yaşına dönüm.
Əlimdə deyil ki, hər ah çəkəndə
Durum milyon dəfə başına dönüm.

Torpaq nalə çəkər, açar bağrını,
Burda doğma yatar, yad yatar, bala!
Gəlib qızışdırma buz yatağımı,
Ana məzarıdır, od tutar, bala!
Ana məzarıdır, od tutar, bala!!!

İndi bu məzara gül qoyanların sayı çoxalıb. Məzar yaşılanıb nənə məzarı olub. Balaca Şəkərlə bacısının nənəsinin məzarı.

Mən hər zaman acısı-şirini bəlli olmayan həyat haqqında düşünüb, Şəkərlə Arzunun çılgınlığından doğan xatırələri də ona əmanət edirəm. İndi aradabır Şəkərə cavabsız məktublar yazıram. Bu hələlik sonuncu məktubumdur. Məktublarımın hamısı eyni sonluqla bitir:

"Əzizim Şəkər!

Sən məni bircə dəfə çağırıb oyandırardın.
Amma mən səni gör neçə illərdir çağırıram:
Şəəəəəkəəəəəəəəəəəərrr...".

Vüqar HAQVERDİYEV

Manyakın keçirdiyi hisslər

Sosial şəbəkələrdə dəhşətli xəbərlər dolaşırdı. Yazıldılardan ki, guya şəhərdə "Qəssab" ləqəbli manyak peyda olub və bu manyak gecələr insan ovuna çıxır, əlinə keçən qurbanlara ağır işgəncələr verir, sonra onları doğrayıb tikələrini hadisə yeriinə səpələyir. Xəbərin düz və ya səhv olduğu məlum deyildi. Ancaq media aləminə təzəcə qədəm qoymuş Tural adlı gənc bir jurnalist bu şayiədən istifadə edərək manyak mövzusunda qalmaqallı bir yazı hazırlayıb gündəmə gəlmək həvəsinə düşdü.

Gənc jurnalist qələmi əlinə alıb qeyri-ixtiyari başlıq yazdı: "Manyakın keçirdiyi hisslər". Ad xoşuna gəldi. Öz-özünə dedi: "Bax bu, oxucu üçün cəlbedici olacaq... Doğrudan da, qatil hansı hisssləri keçirir? Elə mənim üçün də maraqlı oldu. Hami hadisədən yazar. Ancaq mən cinayətdən deyil, qatilin keçirdiyi hisslərdən yazacam, manyakın psixoloji portretini, onun necə düşündüyünü, necə hərəkət etdiyini, qurbanları necə seçdiyini təsvir edəcəm. Bu yazı oxuculara potensial qatilləri

müəyyən etməyə, həm də ehtiyatlı olmağa kömək edəcək".

Tural qələmin başını çeynəyə-çeynəy düşündü: "Görəsən, nədən başlayım? Hər şey ilk cümlədən asılıdır!" Bir neçə dəfə özlüyündə təkrarladı: "Manyak... manyak..." Ancaq nə qədər çalışdısa, sözün ardını gətirə bilmədi.

Həyətə düşüb təmiz havada gəzişməyə başladı. Eşitmışdı ki, ilhamla gəlmək üçün belə etmək lazımdır. Birdən gözü yaxınlıqda təzə açılmış özəl klinikanın divarındaki tabloda "Təcrübəli psixoloq Zaur həkim! İlk seans pulsuzdur!" sözlərinə sataşdı. Öz-özünə dedi: "Bəlkə, gedim onun yanına, həm psixoloji gərginliyimi götürər, həm də manyaklar haqqında bəzi şeyləri soruşaram, hər halda bilməmiş olmaz".

Klinikaya girib qeydiyyat bölməsindəki qızlardan Zaur həkimi soruşdu. Doktorun kabinetini göstərdilər. Solda, koridorun sonunda idi. Tural qapını döyüb içəri girdi. Zaur həkimin altmış yaşı olardı. Qalın qaşları, xırda gözləri, yumru

sifəti, dolu bədəni vardı. Kabinetində sakit bir aura hökm sürürdü, aşağı tonda klassik musiqi səsi gəlirdi. Həkim Turala oturmağı təklif etdi.

Tural psixoloqla söhbətdə özünü olduqca rahat hiss edirdi. Zaur həkim çox mehriban, qayğılaş insan təsiri bağışlayırdı. Gəncin bütün problemləri ilə maraqlanır, ona kömək etməyə çalışırı. Biləndə ki jurnalıst manyaklar haqqında məqalə yazmaq istəyir, o saat gözləri parıldadı. Məlum oldu ki, o, iyirmi beş il polis sistemində kriminalist-psixoloq, həm də cərrah işləyib. Həbsxanalarда cəza çekən neçə-neçə qorxulu manyakla iş aparıb.

Psixoloqla tanışlıq Turalın ürəyincə oldu. Zaur həkim manyaklarla bağlı gənc jurnalıstə xeyli məlumat verdi, onları cinayətə sürükləyən məqamları açıqladı, qatillərlə bağlı xatirələrindən danışdı. Haqqında şayılər gəzən "Qəssab" ləqəbli qatil haqqında da Zaur həkimin maraqlı fikirləri vardı. O ehtimal edirdi ki, caninin tibb elmindən başı çıxır, bu sahədə təcrübəsi var. Çünkü eşitdiyinə görə, öldürdüyü insanların bədən üzvlərini sümükləri zədələmədən, çox dəqiqliklə kəsib ayırır. Bunu tibbdən başı çıxmayan adam edə bilməzdi. Psixoloq, hətta manyakın cərrah olmasını iddia edirdi. Həkimin fikirləri gənc jurnalıstə çox maraqlı gəldi.

Söhbətdən sonra psixoloq Turalın üzərində hipnoz seansı keçirdi. Həzin melodiyə altında sağ əlini jurnalıstin gözləri qarşısında sağa-sola hərəkət etdirərək onu elə oturduğu stulda transa saldı. Tural ayılanda özünü çox gümrəh hiss etdi, həkimin yanından böyük ruh yüksəkliyi ilə çıxdı. Evlərinə girən kimi yazı masası arxasına keçib məqaləyə başlamaq istədi. Ancaq birdən elə bil hər şeyi unutdu. Heç nə yaza bilmədi. Əzgin halda çarpayışına uzanıb yuxuya getdi... Yuxusuna üzündə maska, əynində üstü qana bulaşmış həkim libası olan qorxunc bir manyak girdi. O, gənc jurnalıstin əl-ayağını cərrah stoluna bağlayıb yanında durmuşdu. Çox nəzakətlə onun köynəyinin yaxasını düzəldirdi. Turalın isə qorxudan səsi batmışdı, nəfəsi zorla gedib-gəlirdi. Manyak onun əyinbaşını səliqəyə saldı və birdən harasa yoxa çıxdı. Az keçmədi, əlində iti uclu cərrah bıçağı ilə yenidən peyda oldu. Par-par parıldayan skalpel hava-

da ustalıqla oynadıb qəfildən Turalın boğazına sancdı. Bu anda gənc jurnalıst necə qışqirdısa, qan-tər içində yuxudan ayıldı, əlini boğazına tutdu, salamat olduğunu görəndə bərk sevindi.

Səhəri gün Tural yenə Zaur həkimin yanına getdi. Doktor gəncin yuxusuna qulaq asıb, belə yuxulara məhəl qoymamağı məsləhət gördü. Onu yenidən həzin musiqi altında hipnoza saldı. Həkimin yanından evə gələndən sonra gənc jurnalıst yenə də bir şey yaza bilmədi. Axşam yatanda yenə yuxusuna üzü maskalı cəllad həkim girdi. Qatıl onun doğramaq istəyəndə qan-tər içində qışqırıb ayıldı. Beləcə bu dəhşətli yuxular onu hər gün izləməyə başladı. Axırı bir gün gənc jurnalıst öz-özünə dedi: "Bu yuxular həkimin yanına gedəndən sonra başlayıb. Burda nə isə əlaqə var, gərək gedib həkimə bunu deyim".

Psixoloq Turala qulaq asandan sonra qalın qışlarını düyünlədi. Hiss olundu ki, jurnalıstin ittihamları xoşuna gəlmədi. Ancaq bunu bürüzə verməmək üçün kiməsə zəng etmək adıyla beş dəqiqliyə otaqdan çıxdı. Tural isə həkimini gözləyə-gözləyə həzin melodiya altında yuxuya getdi.

Həkim qayıdanda çox əsəbi idi. Yerinə əyləşib Turalın üstünə qışqirdı:

- Ey cavan oğlan, mən sizə kömək etmək istəyirdim. Ancaq görürəm ki, səhv etmişəm. Siz bura artıq neçənci dəfədir, gəlirsiniz. Manyakın keçirdiyi hissələr haqqında yazmaq istəyirsiniz. Mən sizə bir kitab söz danışmışam, ancaq hələ bir cümlə də yazmamışınız. Hələ üstəlik gic-gic yuxularınıza görə məni günahlandırırsınız. Sizə məsləhət görürəm, gedib özünüzə başqa sənət tapasınız. Sizdən yazar olmaz. O ki qaldı manyakın hansı hissələr keçirdiyinə, bunu onun özüylə görüşüb aydınlaşdırın. O, sizi yaxşı başa salar, məni isə rahat buraxın!

Tural heç öz də bilmədi ki, həkimin yanından necə çıxdı. Çox pərt olmuşdu, həkimdən belə reaksiya gözəlmirdi. Bir az parkda gəzişdi. Sonra bir xudmani kafeyə girib axşama kimi burada oturdu. Musiqiyə qulaq asa-asa araqdan yüz-yüz vurdu...

Hava artıq qaralmışdı. Gənc jurnalıst ala-qaranlıq küçə ilə evinə gedirdi. Küçə bomboş idi, adamlar gözə dəymirdi. İçkidən sonra kefi bir az açılmışdı. Zaur həkim işləyən klinikanın yanından

keçəndə ayaq saxladı. Ürəyindən keçdi ki, girsin, görsün həkim yerindədir; yoxsa yox. "Ümumiyyətlə, bu psixlə mənim nə işim var? O, psixoloq yox, psixopatdır. Elə sir-sifətdən də manyaka oxşayır" – öz-özünə dedi və yoluna davam etdi. Gedə-gedə hiss etdi ki, arxadan kimsə ona yaxınlaşır. Ayaq saxlayıb geriyə baxmaq istəyəndə burnuna nəm dəsmal sıxlıdı. Gənc huşunu itirdi...

Turalın gözləri yumulu idi, alnını tər basmışdı, nəfəsi ağır-agır gedib gəlirdi. Birdən qışqırıb gözlərini açdı. "Lənət şeytana, yenə həmin yuxu. Bu yuxu məndən əl çəkmir". Ayağa qalxmaq istədi. Ancaq nə ayaqlarını, nə də əllərini tərpədə bildi. Baxdı ki, onu təkərli xəstə xərəyinə bağlayıblar. Bütün bədənini soyuq tər apardı, dəli kimi qışqırdı:

– Kömək edin, kömək edin!..

Ancaq səsinə hay verən olmadı. Heysiz halda ətrafi süzməyə başladı. "Bura haradır, məni bura kim gətirib?.."

Birdən başının üstündə yuxuda gördüyü üzü maskalı həkim peyda oldu. Dəhşətdən az qaldı ürəyi partlasın. Gözlərini yumub tərpənməz dayandı. Nəfəsini çəkmədən bir neçə saniyə belə qaldı. Heç nə baş vermədiyini görüb qorxa-qorxa gözlərini açdı. "Bu nədir, deyəsən, artıq məni qara basır?" – başını bir az qaldırıb irəli baxdı. Qabağında dəmir stolun üstünə səliqə ilə cərrah alətləri düzülmüşdü. Onların bəziləri qana bulaşıq idi. Eynilə yuxuda gördüyü mənzərə idi. Bərəlmış gözləri artıq yuvasından çıxıb yerə düşmək üzrə idi.

"Deyəsən, kimsə mənimlə məzələnir?!" – Tural qışqırdı: – Ey, mən belə zarafatları xoşlamıram. Qurtarın bu həngamələri. Açıñ, buraxın məni. Eşidirsınız, buraxın məni?!

Cavab gəlmədi.

– Lənət şeytana, bu, bəlkə, yenə yuxudur?! – əl-ayağını o tərəf, bu tərəfə oynatdı. – Yox, bu, yuxu deyil, məni, doğrudan da, bağlayıblar.

Birdən, qulağına çox tanış həzin melodiya gəldi. Bu, Zaur həkimin otağında eşitdiyi musiqi idi.

"Deyəsən, bu, psixoloqun hoqqalarıdır. Sonuncu söhbətimizdə hiss etdim ki, sir-sifəti necə dəyişdi." – Tural öz-özünə dedi, sonra bərkdən qışqırdı: – Zaur həkim, siz burdasınız, mən, hər şeyi başa düşdüm?!

Səs gəlmədi.

– Zaur həkim, bəsdirlər, mən artıq bilirəm, bu – sızsız, açın əl-qolumu, belə zarafat olmaz!

Birdən çarpayının ayaq tərəfində maynak həkim yenidən peyda oldu. Əllərində tiyələri par-par parıldayan cərrah bıçaqları vardı. Onları havada oynadıb bir-birinə necə sürtdüsə, ətrafa qığılçımlar səpələndi.

– Zaur həkim, bu – sızsız! Bağrım çatladı, üzünüüzü açın, xahiş edirəm!

Üzü maskalı adam oynaya-oynaya incə bir hərəkətlə maskanı bir balaca aşağı endirdi, qaşları göründü.

"Bu – yüz faiz, Zaur həkimdir. Qaşlarından tənqidim" – Tural ürəyində dedi və bütün bunların bir zarafat olduğunu güman edib, bir az özünə gəldi.

Ağxələtli adam balet oynayanlar kimi bir neçə dəfə o tərəf-bu tərəfə süzüb dayandı. Arxasını Turala çevirib üzündən maskanı çıxardıb atdı. Tural nəfəsini dərmədən həyəcanla onu izləyirdi. Birdən adam üzünü çevirdi. Zaur həkimin sifətini görəndə Turalın üzü güldü.

– Deyirəm axı, bu – sızsız, Zaur həkim. Əcəb qorxuzdunuz məni! Daha bəsdir, açın əl-qolumu.

Zaur həkimin sifəti necə vəhişli görkəm aldısa, gənc jurnalistin qorxudan sözü ağzında yarımcıq qaldı.

– Əzizim, mən belə başa düşdüm ki, sən manyakın hansı hissələr keçirdiyini bilmək istəyirdin, indi mən bunu sənə əyani şəkildə göstərəcəm!

– Həkim, siz nə danışırsınız, elə belə söz idi, deyirdim, nəyimə lazımdır, kim hansı hissələri keçirir, – Tural canını qurtarmaq üçün dedi.

– Sən axmaq-axmaq suallarınla mənim nə qədər vaxtımlı almışan! Bilirsən ki, mənim hər dəqiqəm qızıldır! Sənin kimi başıboşa sərf etdiyim vaxtda nə qədər pul qazanardım.

– Doktor, xahiş edirəm, nə qədər pul istəyirsiniz, verim, ancaq məni açın buraxın.

– Yox, əzizim, manyaklar pul götürmür, mənə pul lazım deyil.

– Həkim, inana bilmərəm ki, siz manyaksınız!

– Niyə inanmırısan, məgər manyakın buynuzu olur?! – həkim bıçaqlı əllərini qaldırıb başında buynuz kimi oynatdı. – Əzizim, manyaklar bax belə

işləyirlər də! Heç kimin aqlına gəlmir ki, o, manyakdır. Bu professiyanın sırrı də bundadır. Xa, xa, xa...

Həkim gülməkdən uğunub getdi. Sonra ciddiləşdi.

– Bilirsən, nə qədər sənin kimi urodları qanına qəltan eləmişəm?! Sənin kimi parazitləri cəmiyyətdən təmizləmək lazımdır! – həkim qışlarını dartıb gözlərini bərəldi, dişlərini qıçayıb əlindəki bıçaqları oynada-oynada jurnalistin üstünə gəldi:

– Xa, xa, xa... Mən qəssabam, mən qəssabam, indi səni şaqqa-şaqqa doğrayacam! Hər tikəni qulağın boyda edəcəm!

Turaldan bir qışqırtı qopdu ki, gəl görəsən...

– Yox, yox, mən səni doğramayacam, bu artıq maraqlı deyil, – həkim birdən dayandı, fikrə getdi.

– Tapdim, tapdim! Qarnını cirib, içiñə pambıq dolduracam! Bu, çox əyləncəli olacaq! Olacaqsan çuçela, xa, xa, xa...

– Siz, dəli olmuşunuz, açın buraxın məni, xahiş edirəm! – Tural uşaq kimi zariyib yalvarmağa başladı.

Tural yerində necə çapalayırdısa, bağlılığı xəstə xərəyi də onunla bərabər atılıb-düşürdü. Birdən xərəyin təkərləri işə düşdü. Həkim daha da "şənləndi". Onu yük arabası kimi ayağı ilə koridor boyu itələməyə başladı.

– Hə, necədir, manyakın keçirdiyi hislər xoşuna gəlir? – əlindəki bıçaqların uclarını Turala toxundururdu. – İndi başa düşdün manyak hansı hissləri keçirir? Başa düşdün, başa düşdün?..

– Hə, hə, başa düşdüm!

– Ancaq heyif ki, çox gec başa düşdün, daha manyak haqda yazmaq sənə qismət olmayacaq!

– Yalvarıram, açın buraxın məni!

Zarımaqdan, yalvarmaqdan Turalın sir-sifəti əyilmişdi, ağızından köpük gəlirdi. Zaur həkim isə daha da qəddarlaşdı, sərtləşirdi. Xərək dəhlizin başındakı əməliyyat otağının qapısına dirənib dayandı. Həkim divardakı elektron lövhədə kod yığış qapını açdı, ayağı ilə xərəyi içəri itələdi. Xərək gedib otağın ortasında – güclü işiq saçan projektorların altındakı cərrah stolunun yanında dayandı. İşiq o qədər güclü idi ki, Tural gözlərini yumdu. Birdən hiss etdi ki, ətrafına adamlar toplaşır. Qorxa-qorxa gözünü azacıq açdı. Əvvəl heç nə ayırd edə bilmədi. Sonra gördü ki, bir neçə tibb bacısı dayanıb ona baxır.

– Kömək edin, kömək edin, Zaur həkim məni doğramaq istəyir, o, manyakdır, o, manyakdır, xahiş edirəm – məni buraxın!

Birdən həzin melodiya səsi gəldi, Zaur həkimin sifəti göründü.

– Ay aman, yenə də gəldi, kömək edin, kömək edin! – gənc jurnalist isterikaya düşdü.

Zaur həkim sağ əli ilə ehmalca Turalın alnın- dan basıb dedi:

– Cavan oğlan, sakit olun!

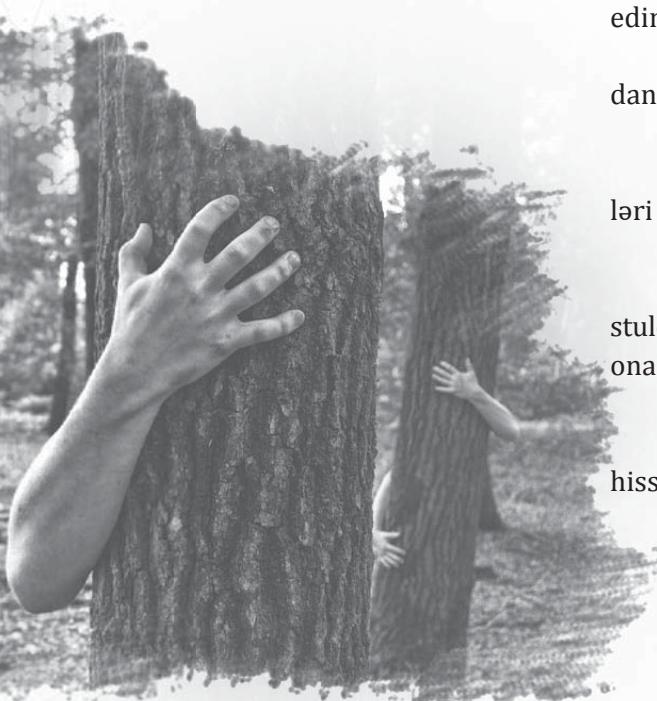
Gənc jurnalistin bütün bədəni süstləşdi, gözləri yumuldu.

– Cavan oğlan, gözünüzü açın!

Tural gözünü açdı. Zaur həkimin kabinetində stulda oturmuşdu. Doktor gülümsəyə-gülümsəyə ona baxırdı.

– Həkim, bu nədir belə, mən yuxu görüürəm?!

– Cavan oğlan, indi bildiniz manyak hansı hissləri keçirir?..

Nofəl ÜMİD

ÇƏKMIŞƏM

Kədər doğub yanaqlarda,
Əritmişəm dodaqlarda,
Şeh qoxuyan varaqlarda
Cilvələnən söz çəkmişəm.

Həyat məndən üz döndərib,
Qisməti bağlı göndərib,
Eşq didərgin, sevda qərib,
Dərdə, qəmə naz çəkmişəm.

Qozbelini əyə-əyə
Keşik çekir qəm ürəyə,
Gözlərini yumar deyə,
Yarasına duz çəkmişəm.

Kəm arzusu, kəm sevdası,
Həsrətin bitməz qovğası,
Silinmir ki eşq damgası,
Sinəm üstə köz çəkmişəm.

Yaxşı, üzümə şans “gülüb”,
Qumarda bəxtim gətirib,
Sevinci min-min itirib,
Kədəri yüz-yüz çəkmişəm.

...Üzərlik asmışam zər yaxasınınan,
Dərdimə heç kimin gözü dəyməsin!..

HARDASAN?

Adını içimə çəkib,
Ovuc-ovuc dərd quroram.
Sənə əsən, sənə çatan
Küləklərə qışqırıram:
Hardasan?

Həsrətimi yağış yuyur,
Boş qalan əlim üzüyür,
Xəyal da sənə yüyürür,
Diz əsir, ürək tövşüyür,
Hardasan?

Eşqimi sərim yoluna,
Bəxtimi taxım qoluna,
Dünyanın hüzur yerini
Gəzək dolana-dolana,
Hardasan?

Adımı yaz qismətinə,
Çıraq olum zülmətinə,
Yerini de, qaçım, gəlim,
Yolumu salma çətinə,
Hardasan?

Yoxluğun kədər toxuyur,
Baxışlarım nəm qoxuyur,
Sən gələn yolda bükülüb
Bir qərib nəğmə oxuyur:
Hardasan?

DARIXIRAM...

Sənsizliyə şəfəq saçıb,
Həsrətinə qucaq açıb,
Hər arzuda sənə qaçıb,
Darixiram...

Sızlayıram həzin-həzin,
Dodağında dodaq izin.
Qarış-qarış, dizin-dizin
Darixiram...

Titrəyirəm külək kimi,
Əlçatmazsan mələk kimi,
Çırpinıram ürək kimi,
Darixiram...

Səsin gəlir, gülür üzüm,
Hardan gəldin, ruh əkizim?!
Keşik çekir yola gözüm,
Darixiram...

Tanrıının dümağ qarisan,
Sevincimin memarisan,
Bəzən müşkül, bəzən asan –
Darixiram...

İstəklərim qucaq – qucaq,
Sən qoxuyur hər künc, bucaq.
Hamı xoşbəxtdir, mən ancaq
Darixiram...

BİR SƏHƏR AÇILA...

Ayrılıq sevgimə xətt çəkə bilməz,
Mən quran sevgini dərd sökə bilməz,
Başqası kənardan göz dikə bilməz,
Sənin gözlərinin çəkdiyi yola.

Qərarla işləməz, hökmət getməz,
Yazısı silinməz, naxışı itməz,
Şeytan hiyləsiylə nə atsa, bitməz
Bu sevgi gül-çiçək əkdiyi yola.

Getmişən, dönmüsən əlçatmaz dağa,
Keçilməz sədlər var sən gəzən bağı,
Bir səhər açıla, bir günəş doğa
Qapqara buludlar çökdüyü yola.

Tanrıya əl açam, sorağın düşə,
Bir cənnət istəyəm, qucağın düşə,
Kaş ki, bircə dəfə ayağın düşə
Həsrətim boynunu bükdüyü yola.

DƏRDLƏRİMƏ GÖZ DƏYMƏSİN

Deyəsən, Tanrıının yadının çıxıb,
Qəm-kədər düyməsi basılı qalıb,
Ömrün xoş anları dadının çıxıb,
Ümidim səbrimnən asılı qalıb.

Nə yeyir, nə içir bu dərd, ay Allah?
Gəl ki günü-gündən artır, çoxalır.
Bir az da sevgi qat ömrə pay, Allah,
Sevinc gen düşdükə ürək yuxalır.

Arzular nəm tutur, qəlbədə çürüyür,
Ömrün baharını həsrət, qəm yeyir,
Hər kəsin ruhunu matəm bürüyür,
Günəş də əyninə qara don geyir.

Bir az da səbrimi dər cuxasının,
İradəm nəfsimə boyun əyməsin.
Üzərlək asmişam zər yaxasının,
Dərdimə heç kimin gözü dəyməsin!

Nəcəf ƏSGƏRZADƏ

FƏLSƏFƏ MÜƏLLİMİNİN ÖLÜMÜNÜN FƏLSƏFI-RİYAZİ SƏBƏBLƏRİ

(Süleyman Abdullanın “Fəlsəfə müəlliminin ölümü”
romani haqqında)

Fəlsəfə + Riyaziyyat = Ədəbiyyat (Bədii roman)	
Fəlsəfə	
Riyaziyyat	
Və...	
Ədəbiyyat	
Düşüncə	
Məntiq	
Və...	
Hiss	
Ölüm	
Müəllimin ölümü	
Və...	
Düşüncənin ölümü	

Arifin doğuluşu. Düşüncənin mübarizəsi.

Adı bilinməyən bir kənd. Arif adlı uşaq. Və onun valideynləri.

Valideynlərin arzusu: Arifin riyaziyyat müəllimi olması.

Arifin arzusu: Fəlsəfə müəllimi olmaq.

İki arzunun toqquşması: Düşüncənin ölməsi.

Arif çalışsan uşaqdır. O, kitab oxumağı çox sevir. Valideynləri isə onun kitab oxumağına qarşıdır. Ona görə ki Arif kitab oxuduqca riyaziyyatdan uzaqlaşacaq. Çünkü Arifin valideynləri bilir ki, uşağın bircə qram da riyaziyyat sahəsinə marağın yoxdur. Çünkü əvvəldən təbliğat sahəsi səhv qurulub. Məcburilik ön plana çəkilib.

Arifin valideynləri nəyə görə uşağın riyaziyyat müəllimi olmasını istəyirlər?

Bunun təməlində kənddə riyaziyyat müəllimi işləyən Əli durur. O Əli müəllim ki, uşaq hazırlaşdıraraq qaz vurub, qazan doldurur. O Əli müəllim ki, qazandığı pullarla ona-buna fors eləyir. İndi gəl sən bunun qabağında dayan, dayana bilirsən.

Arifin atası da oğlu ilə fərqlienmək istəyir. Onun qazandığı pulu ilə Əli müəllimin qabağında forslamaq istəyir. Onun istəyi oğlunun üzərindən vaxtilə əzilmiş ruhunu yenidən diritməkdir. Sözə oğluna gün ağlamaq istədiyini bəyan etsə də, qəlbində oğlundan qazanc güdməyə başlayır.

Riyaziyyat burada ali təməl mahiyyətini itirir. Kiçilərək qazanc mahiyyətinə bürünür.

Riyaziyyat = qazanc mənbəyi, qazanc ekvivalenti.

Riyaziyyat, daha doğrusu, riyaziyyat müəllimi həmin dövr insanların çıxış yolu kimi bizi aydınlaşdırır.

Arif. O, ədəbiyyatı sevir. Dərsdən evə gələn kimi kitabları qarşısına töküb oxumağa girişir. Saatlarla gözlərini kitabların vərəqlərindən çəkə bilmir. Get-gedə gözlərinin nuru itir. Zəifləyir Arifin gözləri. Eynək taxmalı olur. Düşüncə zədələnir. Arif düşüncəni təmsil edir.

Arif = düşüncə.

Ədəbiyyat = duygu, hiss.

Arifə uşaqlar dördgöz ləqəbi qoşurlar. Arif artıq həyata öz gözündən deyil, ona təlqin olunan müxtəlif gözlərin gözündən baxmağa başlayır. Kitabların təbliğ etdiyi fikirlərlə valideynlərinin aşılılığı fikirlər heç cürə düz gəlmir.

Arif zədəlidir.

Arifin gözləri zədəlidir.

Gözlər qəlbin aynasıdır.

Arifin qəlbinin aynasını bilmədən zədələyirlər.

Hələ ki çıxış yolu görünmür. Arif ailəsinin onun üzərindəki hakimiyyətini dağında bilmir heç cürə. Atasının təkidiylə həyatı boyu nifrət etdiyi və nifrət edəcəyi sahəni- riyaziyyati seçmək məcburiyyətində qalır.

Uzun boşluq səhrası öz qədəmlərini Arifin həyatına qoyur. Düşüncə dərin sükuta dalır. O ölmür, amma yaşamını da davam etdirmir. Uzun müddətə ezamiyyətə çıxır.

Arif özünə yer tapa bilmir. Universitetə onu ürəyi deyil, ayaqları gətirir. Auditoriyada ən axırıncı partada oturub, dərsin bitməsini gözləyir, səbirsizliklə gözləyir Arif. Sanki onu insanlarla dolu otaqda bir künçə itələyib sıxırlar. Arif nəfəs ala bilmir. Düşüncə təngnəfəsliyə tutulur. Az qala boğula.

Arif dərsləri buraxmağa başlayır. Onu sixan auditoriyadan qaçıb, kitab dükənlərinə sığınır. Fəlsəfi əsərlərə baş vurur. Fikrini bu əsərlər vasitəsilə dağıtmaya çalışır.

Fəlsəfə = düşüncə ekvivalenti.

Arifin atası oğlundan narahatdır. Ona görə yox ki, atası Arifi isteyir. Ona görə ki Arif birdən fikrini dəyişər, universiteti atar, o da kənddə-kəsəkdə biabır olar, Əli müəllimin qabağında forslana bilməz. Əlindən gələni, yığıdığı bütün pulları Arifin üzərinə tökən atası hər bir vəchlə oğlunu zəncirdə saxlamağa çalışır.

Əsgərlik vaxtı çatanda Arif bunu bir xilas yolu kimi görür. Uda bilmədiyi tikə kimi boğazına ilişib qalmış riyaziyyatdan qurtulmaq üçün əsgərliyə yollanan Arif həyatın digər üzüylə orda tanış olur. Əslində Arif hərbi xidmətə yararlı deyil, onun gözləri onu kişilik məktəbinə getməkdən məhrum edir. Buna rəğmən, başqa çıxış yolu tapa bilməyən Arif hərbi xidmətə yollanlığı biryollar qət edir. Hətta yola düşməmişdən əvvəl eynəyini sindirməsi onu geri döndərə bilmir qərarından.

Bir az əvvəl qeyd etdik ki, Arif əsgərlikdə həyatın soyuq üzü ilə tanış olur. Bu soyuq üz nədən ibarətdir? Arifin həyatı sahmanlı, müəyyən qədər komfortlu idi. Arif üçün valideynləri əllərindən gələn nə varsa, etmişdilər. Təki Arif riyaziyyati öyrənsin. Əsgərlik isə Arifin yaşayış tərzinə köklü dəyişiklik gətirdi. O burada paltarlarını tez soyunub-geyinməli, yerini yüksəmali, verilən əmrlərə şərtsiz tabe olmalı idi.

Yaşadığı həyat ilə oxuduğu kitablar arasındaki böyük fərqi hiss edən Arif həyata baxış fəlsəfəsini dəyişməyə başladı.

Düşüncə yeni eraya "fəlsəfi düşüncə" erasına qədəmini qoyurdu.

Arif birdən-birə böyüməyə başladı.

Bu mərhələyəcən Arifin həyatının düsturunu bu cür ifadə edə bilərik:

Ədəbiyyat + Riyaziyyat + Fəlsəfə = Y/K (Yarım kamilləşmə) (Duyğu) + (Qazanc ekv.) + (Düşüncə ekv) = Y/K

Zina. İlk günah.

Əsgərlikdə tanış olduğu Zina adlı qız Arifin həyatında böyük iz buraxdı. Əvvəller Bakıda yaşamış yarırus, yarızərbəycanlı olan Zeynəb onu istəyən hərbçi oğlanla atasının və qardaşlarının zülmündən qaçaraq Belorusa gəlmişdi. Bundan sonra həyatının daha gözəl olacağını düşünsə də, sən saydıgı say, gör fələk nə sayır deviziylə həyat Zeynəblə oyun oynamış, hərbçi sevgilisini ölüm ilə onun əllərindən almışdı. Zeynəb isə Bakıya geri döñə bilməyib, burda hərbi şəhərcikdə yaşamağa başlamışdı. Zeynəb ilə Arif elə burada tanış olmuşdu. Qız onu başqa əsgər yoldaşlarından üstün tutmuş, evinə dəvət etmişdi. Bu təklifi geri çevirmək istəməyən Arif nə yolla olursa-olsun, hərbi şəhərciyə gecə ilə yollancağına qərar vermişdi. Amma sadələvhiliyündən, təcrübəsizlikdən nəzarətçi əsgəri razı sala bilməyərək, qaçmağa, kazarmanı özbaşına tərk etməyə məcbur olmuşdu.

Zinanın evini tapıb, gecəni onun evində keçirən Arif ilk dəfə qadın ətrini ciyərlərinə çəkmiş, həyatda belə ləzzətlərin də olduğunu kəşf etmişdi. Kazarma-da isə aləm bir-birinə dəymişdi. Hər kəs Arifi axtarırdı. Onun özbaşınlığı başına bəla gətirəcəkdi. Arif bunu geri dönərkən dərk etmişdi. Kazarmaya çatanda hər şey məlum oldu. Arif ağır cəzaya məhkum oldu. Onu qaupvaxta saldılar. Balaca otaqda Arif heç cürə özünə yer tapa bilmirdi. Az qala ürəyi partlaya. Durmadan qapını döyəcləyən Arifin imdadına növbətçi əsgərlər gəldilər. Amma onlar Arifin imdadına gəlməmişdilər. Onlar Arifə zülm etmək üçün göndərilmişdilər.

Otağa tökülen xlorun iyi Arifin başını çatlamaq dərəcəsinə gətirirdi. Birdən Arif yuxarıdakı balaca pəncərəni fərq etdi. Özünü ora yetirdi. Təmiz havanı ciyərlərinə çəkdi. Bu təmiz havanı da Arifin burnundan döyə-döyə gətirdilər.

1. Baxış bucağımızı dəyişək. Arif yarımkamiləşmə səviyyəsində çatandan sonra Zina ilə tanış olur. İlk günaha batır. Arif yenidən kamilləşmə dəyişikliyi keçirir. Onun ikinci kamilləşmə erası başlayır.

İnsanı kamil edən onun günahlarıdır. Günahlardan keçərək, onları saf-çürük edərək insan kamil ola bilər. Ona görə yeni doğulmuş uşaq kamil deyil, çünkü günah etməyib.

2. Günaha batandan sonra Arifi cəzalandırırlar. Onu təkadamlıq kameraya salırlar. Otağa xlor töküb onu məhv etmək isteyirlər. Düşüncəni formalasın, çiçəklənmədən ortadan qaldırmaq. Əsas məsələ bundan ibarətdir.

Düşüncə zədələnmə dövründən sonra kamillik səviyyəsinə getdiyi zaman ortadan qırılma baş verir. Bu zaman Arifin imdadına orda qulluq edən başqa azərbaycanlı yetir. Onu həyata döndərir. Onu döyənlərdən əvəz çıxır. Arif başqa həqiqəti özü üçün kəş edir. Həyata təkcə zehni güclə qalib gəlmək mümkün deyil. Fiziki gücün önəmi də zehni güc qədər vacibdir.

Onda yuxarıda qeyd etdiyimiz düstura əlavələrimizi edə bilərik:

Ədəbiyyat + Riyaziyyat + Fəlsəfə + Günah + Fiziki güc = K (Kamillik).

Arif qaupvaxtda ağır zədələndiyi üçün vaxtından əvvəl ordudan təxris olunur. Vətənə dönür. Dönən kimi riyaziyyatı əyninə geyinmək istəmədiyi paltar kimi məcburi geyinir. Fəqət bu qısa sürə davam edir. Arif risk edərək riyaziyyatı atır, fəlsəfə sahəsinə girdi. Bütün fəlsəfə kitablarını oxuduqca oxuyur. Həyata filosofların gözlərindən baxmağa başlayır. Artıq o, fəlsəfə ilə nəfəs alır. Bunun məntiqi nəticəsi olaraq Arif vaxtından əvvəl elmlər namizədi tituluna yiylənir:

Fəlsəfənin kvadratı = Kamil İnsan.

Artıq Arif öz istəyinə çatır. Kəndə ailəsinin yanına dönür. Atası eşitdiyi xəbərdən dəli olur. Onu evdən qovur. Çünkü Arif müqəddəs sayılacaq ailə arzusunu, atasının arzusunu tapdalamış, öz arzusunun dalınca getmişdi.

Vaxt keçir. Arifin xoşbəxtliyi su kimi axıb gedir. Vaxtından əvvəl qocalan Arif seçdiyi sahənin ona heç bir uğur, əsas da heç bir qazanc gətirmədiyindən agah olanda elə bil başına qaynar su tökürlər. "Boş fəlsəfə qarın doydurmur" deyimi bu dəm yerinə düşür. Hər yerdən əli üzüləndə dostu, qrup yoldaşı gəlib çıxır. Ona iş təklif edir. Mühasibat, haqq-hesab işi. Arif yenə düşünür ki, riyaziyyat ondan əl çək-

mək niyyətində deyil. Çətin vəziyyət Arifi məcbur edir ki, təklifi qəbul etsin.

Arif işə başlayır. Fəlsəfəni unudur tamamilə. Azdan-çoxdan qazancı olur. Sonradan dostunun ona badalaq gəldiyini, özünün çox qazanıb, ona az maaş verdiyini görəndə qəlbini qırılır. Kiçik işlərin üstündə dostunun onun üzərinə çımxırmağı son bardağı da daşıır. Dostu Arifin alimlik dərəcəsini etdiyi hərəkətlərlə, söylədiyi sözlərlə yerlə-yeksan edir. Arifin timsalında biz düşünən insanların məhvinə səbəb olan nəticələrlə tanış oluruq:

Riyaziyyat + Açıq + Şəraitsizlik + Laqeydlik + Boş fəlsəfə = Dəlilik.

Arif isə bu alçalmalara dayana bilməyərək intihar edir. Düşüncə ulaşdığı kamil insan səviyyəsindən yərə cirplılır.

Arifin səhvi nədə idi?

Arif həyatı ağ-qara göründü. Burada başqa rənglərin olduğunu sezə bilmirdi. Sadəcə, oxumaq ilə həyata tutunmaq çətin məsələdir. Bizim cəmiyyət kimi cəmiyyətlərdə ilk növbədə qazanc yerini tapmalı, sonradan öz arzularının dalınca getməlisən.

Riyaziyyat = 0.

Fəlsəfə + 0 = ÖLÜM.

Arif cəmiyyətlə uzlaşa bilmədiyindən məğlub olmağa düşər oldu. Maliyyəni əlində cəmləşdirib, sonradan düşüncələri dəyişmək gərəkdir. Arif düşüncə tərəfdən kamilliyə çatsa da, öz fikir tərəfdəşlərini yarada bilmədi. Çünkü pulu yox idi. Pulu olsa, o öz ətrafına asta-asta yeni-yeni insanlar yiğib, onlara dərs deyib, düşüncə arealını genişləndirə bilərdi.

Səhifə doxsan altı.

Kitabın doxsan altıncı səhifəsinə çatanda dayandım. Ondan sonrasın oxuya bilmədim. Çünkü düz səhifə yüz beşəcən olan səhifələr itmişdi. Əsəri tamaqlaya bilmirdim. İronik bir vəziyyət yaranmışdı.

Arifin həyatı kimi, onun haqqında kitab da sonlanı bilmədi mənim üçün. Elə o səhifədəcə yarımcıq qaldı.

"XƏZƏR" DƏN ŞEİR ÇƏLƏNGİ

Yüz illərdir ki, Azərbaycan poeziyasını əhatə edən əruz ölçülü şeirlər hələ də öz poetikası, estetikası, fəlsəfəsi və ahəngdarlığı ilə oxucular tərəfindən sevilir, rəğbatlı qarşılanır. Heç də təsadüfi deyil ki, ədəbiyyat dediyimiz bu "Əbədiyyət xəzinəsi" təassübkeş alim və ədiblərimiz tərəfindən Bakıda, həmçinin regionlarda yaradılmış ədəbi mühit sayəsində bu günə qədər qorunub saxlanıb, nəsildən-nəslə keçib.

Bu gün də ənənəyə sadıq qalaraq AYB-nin 2017-ci ildən fəaliyyətə başlayan Xəzər bölməsində Bakı və Bakıtrafi qəsəbələrdə yazış-yaradan şairləri bir araya gətirmək, onları ictimaiyyətə tanıtmaq məqsədi ilə ədəbi yığıncaqlar təşkil edilir, bölməmiz adından şairlərimizin kitabı işıq üzü görür, mərhum söz ustadları üçün xatirə gecələri keçirilir.

Xəzər bölməsi 2018-ci ildə özündə otuz altı şairin əsərini ehtiva edən "Xəzər təzkirəsi"ni oxuculara təqdim etməklə çəqdaş poeziyamıza ən böyük töhfələrdən birini vermiş oldu. Bölmənin nəzdində "Poeziya klubu" və "Tərcümə klubu" da fəaliyyət göstərməkdədir. Poeziya məclislərində hər həftənin bazar günü şairlərin şeiri dinlənilir, müzakirə olunur və onlara bədii təsvir vasitələri, şeirdəki obrazlar, bənzətmələrlə bağlı tövsiyələr verilir.

Nicat NƏSRİ

O çox sevinirdi biz ayrıلندا,
Qəfəsdən səmaya uçan quş kimi.
Bilirdim, bu gediş həmişəlikdir,
Dənizin dibinə düşən daş kimi.

Nədənsə ürəyim sözümə baxmir,
Gərəksiz ümidi mənə zülm edir.
Uğursuz bir sevgi ardınca düşüb,
Yenə qovulduğu qapiya gedir.

Hər dəfə əliboş dönürsə, niyə
Silmir lövhəsindən məhəbbət sözün?
Yaşanan duyğular böyük olsa da,
Gərək kiçiltməsin bu qədər özün.

Mən heç bu sevginin düşünməmişdim
Sevincli başlığını, kədərli sonun.

Onsuz nə çatışdır məndə, görəsən,
Nələri yox edir yoxluğu onun?

Üzülmüş olsam da, üzümdəki qəm
Saxta təbəssümün altında yatır.
İçəndə azacıq rahatlaşırıram,
O da müvəqqəti başımı qatır.

Yox, daha sevmərəm, həyatda gələr
İnsanın başına bir iş bir dəfə.
Mənim ürəyimin qaydası budur:
Giriş bir dəfədir, çıxış bir dəfə!

Yaqub SAHİL

Mən bu dünyadan nə vaxtdır küsmüşəm,
Dönmərəm əsla, barışmaqdan keçib.
Bir riya simasıdır hər çevrəsi,
"Qalmışam heyran", danışmaqdan keçib.

Bir əsər yoxdur vəfadən, doğrusu,
Varmı bir kəsdə "o dünya" qorxusu?
Sönmüş insanda sabahın arzusu
Bir ovuc küldür, alışmaqdan keçib.

Yaxşı bir iş gör, yaman bir iş deyil,
Tut həqiqətdən, yalan bir iş deyil.
Şeytani yixmaq asan bir iş deyil,
Nəfsini ram et, vuruşmaqdan keçib.

Tanrıdı ustadı istedadımın,
Ən gözəl şagirdiyəm ustadımın.
Sözlə çəkdim rəsmini fəryadımın,
Halımı sorma, soruşmaqdan keçib.

Saleh SƏBAT

BİR EV

Bir ev arzulamışdıq –
Yolu məhəbbət yolu.
Səadətə aparsın
Bizi gözüyümulu.
Bayırı bər-bəzəksiz,

İçi gülüşnən dolu
Bir ev arzulamışdıq –
İkimizə, bircə ev...

Gecə yatıb narahat,
Körpə uşaq səsiylə
Səhərləri oyanmaq
Quşların nəğməsiylə.
Bu şirin xəyalları,
Yaşatmaq həvəsiylə
Bir ev arzulamışdıq –
İkimizə, bircə ev...

Gecə-gündüz səmadan
Üzərinə nur düşə,
Qapısı aya baxa,
Pəncərəsi günəşə.
Həyəti daş çəpərsiz,
Ətrafi yaşıl meşə
Bir ev arzulamışdıq
İkimizə, bircə ev...

Aylar ötdü, il oldu,
Bir acımız min oldu.
Nə səninlə qovuşduq,
Nə arzumuz çin oldu.
Mənim öz evim oldu,
Sənin öz evin oldu...
Bir ev arzulamışdıq,
Bir evimiz olmadı...

Bağlayıb əhd ilə peyman, sinəmə bir
ruh üfürdü,
Hara getsəm də, gəzir kölgə o vaxtdan
izim üstə.

Azdırın nəfsini ver ruhuna qurban, Siruz,
Oxu Quran, "sadaq Allahul Aliyyul-Azim" üstə.

Vüsalə VƏTƏNXAN MEHİRİ

UNUT

Unut, gözlərimdə kədəri unut...
Unut, ümid dolu səhəri unut!
Unut ki, bir zaman qəmim var idi,
İndi sən verdiyin qəhəri unut.

Toxunma, gözümün yaşı axsa da,
Uzaq dur, bir özgə canım yaxsa da,
Həyat pillə-pillə məni yıxsa da,
Arxamda tutduğun sıpəri unut.

Ümidlər böyüyər, amma dağ deyil,
Bu həyat bildiyin oyuncaq deyil,
Bəxtimə yazılan heç də ağ deyil,
Bu qara zülmətdən betəri unut.

Unut tanıdığın bu yalqız qızı,
Unutdum mən daha baharı, yazı.
Bilsən ki, öldürdü qəmin yalqızı,
Unut, bu çarəsiz xəbəri unut.

Mir SİRÜZ

* * *

Səni kaş ki bir ömür saxlaya biləm
gözüm üstə,
Yox deyib şeytana hər gün, dura biləm
sözüm üstə.

Qalxdım imanla, tutub möhkəm ipindən ikiəlli,
Sonralar laxladı ruhum, yerə dəydim
üzüm üstə.

Unudub keçmişə dağtək başımı göylərə verdim,
Oxuyub Müshəfi susdum, yerə çökdüm
dizim üstə.

Elsər QƏDRİ

Şövqi-lə'linlə, gülüm, dəmbədəm əfəgan etdim,
Səndən ayrı hamının bağrını al qan etdim.

Ey pərivəş, məni divanə edəndən hüsnün,
Əqlimin verdiyi hər nəsnəyə üsyan etdim.

Gör ki əgyar xəyalində mələk gördü üzün,
Mənsə gerçəkdə səni həzrəti İnsan etdim.

Gər dedim, ruyini gördükdə Xudayi-xuban,
Allah, Allah, demə, təşbihdə nöqsan etdim .

Ta ki təşrifin ilə Kə'beyi-dil tapdı səfa,
Cümlə dindən keçərək tək sənə iman etdim.

Zülfünün küfrünü yaydıqca cahanda, ey büt,
Şükrlilləh neçə tərsani müsəlman etdim.

Eşq gəncinəsini əldə edəndən, Qədri,
Səngi-dərd ilə əcəb könlümü viran etdim.

Səndən savayı bir kəsə yoxdur məhəbbətim,
Aya, bu külli-xilqətə biganəyəm, nəyəm?

Hər kimsədən ki bir qəm əgər olsa naümid,
Mütləq gəlib tapır məni, qəmxanəyəm, nəyəm?

Divanə etməyincə yetirməz kamalə eşq,
Yetdim bu incə nüktəyə, fərzanəyəm, nəyəm?

Vasif, yeganə aşiqəm, hər cövrə dözmüşəm,
Mən bu təriqi-eşqdə bir danəyəm, nəyəm?

Aqil HÜSEYNOV

BƏSDİR

Könül, vəfa umma yordan, yoldaşdan,
Vəfa kəlməsini at getsin başdan.
Nifrət eyləyirşə qardaş qardaşdan,
Vədadən dəm vurub danışma, bəsdir.

Daşın, tərəzinin çətindir işi,
Haqqı, həqiqəti deməz hər kişi.
Mümkün deyil əsla, sən bu gərdişi
Heç vaxt düzəltməyə çalışma, bəsdir.

Ağladın, sızladin, deyib-gülmədin,
Bu dünyada sevinc, şadlıq bilmədin.
Hər kəşcün odllara yandın, ölmədin,
Daha yerli-yersiz alışma, bəsdir.

Aqil, belə gəlib, gedəcək belə,
Çətin ki, el sənin qədrini bilə.
Hər şeyi haqq bilir, sən indən belə
Bilmədiyin işə qarışma, bəsdir.

Zaur RƏXŞAN

UCA BAYRAQ

Dinlə, göyü ağuşuna almış uca bayraq,
Eşqinlə qürur etmədədir bu ulu torpaq.
Yoxdur elə üç rəng, ola səndən daha parlaq,
Bağlanmışıq öz varlığımızla sənə ancaq.

Uğrunda sənin həm yaşarıq, həm ölərik biz,
Göz qırpmayaraq can verərik, can dilərik biz.
Meydanda şəhid olmayı bir borc bilərik biz,
Mərdik, ölümü qarşılayarkən gülərik biz.

Tarix boyu biz türklərə basqınlar olubdur,
Daim bizi məhv etməyə hiylə qurulubdur,
Yurdu qoruyan sinəmiz oxlarla dolubdur,
Sonda bu vətəndən yenə düşmən qovulubdur.

Sən dalğalan, ey bayraqım, aləmlər oyansın,
Dünya sənin hüsnündəki üç rəngə boyansın.
Nankorluq edənlər qoy alışsın, elə yansın,
Qorxub qəzəbindən yağı düşmən də dayansın.

Olsun adın artıq göy üzündə yayılan səs,
Çöksün yerə, qarşında baş əysin sənin hər kəs.
Dörd bir yana şiddetli küləklər kimi bərk əs,
Bilsin bütün aləm səni dünyadə müqəddəs.

Xəyal VASİF

Ey şəm, dövri-ruyinə pərvanəyəm, nəyəm?
Zülfün əsir edib məni, divanəyəm, nəyəm?
Sövq etdi al yanaqlarının şövqü badəyə,
Məxmur gözlərin kimi məstanəyəm, nəyəm?

AYB Xəzər

Məlahət HÜMMƏTQIZI

KÖHNƏ ROYAL

Günorta işə zəng vurub anasının ölüm xəbərini verəndə Asifin ayağının altından yer qaçıdı. Donub key kimi yanındakı insanlara baxdı. Hamı başını aşağı salmışdı. Asif iş yoldaşlarına baxırdı. Sanki onlardan bu xəbərin yalan olduğunu söyləmələrini gözləyirdi. Sonra elə bil özünə gəldi. Yox, deyəsən, xəbər yalan deyildi. Başını aşağı saldı, əllərilə üzünü örtüb uşaq kimi hönkürdü.

Tez iş yerindən çıxıb, taksiyə mindi. Evə girəndə həyat yoldaşı ağlaya-ağlaya qabağına qaçıdı. Asifin gözləri heç kimi görmürdü. Amma hiss edirdi ki, otaq adamlı doludur. Donuq baxışlarla ətrafa baxdı. Anasını axtarırdı. Cənazəni otağın ortasında xalçanın üzərinə qoymuşdular. Asif yerə çöküb anasının soyumuş bədənini qucaqladı. Hönkürtüsü ağlaşan qadınların səsini batırdı.

O, anasına çox bağlı idi. Uşaqlıqdan atasız böyükən Asif mehrini anasına salmışdı. Bu gün o, ən qiymətli insanını itirmişdi. Dünya bomboş olmuşdu. O, anasız necə yaşayacaqdı?

Qohumları onun qolundan tutub ayağa qaldırdılar. Asif göz yaşlarını saxlaya bilmir, hönkürərək yasa gələnlərə baxırdı. Ayaq üstə də yanmağa iqtidarı yox idi.

Günlər keçdi. Anasının üçü, yeddisi, qırxi da bu minvalla başa gəldi. Gəlib-gedənlərin sayı azalmağa başladı.

Anasından Asif təkcə köhnə bir royal qalmışdı. Röyal qədimi idi, otağa gələnin diqqətini cəlb edirdi. Dilləri də yaxşı işləmirdi, rəngi qaralmışdı. Asifin həyat yoldaşı onu neçə dəfə satmaq istəmişdi:

– Evimizin gözəlliyyini korlayır, ana, sataq bunu, çox köhnədi, təzəsini alarıq, – demişdi

qayınanasına. – Gələn-gedən soruşur ki, bu cür gözəl evdə, bahalı mebellərin içində nə əcəb köhnə royal saxlayırsınız?

– Yox, nə danışırsan? – deyə qayınanası əsəbiləşmişdi. – Nə qədər ki mən sağam, bu royal satılmayacaq. Ancaq mən ölündən sonra bu royal evdən çıxa bilər, – demişdi.

Asifin anası Nərminə xala bu royalı çox sevirdi. Çünkü bu royal ona babasından yadigar qalmışdı. Almaniyada yaşayan babası sevimli nəvəsinə yeddi yaşı olanda bu royalı hədiyyə göndərmişdi. Ona görə Nərminə xala babasının bu hədiyyəsini göz bəbəyi kimi qoruyub saxlamışdı. Düzdü, illər özünü göstərmişdi. Röyal illər keçdikcə rəngini dəyişmiş, solmuşdu. Amma gözəlliyi, üstündəki naxışları qorunub saxlanmışdı. Illər bu naxışlara toxunmamışdı. Səksən yaşlı bu royal onun evinin köhnə “sakini” və otağının yarasığı idi. Bu royalı o qədər adam pulu ilə istəmişdi ki, Nərminə xala razılaşmamış, evinin bu “ağır çekili sakınıni” heç kimə verməmişdi. Amma indi Nərminə xala artıq yox idi. Asifin həyat yoldaşının dili artıq açılmışdı:

– Gəlib-gedən var. Royalı sataq getsin. Evin yarasığını pozur.

Asif hər gün arvadının giley-güzarını eşitməkdənsə köhnə royalı satmağın tərəfdarı idi. Amma anası öldükdən sonra bu royala daha da bağlanmışdı. Elə düşünürdü ki, bu royal satılsa, anası ilə bağlı bütün xatirələri ömürlük itirəcək. Hər dəfə işdən gələndə royalın qarşısında dayanar, analı xatirələr gözünün qabağından kino lenti kimi gəlib keçərdi. Anası musiqi müəlliməsi idi. Bu evə nə qədər uşaqlar gəlib-getmişdi... Bu royalı nə qədər uşaq səsləndirmişdi... Hələ özü... Axı özü də bu royalda nə qədər mahni ifa eləmişdi... Royalı satmaq ona çox ağır gəlirdi. Elə bilirdi, anasının yadigarını satmaqla onun xatirələrini də satırdı.

Çox fikirləşdikdən sonra Asif royalı satmaq qərarına gəldi. “Mən satmasam, uşaqlar satacaq”

– deyə düşündü. “Onsuz da köhnə royalı. Kimin nəyinə lazımdı? Bir az əlib atacaqlar”.

Belə düşüncələrlə köhnə musiqi alətləri satılan dükana gəldi. Burada onun tanıldığı bir qoca royal ustası işləyirdi. Salamlaşış hal-əhval tutduqdan sonra anasının köhnə royalından bəhs etdi. “Evdə yer tutur, satmaq istəyirəm” – dedi.

Usta: – Yaxşı, sabah gəlib baxaram, – dedi.

Asif sağıllaşış evə qayıtdı. Həyat yoldaşına royalı satmaq üçün musiqi alətləri satılan dükana getdiyini və sabah ustanın gəlib baxacağını, qiymət qoyacağını dedi. Bu söhbətdən xanımı çox sevindi. Artıq köhnə, evinə yaraşmayan royaldan canı qutaracaqdı.

Ertəsi gün Asifin çağırıldığı usta, deyildiyi kimi, vaxtında gəlib çıxdı. Kənardan eynəyinin altından diqqətlə bu alman royalına baxıb, qışalarını çatdı:

– Asif, royala söz ola bilməz, qədimi royalı. Bu yaşına qədər belə royal görməmişəm. Bu royal qiymətsizdi – deyib royala yaxınlaştı. Royalın qapağını açıb əlini rəngi solmuş, qaralmış dillərinə toxundurdu:

– Kökdən də düşüb. Deyəsən, heç vaxt köklənməyib. Bəs ananız bunu necə çalırdı?

– Bilirsiniz, anama royalı kökləyək deyəndə əsəbiləşirdi. Heç vaxt usta gətirməyə qoymurdu. Deyirdi, belə yaxşıdı.

– Niyə, görəsən? – deyə usta öz-özünə sual verdi. Sonra royalın üst hissəsini sökməyə başladı. Nədənsə şübhələnmişdi. Nə axtardığını, deyəsən, bilirdi. Bir neçə saat royalın içində vurnuxduqdan sonra qışkırdı:

– Tapdim! Asif, tapdim! Şirinliyini verəcəksən!

– Nəyi tapdınız?

– Ananızın royalı satmamasının səbəbini tapdim.

– Bunu bilməyə nə var ki, babasının hədiyyəsi idi.

– Yox, Asif, səbəb o deyildi. Səbəb royalın simlərinin qızıldan olmayıdı.

Asif eşitdiklərinə inanmadı. Göz bəbəkləri hədəqəsindən çıxdı:

- Ola bilməz! Bu qədər sim qızıldan ola bilməz! - dedi.

- İnanmırsan, gəl özün bax. - deyib usta royalın içərisində olan yazını ona göstərdi. - Bu royal qiymətsizdi, satıla bilməz. Qaydalara görə, yalnız muzeyə verilə bilər. İstehsal tarixinə bax: 1920. Ölkədə cəmi on dənə istehsal olunub. Biri də sizdədi. O dövrə belə royalları ölkənin ən varlı insanları alırdı. Ananızın babası Almaniyada nə işlə məşğul olurdu?

- Düzü, heç yaxşı bilmirəm. Bircə onu biliyəm ki, ingilis və alman dillərini yaxşı bilirdi. Çox savadlı adam idi. Səfirlikdə işləyirdi. Tez-tez yerlərini dəyişirdilər. Müxtəlif ölkələrə gedirdi. Amma son zamanlar Almaniyada çalışırdı. Royalı da anama yeddi yaşı olanda oradan göndərib.

- Görürsən, anan qorxusundan sənə də deməyib.

- Görəsən, nədən qorxurdu?

- Qorxurdu ki, hökumət bilər və əlindən alar. Bir vaxtlar Almaniya hökuməti bu royalları özü axtarışa vermişdi. Hətta qəzetdə də çıxmışdı. Royalı təhvil verənə pul verirdilər. Səksəninci illərdə cəmi üçünü tapmışdır. Yeddisi isə hələ də tapılmayıb. Görürsən, dördüncü mən tapdım. Mənə şirinlik düşür.

Asif də, yoldaşı da, uşaqları da mat-məəttəl qalmışdır. Həyəcanla bu qoca ustani dinləyirdilər. Sevinsinlərmi, gülsünlərmi, bilmirdilər. Nə edəcəklərini də bilmirdilər. Donub qalmışdır.

- Niyə sevinmirsiniz? Evinizdə bu boyda xəzinə var. Sabah bütün qəzetlər sizdən yazacaq. Bütün dünya sizdən danışacaq. Tanınmış insanlardan biri olacaqsınız. Hökumət, bəlkə, sizə pul da verdi.

Arvadı:

- A kişi, özünə gəl, noolub sənə, görmürsən, deyir, pul verəcəklər? - deyib sevinərək Asifi silkəldədi.

- Dayan görüm, səninki də pul olsun. Biz fikirləşərik, usta, - dedi Asif. Arvadının əlini itələyib ona göz ağartdı. Sonra usta ilə bir

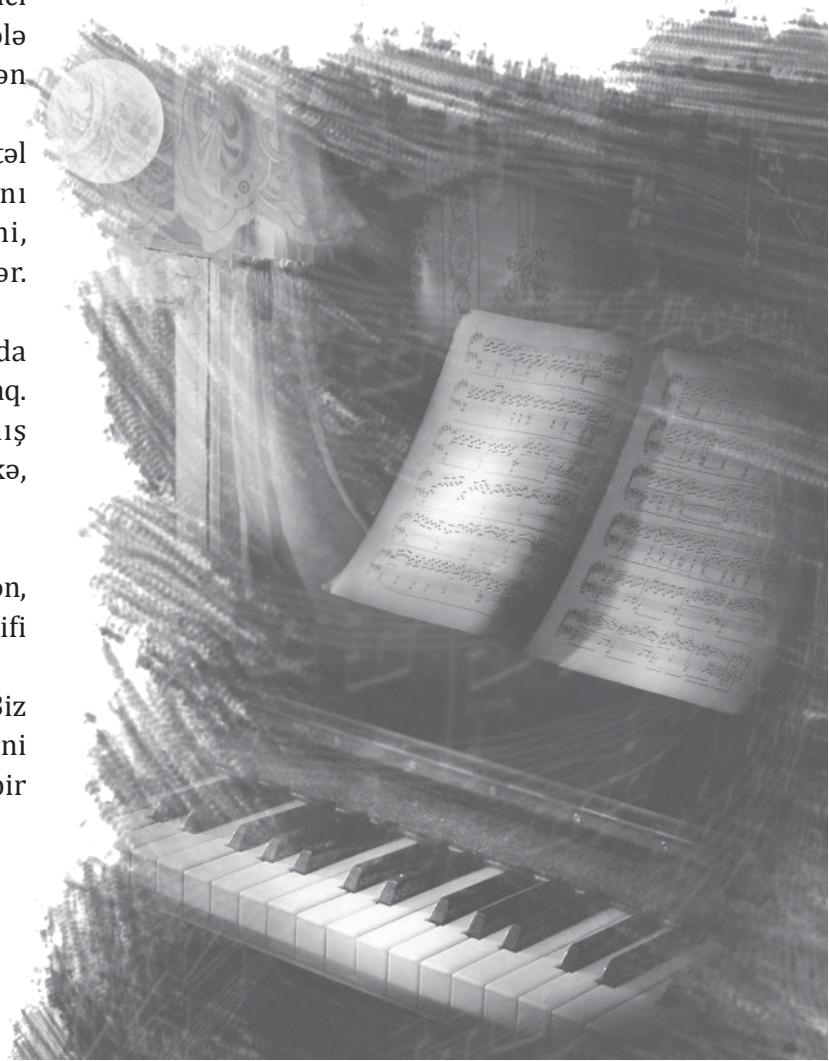
seylaq söhbətdən sonra onu qapiya qədər yola saldı. Və xahiş etdi ki, anasının royalı barəsində heç kimə bir söz söyləməsin. Usta başı ilə razılıq edib, gülümsəyərək qapıdan çıxdı. Deyəsən, Asifin qərarından məmənnun idı.

Asif otağa qayıdib:

- Biz royalı satmayacaq. Muzeyə də verməyəcəyik. Bu royal ömürlük evimizin sakini olacaq. Ona görə ki, o bizim üçün çox qiymətlidi. Həm də anama babasından yadigardı. Anam bu ənənəni qoruyub saxladı. Əgər anam nəfsinə hakim olub, ən çətin günlərimizdə belə onu satmadısa, deməli, biz də satmayacaq. Biz də bu ənənəyə sadıq qalacaq. Onu qoruyub saxlayacaq. Nəsildən-nəslə ötürəcəyik, - deyib oğlunun saçlarını sığalladı.

Otağa sükut çökdü. Asifin qərarını hamı başı ilə təsdiq etdi. Bir anlıq anasının nəfəsini hiss etdi.

Gecə anası Asifin yuxusuna gəldi. Gülümseyirdi. Deyəsən, babasının yadigarını satmadığına görə oğluna minnətdarlıq edirdi...

Gilə ƏLİQIZI

ÖMÜR YOLUMUZU DAŞ EDƏN FƏLƏK

Parlayar səmada günəşin nuru,
Qara buludları silər, darıxma.
Həsrətə, hicrana batan könlümüz
Bir gün sevincin də bölgər, darıxma.

Ömür yolumuzu daş edən fələk,
Güllü yazımızı qış edən fələk,
Üzüb gözümüzü yaş edən fələk,
Gün olar, bizə də gülər, darıxma.

Sevən könülləri didən məhəbbət,
İllərin ayṛısı edən məhəbbət,
Küsüb bəxtimizdən gedən məhəbbət
Nə vaxtsa qayıdır gələr, darıxma...

XƏSTƏYƏM, CAN ÇƏKİR YARALI RUHUM

Xəstəyəm, sanırlar çarə həkimdir,
Yaralı könlümə loğman neyləsin,
Yarın bir sözüdür çarə dərdimə,
Buna ovuc-ovuc dərman neyləsin?

Xəstəyəm, illərdir dözüm eylədim,
Şeiri son vida – sözüm eylədim,
Nə etdim özümə, özüm eylədim,
Buna yad neyləsin, düşman neyləsin?

Xəstəyəm, can çəkir yaralı ruhum,
Yerindən, yurdundan aralı ruhum,
Şəfəsi tapılmaz, çaralı ruhum,
Buna bəxt neyləsin, fərman neyləsin?

Xəstəyəm, yoxuşum düzə görünmür,
Xoş günlər bəs niyə bizə görünmür?
Laçının dağları gözə görünmür,
Buna çən neyləsin, duman neyləsin?

Xəstəyəm, şöləsi sönən çıraqam,
İstisi azalıb, sönən ocaqam.
Bütün ümidləri sönən soraqam,
Canımda qırılan güman neyləsin?..

...Gedib yurd saldığını ayrı şəhərdən,
İzimdən ayrılan izindən inci...

ÖZÜNDƏN İNCİ

Gəl məndən incimə, ay məni sevən,
Məni görmədiyin gözündən inci.
Bir vaxt sevdamıza yanan ocaqdım,
Gedib söndürdüyüñ közündən inci.

Özün ayrı saldın məni özündən,
Yox oldun gözümün gördüyü yerdən,
Gedib yurd saldığını ayrı şəhərdən,
İzimdən ayrılan izindən inci.

Oldun göylər qədər uzaq ömrümə,
Sən saldın kölgəni mənim sevgimə,
Sənin yoxluğundan talan könlümə
Bir də yara vuran sözündən inci.

Çatdırın səbrimin bitdiyi yerə,
Yoruldum, tükəndim etdiklərinə.
Kəsmə ayrılığın hesabın mənə,
Bizi bizdən edən özündən inci...

DÜNYA

Bağın nazın çəkən bağban olsaydın,
Güllərin saralıb, solmazdı, dünya.
Sevgi olmasaydı əgər içində,
Bir qəpik dəyərin olmazdı, dünya.

Sənin ədalətin incidib, üzüb,
Söylə, gərdişinə bir kimsə düzüb?
Qarğalar qoynunda səs-səsə verib,
Bülbüllər qəfəsdə susmazdı, dünya.

Çiçəyi çölündən ayırmasaydın,
Bülbüllü gülündən ayırmasaydın,
Sevəni sevəndən ayırmasaydın,
Şairlər zülmündən yazmazdı, dünya...

SƏNİ GÖRMƏYƏNDƏ İTİR DİNCLİYİM

Səni görməyəndə itir dincliym,
Baharın tez solan gülü oluram.
Sənsiz ürəkləri səssiz yandıran
İnləyən kamanın dili oluram.

Sənsiz sükut olan səsəm, sorağam,
Şöləsi azalan, sönən çırağam.
Səninlə alovu sönməz ocağam,
Sənsiz sönən odun külü oluram.

Gül bitməz dağlarda çən olmayanda,
Sünbüllər bar verməz dən olmayanda.
Gözümün önündə sən olmayanda
Nigaran oluram, dəli oluram.

Sənsiz buz oluram, alışmiram ki,
Susuram, kimsəyə qarışmiram ki,
Mən səni görməsəm, yaşamiram ki,
Kəfənsiz, məzarsız ölü oluram...

GƏLIB YUXULARDA GÖRÜRSƏN MƏNİ

Gəlib yuxularda görürsən məni,
Dünyani başıma yixib gedirsən.
Ay ata, yandırıb, yaxıb könlümü
Məni yalnız qoyub çıxib gedirsən.

Ayılıb yuxudan donub qalıram,
Üzünü, sözünü yada salıram,
Elə alışıram, elə yanıram,
Gəlib dəndlərimə baxıb gedirsən.

O qədər söhbətim, sözüm var sənə,
Həm qızım, həm anam deyirdin mənə.
Sən ki bütöv idin daim sözünə,
Niyə yuxularla axıb gedirsən?

Gətirər ömrümə səni yuxular,
Könlüm parçalanar, ruhum sixilar.
Alar başım üstün qara buludlar,
Şimşəktək parlayıb, çaxıb gedirsən...

DƏRGİDƏ KİTAB

Orxan SAFFARI

«ƏSİRLİK DƏKİ
QIZILGÜL»

QƏBİR ƏZABI

- Bismillahir-rəhmanir-rəhim.
- Əlhəmdulillahi Rəbbil-aləmin,
- Ər-rəhmanir-rəhim,
- Maliki yəvmiddin,
- İyyakə nə'budu və iyyakə nəstəin,
- İhdinəs-siratəl mustəqim,
- Siratəlləzinə ən'əmtə ələyhim,
- Əyəril məğzubi ələyhim vələzzallin.
- ...Mərhumun ənvatuna bir salavat zikr edək!
- Əshədu ənna la iləhə illallah və əshədu
ənnə Muhəmmədən rəsulullah!
- Allah rəhmət eləsin!
- İlahii, amiiin...

...Yas çadırına qəribə bir uğultu düşdü. Hami bir ağızdan "Fatihə" surəsini təkrarlayır, bilməyənlər isə o birilərinə baxıb guya nəsə deyirmiş kimi yalandan dodaqlarını tərpədir, əllərini qunut tuturdu.

* * *

Hava o qədər isti idi ki, mağarda quraşdırılmış sərinkeş belə sərinlədə bilmirdi içərini. Amma adamlar dayanmadan çay içirdilər. Çadırda isə heç kim çox qala bilmirdi. Qiraqdan baxanda kişilərin hamısının boynunun arxasındaki dəsmal elə gülməli görsənirdi ki, utanmasan, bu mənzərəni bəy hamamına bənzədə bilərdin.

Gələnlər çadırın yan-yörəsinə düşən kölgəlikdə üç-üç, beş-beş dayanıb söhbətləşirdi. Qapıdakı it də özünü kölgəliyə verib ətrafa baxırdı. Mənə elə gəlirdi ki, o it hər şeydən xəbərdar idi, hər şeyi başa düşürdü.

Mehdi isə gah qıraqda dayanıb gələnləri qarşılıyır, gah da ora-bura yürürdü. Ehsandan nuş edib yas pulunu yazdırıb getmək istəyənlər də elə Mehdiyə yaxınlaşış ayaqüstü başsağlığı verib gedirdilər. Mehdi gedənlərə baxıb döş cibindən dəsmal çıxardır, boynunu-boğazını silirdi.

Zərnisan xanımdan isə danışan yox idi. Adətən, insan ölündən sonra arxasında yaxşı

sözlər deyilir axı. Amma bu dəfə gözlənilən kimi olmamışdı. Bir-birinin qulağına əyilib, hətta Zərnisan xanımın goruna söyənlər belə tapılırdı.

Bir də hamı Mehdinin başına toplaşır, hərə bir yerə dartsıdırıb bu illər ərzində harda olduğunu, nə etdiyini soruşurdu.

Deyən lazım, bu qaçaqaçda yeridirmi heç?!

Yalandan da olsa, kişilərin mağarında "Əşi, vaxtsız-vədəsiz getdi, heç ölməli adam deyildi" sözünü belə bir nəfər demirdi. Zərnisan xanımın şəkli elə miskin qalmışdı ki çadırda, başını çevirib baxan belə yox idi. Şəklin üzündən darixmaq yağırdı sanki. Həm də elə bil qəsdən qışqabaqlı şəklini vurmüşdular. Qıraqdan elə təəssürat yaranırdı ki baxan da, elə bilərdi, Zərnisan xanım şəkildən danışır, qışqırır, insanlar isə ona fikir vermirdi.

Bütün bunların fonunda isə molla Quran oxuyur, adamlar ara-sıra candərdi salavat çəkirdi.

* * *

Günorta saat 3 idi. Təxminən bir saat sonra mağarda heç kim qalmadı. Mehdi və başqa bir neçə yaxın qohumu əlavə adamların gələ biləcəyini də düşündüyündən gözləyirdilər.

Bu dəm doqqazın ağızında dayanan polis maşınınından düşən müstəntiq ağır addımlarla yeriyərək Mehdiyə yaxınlaşdı.

- Allah rəhmət eləsin, başınız sağ olsun!

Mehdi:

- Ölənlərinizə rəhmət, buyurun, keçin, içəridə oturun, - deyib, - mağarın qapısından həyətdəki uşaqlara boylandı:

- Bura əlavə boşqab, yemək gətirin. Ay uşaq, sən də çay gətir!

- Yox, mən keçməyim, heç nə lazım deyil. Çox sağ olun. Zəhmət olmasa, Siz mənimlə gəlin gedək. Bilirsiz, artıq iş başladılmalıdır. - Müstəntiqin soyuq cümlələri Mehdinin tərini soyutdu.

* * *

Rəhmətlik 75 yaşlı Zərnışan xanımla bağlı cinayət işi başladılmışdı. Daha doğrusu, bu ölüm hadisəsində gizli qalmış tərəflər, qaldırılmış iddialar var idi.

Zərnışan xanım uzun illər idi ki, tək yaşayırırdı. Oğlu Mehdi də illərdir ki, Norveçdən Allahın bir məktubunu belə göndərməmişdi. Nə qədər axtarsalar da, heç kim tapa bilməmişdi onu. Günlərin birində də Zərnışan xanımın son günlərində qəfildən peydə olmuşdu.

Yaxınlarından birinin dilindən ironiya ilə eşitdim:

"Mehdi anasının ölümünə yaxın zühur elədi".

Cinayət işinin təfərruatında Zərnışan xanımın yaxınları tərəfindən sui-qəsdlə öldürülüyü güman edilirdi. Bu, bir az da inandırıcı səslənirdi. Şəhərin müxtəlif yerlərində bahalı mülkləri, banklarda adına yarım milyona yaxın pul və başqa əmlak, buna baxmayaraq, ortada bir varisin olmaması, Mehdinin qəfil gəlməsi və Zərnışan xanımın ölümü bundan şübhələnməyə əsas verirdi. Bütün oxlar isə Mehdini göstərirdi.

Düzü, Zərnışan xanım, kobud desək, bəlkə də, çox yaşamışdı. Çoxu onu qəddarlığına və əzazıl olduğuna görə sevmirdi. Ahil yaşında belə başqalarına əzab verən, xoş davranışmayan bir qadını sevmək, məncə də, çətin məsələdir. Həyatında işləyən fəhlələrdən tutmuş, getdiyi yerlərdə gördüyü heç kəslə xoş danışmaz, heç kimə gülməzdi. Saçında bir ağ tük belə yox idi bu ahil yaşında.

Baxımlı qadın idi. Həmişə xına qoyar – lap cavan qızlar, gəlinlər kimi tez-tez gözəllik salonuna gedərdi. 75 yaşı heç cür vermək olmurdu ona. Adətən, onun yanında olan qadınlar yekə bir kəlağayıńı başına salıb, ucunu da çıynindən atırdı. Zərnışan xanımda isə nənəliyi xatırladan heç nə yox idi. Bircə yaşından başqa.

Bir nənə təsəvvür edin, saçları qaynaq, dartılmış üz və qaşlar, pedikürlü, çantası ilə

eyni rəng pomada, son model android telefonu, pulqabısı və daha nələr, nələri. Qəribə idi. Onun bədəni də qırışib əldən düşməmişdi. Bu yaşda, bu qədər şarmla onu Alla Puqaçovaya bənzətmək olardı.

Nədənsə mənə elə gəlir ki, nənə belə olmalı deyil. Əlini sinəsinə atıb pul çıxardan, kapon corabını pul qabı edənlərdir nənə. Amma məndən kimsə bu barədə soruştmadığı üçün susub yerimdə oturmuşam.

* * *

Əslində cinayət işi Zərnışan xanımın yoxluğunun 30-cu günündə açıldı. Ona qədər 10 gün ərzində 3 dəfə polis idarəsinə gedib ifadə vermişdi Mehdi. Amma tam prosedur üçün mərhumənin "40"-nın çıxmağı gözləyirdilər.

Mehdi hazırlaşış müstəntiqlə yola düzəldi. Onsuz da evdə adam çox idi, əgər başsağlığına əlavə adam gələrdi, qarşılıyacaq kimsə vardı.

Ortada gəzən söz-söhbətdən qonşular belə Zərnışan xanımı oğlu Mehdinin öldürdüyüնü düşünürdülər. Axi həm də hadisələrin gedişati bunu göstərirdi. Amma heç kimin əlində buna dair sübut yox idi.

Başqa da heç kimdən şübhələnmirdilər hələ ki. Çünkü Zərnışan xanımın evinə heç kim gəlib-getməzdi. Öğrular belə.

Ona görə öğrenciler belə deyirəm ki, bir neçə il əvvəl yaşadığı yerdə oğurluq hadisəsi də olmuşdu. Qonşuluğundakı kasib bir evə oğru girmişdi. Amma evdən cəmi bir az qır-qızıl apara bilməşdi, vəssalam.

Ev sahibi hadisədən xəbər tutanda məhəllənin ortasında hövlnak şəkildə üzünü evinə tutub, "Ay oğru, ağlın yoxdu? Görürsən qoca arvaddı, evi də saray kimi. Niyə onun evinə girmirsən, gəlib mənim ikiadamlıq evimi dağıtmışan? Ay sənin bağın yarısın elə" demişdi.

O vaxtdan hamı bu söhbəti deyib uğunurdu...

* * *

Müstəntiq Mehdini sorğu-suala tutmuşdu.

- Bu illər ərzində harda idin? Düz 12 ildir ki, səndən xəbər yoxdur!

- 25 yaşım var idi evdən çıxanda. Atamla yola getmirdim. Düzü, atamdan zəhləm gedirdi. Gün verib işiq vermirdi mənə. Bir dostumun köməkliyi ilə ölkədən çıxdım o vaxt və bir daha nə olur-olsun qayıtmamağa özümə söz verdim.

- Niyə yoxa çıxmışdin?!

- Dedim axı, atama görə. Heç vaxt sevmədim onu. Onun əlindən qaçıdım. Çox keçmədi ki, atam öldü. Amma yasına da gəlmədim. Bir ara Azərbaycanda yaşayan yaxınlarımın vasitəsi ilə xəbər alırdım ailəmdən. Sonradan onlarla da əlaqəni kəsdim.

- Bəs indi niyə qayıtdın? Ananla da münasibətlərin yaxşı deyildi?

- Qayıtmağımın səbəbini dəqiq deyə bilməyəcəm. Mən orda evliyəm, övladlarım var. Xüsusi bir səbəb yoxdur həm də. Sadəcə, vətənə gəlmək istədim, gəldim. Böyüdüyüm yerlər üçün, vətən üçün yaman darıxmışam. O da ki belə oldu. Açığı, o qədər bezmişdim ki həyatdan. Heç kim üçün darıxmır, heç kimin ölümünə pis olmurdu. Anam mən gedəndən sonra 5 il məni axtarmağa davam edib, tapmayıb. Sonra ümidi kəsib, sonra hər şey yoluna düşüb və mən yavaş-yavaş heç kimin yadına düşməmişəm. Bəziləri də oldu bilib. Bunların hamısı əzabdı mənə. Qınamayın e, bərkimişəm bir az da. Bəlkə, rahat danışmağım sizə qəribə gələ bilər. Qadın olsam, saçlarımı yoldım, bəlkə də. Nə bilim... Anamla münasibətlərim deyəndə ki, illərdi üzünü görmür, səsini eşitmirdim. Evə gəlib çıxanda həyəcandan özünü itirmişdi. Yaşlı qadındı. İllərdi oğlunu görmür. Başqa necə olmalı idi ki?

- Ayındır. Bəs Zərnisan xanım necə keçindi? Yanında idinmi? Yanında deyildinsə, harda idin?

- Ürəyi tutub anamın. O, lap cavaniqliqdan şəkər xəstəsi idi. Yaşlanıb arvad, yəqin, özünə yaxşı baxmayıb... Mən o keçinəndə yanında

deyildim. Xəbəri alıb evə qaçmışam. Həyətdə keçinib, səs-küy salıb əvvəlcə, qonşular görüb.

- Hadisə baş verən vaxt harada idin?

- Uşaqlıq dostumgildə. Evimizə yaxın qalır.

...Mehdi verilən bütün suallara səbirlə, tək-tək cavab verirdi. Müstəntiq onu çasdırmağa çalışsa da, sualları nə qədər təkrar versə də, eyni sözləri deyirdi. Amma sorğudan sonra ifadə üçün gələn qonşuların əslində Zərnisan xanımı dünyasını dəyişən zaman yox, dəyişdikdən sonra gördükleri bəlli oldu. Ortaya onun qəsdən öldürülüyü qənaəti çıxırdı bu məqamda. Bəs Mehdi niyə elə demişdi ifadəsində? Qonşular onu öldürkdən sonra, Mehdi isə öləndə gördüyünü demişdi.

* * *

Zərnisan xanım Bibiheybət Məscidinin qəbiristanlığında dəfn edilmişdi.

Bir neçə gün davam edən istintaq proseslərindən sonra qəbrin açılması üçün məhkəmənin qərarı çıxdı. Cinayət işinə baxan müstəntiq, prokuror və məhkəmədən bir nəfər gəlmişdi. Zərnisan xanımın bir yaxın qohumu və Mehdinin özü də prosesdə iştirak edirdi.

Qəbri açıb, qadının üzərində zoraklıq əlamətlərinin olub-olmamasını müəyyənləşdirmək üçün ekspert müayinəsi aparmaq lazım idi.

Qəbrin açılması üçün elə qərarın sabahı gün məzarlığa gəldilər. Fəhlələrə göstəriş verildi. Çox keçmədi ki qəbir açıldı.

Təxminən 20-25 dəqiqə sonra, necə deyərlər, kəfənin ucu da göründü.

Elə ki kəfəni açıdilar, hamını heyrət bürüdü bir anda. Dəhşətli mənzərə idi. Qadının saçları o qədər uzun idi ki, ayaqlarına bağlanmışdı. Gözləri bərəlmüş, ağızı açık, bədəninin yarı hissəsi çürümüş bir vəziyyətdə. Bir anda ətrafi bürüyən cəsədin iyi adamın az qala başını çartılsın. Hamı bir-birinin üzünə baxır və nə deyəcəyini bilmirdi. Adətən, cəsəd yerindəcə müayinə olunur. Amma bu vəziyyətdə morqa aparılmalı idi. Zərnisan xanımın bədənində

kəsilmiş-deşilmiş yerlər var idi. Boğazı isə gömögöy.

Başladılmış cinayət işinə əlavə adamlar – meyidi yuyan 2 qadın da cəlb edildi. Kiçik ehtimal olsa da, onlardan da şübhələnirdilər.

Bəlkə, meyidi yuyanlar belə etmişdi?!

İlk dəfə bu cür halla qarşılaşan müstəntiq belə nə olduğunu anlamağa çalışır, məhkəmələr zamanı hamını dəfələrlə sorğu-sual edirdi.

İlkin ifadələrdə Zərnisan xanımla onu yuyanların bir əlaqəsinin olmadığı və heç bir səbəbə belə edə bilməyəcəkləri bəlli oldu. Zərnisan xanımın saçlarının ölməmişdən əvvəl çiyinlərindən olması isə vəziyyəti çətinləşdirirdi.

Mehdi artıq saxlanılmışdı. Məhkəmə bitənə, cinayət işinə xitam verilənədək azadlıqda ola bilməzdi.

Bu işdə Zərnisan xanımın bütün yaxınları sorğuya çəkildi. Əsas şübhəli isə oğlu Mehdi idi. Hətta saxlanılan zaman Mehdini döymüşdülər də. Sonuncu məhkəməsində dirnaqları qopmuş, gözlərinin altı göyərmiş və sallanmış vəziyyətdə idi. Amma Mehdi belə iş tutmadığını deyir, cinayəti boynuna almırı.

Məhkəmədə ifadə zamanı Zərnisan xanımın yaxınlarından biri bu hadisənin Allahın onun günahlarına qarşı verdiyi əzab olduğunu bildirdi.

Əlavə etdi ki, bunu ona məcsidin axunu da deyib. Necə oldu ki, saçlar birdən-birə uzandı və ayaqlarına bağlandı? Qəbir əzabıdır, Allahın qəzəbinə tuş gəlib, cənab hakim! – deyə həyəcanlı şəkildə ifadə verirdi.

Artıq hamı bu məsələdən xəbərdar idi. Bir anda bütün eşidən-bilən bu hadisədən danışır, söz düşəndə isə Allahın verdiyi bir işaret olduğunu, ona ibadət etməyənləri də belə əzab gözləyəcəyini deyirdilər bir-birlərinə.

Hərədən bir söz çıxırdı. Biri qəbrin içində ilan olduğu, biri onu şeytanın boğduğunu, biri də ağızına nə gəldi, deyirdi. Amma təbii ki, məhkəmə məsələyə hüquqi yanaşmalı idi.

Mehdi isə hər dəfə eyni sözləri deyir, eyni ifadəni verirdi.

Aylarla davam edən cinayət işinə heç cür xitam verilmirdi. 7 ay sonra isə əsaslı bir dəlil olmadığından sonuncu məhkəmədə işin icraatına xitam verildi. Sanasan, məhkəmə belə Zərnisan xanımın cəsədinin o halda olmasını qəbir əzabı deyə qəbul etdi.

Azadlığa çıxan Mehdi evə – Zərnisan xanımın keçindiyi yerə gəlib başını göyə qaldırdı. Ətrafdə heç kimin olmadığını yəqin etdikdən sonra həmin yerə baxıb gülümsündü.

ADSIZ HEKAYƏ

Kafenin karşısındaki pensionerlərdən biri paltosunun düymələrini bağlaya-bağlaya dilucu "hava yaman bürküdü, yəqin, səhərə yağar" deyib qəlyanını alışdırıdı. Çoxdandır qəlyan çəkən yaşlı adam görmürdüm deyə, üç-dörd saniyə tüstüsünə tamaşa elədim. Özüm də siqaretimdən sonuncu dərin qüllabı alıb yan tərəfdəki kondisionerin altına qoyulmuş içi siqaret kötükləri ilə dolu vədrəyə viyildatdım.

Kafeyə girən kimi küncdən bir masanı gözaltı edib əyləşdim. Bu masa mənə yaşı səksəni adlamış Mirələm babamı xatırlatdı. İkisinin də hərdənbir əsməcəsi tuturdu.

Çantamdan kompüterimi, qeyd dəftərimi, telefonumu, siqaret və alışqanımı da çıxarıb masaya qoydum. Rahatlanandan sonra da üzümü axsaq, ortayaşlı qadına tutub pivə ilə qızardılmış balıq verməyini xahiş etdim. Üzdən gəncliyini kafelərdə keçirmiş bir adamın hekayəsi yazılmışdı. Amma ona qoca da demək olmazdı. Deyəsən, bu kafedə onunla mədəni

danişan tək mən idim. Gözləri inamsızca mənə baxırdı. Elə bil onunla ilk dəfədir bu cür xoş danışındılar...

Kompüteri yandırıb, bir siqaret alışdırıdım. Düşündüm ki, burada dünən gecədən yarımcıq qalmış hekayəmi bitirərəm. Həm də, səsliliklüyə yerlərdə bir qıraqa çəkilib yazmaq xüsusi zövq verir mənə. Həmin an özümü dahi hesab edirəm. Sanki nəsə baş verib, yüzlərlə adam bir istiqamətdə qaçırlı. Mən isə kimisə axtarırmış kimi həyəcanlı şəkildə insan izdihamının əksinə gedirəm. Hekayələrimin qəhrəmanları da bəzən kafenin daimi müştəriləri olur elə. Onların danışığından qopardıqlarımı obrazlarının əyninə biçdiyim də olur hərdən.

Üzbəüz masadakı kişilər araq içirdilər. Fikir verdim ki, kişilərdən birinin qulağı yoxdu. Diqqət çəkməmək üçün başımı aşağı salıb xəlvəti qulağındakı yoxluğa baxdım. Qulaqsız adam məndə dəhşət maraq oyatmışdı. Nədənsə onun qulağına baxa-baxa əlimlə öz qulağımı yoxlayırdım. "İndi onu söysəm, yəqin, məni

esitməz" deyə içimdə düşünüb gülümsünürdüm. Eşidən qulağı o biri tərəfdə tək-tənha dayanmışdı. Hiss etdim ki, qulaq sevgilisindən ayrılmış adam kimi kədərlə səsləri qəbul edir. Ağlıma Van Qoqun kəsilmiş qulağı gəldi. Bir də nədənsə bir müddət əvvəl qulağı kəsilən kriminal avtoriteti xatırladım. Qulaqsız yaşamağın necə olduğu haqda öz-özümə müdrikcəsinə düşünürdüm.

Gördüyüm bu mənzərəni – o qulaqsız kişini nə vaxtsa yazmaq üçün qeyd dəftərimə də köçürdüm. Bu dəftərçənin içində müxtəlif insanlar, daha doğrusu, obrazlar uyuyur. Zamanla onları dirildir, təzədən can verirəm. İndi qulaqsız kişidən yazacağım hekayənin eskizini qaralayarkən ağlımdan qəribə bir fikir keçdi: qulaqsız yaşamaq dadsız yeməyi mədəyə ötürməkdir. Bu dahiyənə fikrimin gələcəkdə tirajlanacağını düşünüb qeyd dəftərimə yazdım.

Pivədən qurtumlaya-qurtumlaya hekayəyə göz gəzdirdim. Bu dəm sağlıq demək üçün araq stəkanını qaldıran kişi, söyə-söyə kafedə işləyən qadını çağırıldı. Qadın gələndə əlini onun belinə dolayıb özünə elə çəkdi ki, elə bil ilan ağaca sarıldı.

Bir ucdn hekayəmi yazmağa davam edir, o biri ucdn da söhbətlərə qulaq asırdım. Kiçik kafelərdə yiğisan bu işsiz-gücsüz adamların yarısı siyasetdən, yarısı da məişətdən danışır həmişə. Elə digər masada da köynəyinin boğazı ütüsüz olan kişi arvadından ağızdolusu narazılıq edirdi.

Araq içən kişilər isə araya salıb mənim də sağlığıma içdilər. Gülümsünüb, sağ ol demək üçün əlimi sinəmə sıxdım. Hörmət əlaməti olaraq başımı da ehmalca aşağı əydim.

Sixılmağa başlasam da, durub getmək fikrim yox idi. İçib bir-birini tərifləyən, ölkə gündəmi, dünyada baş verən hadisəleri özlüyündə qətiliklə müzakirə edən adamlar bir az da doğma gəlirdi mənə. Kompüteri açıq saxlayıb ayaqyolu üçün çölə çıxdım. İçəri siqaretlə girsəm də, əlimə ala bilmək imkanım olmadığı üçün tüstü gözümə

doldu. Gözümü yuman kimi də elə bil bir göz qırpmında intihar etdi siqaret. Dəmir lövhələrə çırpılaraq (Dəmir lövhə isə təzə aldığım köynəkdir) unitaza düşdü.

"Yağmursuz havalar" hekayəsini xatırladım. Hekayə bu cür başlayırdı:

"Dünən tualetdən çıxıb kəmərini bağlaya-bağlaya fikirləşirdi, bəlkə, özünü öldürsün."

Amma mən özümü öldürmək yox, yarımcıq hekayəmi bitirməyi düşünürdüm.

İçəri girəndə yenə kafeni işlədən qadını o kişinin qolları arasında gördüm. Bilmirəm niyə, nədənsə o kişinin arvadını təsəvvür elədim. Allah bilir, necə əzab verir ona bu ilanaoxşar.

Əyləşib yenidən qeyd dəftərimdəki cizma-qaralara göz gəzdirdim. Yarım qalmış pivəmi də başıma çəkib, yenisini sıfariş verdim. Ayaq-yolunda intihar etmiş siqaretimi unutmaq, yerini doldurmaq üçün də bir siqaret yandırdım. Dərin bir qullab alıb, əziz xatirəsinə ithaf elədim..

Erməni əsirliyində olan bir qızdan hekayə yazırdım dünəndən. Hekayədə həm atamın müharibə vaxtı gördüyü dəhşətli hadisələri, həm də əsirlikdə olan qadının danışdıqlarını yazırdım.

- Axşam məclis quruldu. Erməni əsgərləri donuz və qaban ətindən kabab bişirmişdilər. Mən o biri otaqda əlləri bağlı, bir küncə qısilmışdım. İçəri daxil olan erməni Azərbaycan dilində söyüş söyərək məni ayağa qaldırdı. Sonra da əsgərlərin yeyib-içdiyi otağa gətirdi. Artan adlı əsgər arağı qaldırıb, qolumdan tutdu. Erməni dilində sağlıq deyib, gülüşməyə başladılar. Arağı içib, qolu ilə ağını sildi. Məni də özünə çəkib, dizlərinin üstünə yıxdı. O biri əli ilə də yaxamı cirdi. Bütün əsgərlər şaqqanaq çəkib gülməyə başladılar. Mən müqavimət göstərib ona şillə atdım. Necə qəzəbləndisə, güclü bir şilləylə qarşılıq verdi, yerə sərildim. Sonra da erməni dilində söyüş söydü:

- "Այս խմբավորումը դուրս է այստեղից" - Ays xmkavorvm dors e aysderid

- deyə başlayırdı hekayəm.

Yazdığınım bu hekayəni heç cür tamamlaya bilmirdim. Fikrimi bir az da kafedəki bu qadın dağıdırdı. Nədənsə onu da bu kişilərin əsarətində hiss edirdim.

Qəfil üzbüüz masadakı bir qulağı olmayan kişi üzün mənənə çevirib dilləndi:

- Çox istəyirəm də Laləni.

Gülümsündüm:

- Həə...

Bilmirəm, bu xoş təsadüfdür, ya başqa nəsə, yazdığınım hekayədəki qadının da adı Lalə idi.

- Lalə, limon gətir, özün də gəl otur biznən...

- qulaqsız dilləndi.

- Qardaş oğlu, gəl, sən də nuş elə bizimlə. Utanma. Lalə də özümüzünküdür e.

- Sağ ol, dayı. Nuş olsun sizə! - deyib, təşəkkür etdim.

Lalə limonu gətirib onların yanında əyləşdi. Mən artıq bu mənzərədən narahat olurdum. Hekayəmdəki Lalə ilə kafedəki Lalə arasında çəşbaş qalmışdım. Hiss edirdim ki, kafedəki Lalədən də yazıram.

Bir qulağı olmayan kişi qolunu Lalənin boynuna doladı. Elə bildim, bu dəqiqə dizlərinin üstünə yixib, yaxasını ciracaq.

- Qolunu çək, ağırdı! - Lalənin, axır ki, səsi çıxdı.

Qulaqsız kişi qəzəbləndi:

- Az, dayan görüm, əsəbiləşdirmə məni.

Lalə onun sarısqıqtək qollarını çıynindən atıb saçlarını düzəldə-düzəldə mənə baxıb gülümsədi. Hiss etdim ki, bir az da utandı.

Onu qucaqlamaqdən doymayan kişi də əlini yuxarı qaldırıb yenidən sağlıq demək üçün işarə elədi.

Hekayəni davam eləməkdə çətinlik çəkirdim. O Lalədən yazıma bu Lalə heç cür imkan vermirdi. Bir tərəfdə əsirlikdə olan, zorlanan, narazı Lalə, bir tərəfdən də özünü əsir etmiş, öz xoşu ilə zorlanan, taleyindən narazı Lalə. Onların həyatındakı bəzi oxşar cəhətlər məni çəşbaş salırdı.

Artıq iki saatdan çox bu kafedə otursam da, yaxşı yaza bilməmişdim. Yarım saat sonra gedəcəyimi qərarlaşdırıldım. Elə bu vaxt yan masadakı yeyib-içənlər durub getməyə hazırlaşdılar. Hamısı ayrı-ayrılıqda Laləni qucaqladı. Lalə onların üzünə xoş, amma bir o qədər də nifrətlə gülümsəyirdi. Ya da mən belə hiss edirdim. Bəlkə də, hekayəmdəki Lalənin qəzəbi bu Laləyə də keçmişdi.

Artıq kafedə tək mən qalmışdım. Yavaş yavaş hazırlaşdım ki, çıxam, qəfil Lalə:

- İki saatdı o kompüterdə nə yazırsan? - gülümsünərək soruşdu.

- Hekayə...

Bu sözümə bəndmiş kimi körpə uşaq misali sevindi.

- Aa, yazılısan?! Kitabın var?! Şeir də yazırsan?!

Suallarına yolaverdi cavablar verdim.

- Məktəbdə oxuyanda çoxlu kitablar oxuyurdum mən də. Amma indi hamısı da yadımdan çıxbı, - qəşş elədi. - Mənə kitab vərə bilərsən?

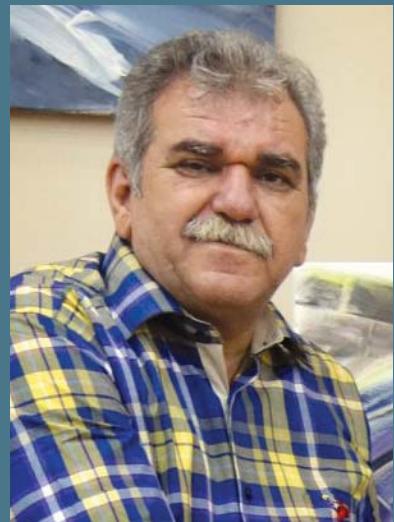
- Hə, əlbəttə. Hansı kitabı istəsən, gətirərəm.

- Öz kitabını da verərsən, oxuyum. Maraqlı olar, yəqin. Nədən yazırsan ki? Bəs indi nə yazırdın?

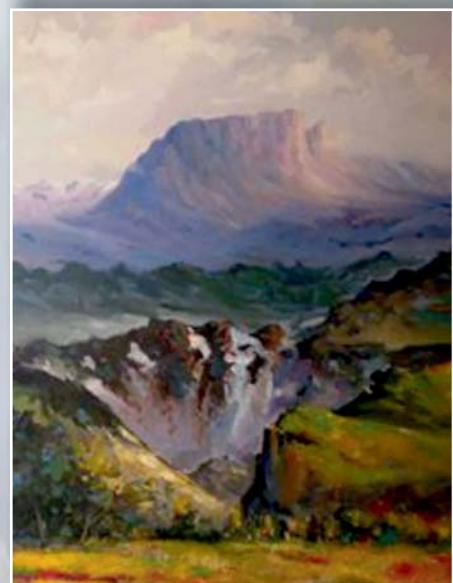
- İndi müharibədə əsirlikdə olan bir qız haqqında yazırdım, Lalə.

- Adı nədir hekayənin?

- "Əsirlikdəki qızılıgül".

Nəvai Mətin

ISNN 0134-522
İNDEKS AZ 1000 2 AZN